

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1705

Titulus II. De Constitutionibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62620)

TITVLVS II.

De Constitutionibus.

Us Humanum omne, quod utimur, scripto constat aut non scripto, *can. Jus generale 2. dist. 1. & S. Constat. 6. Institut. de J. N. G. & C.* Scriptum sunt Constitutiones sive Leges. Non Scriptum Consuetudo: quae quia recentior Lege, & huic ferè succedanea est, *can. Consuetudo 5. dist. 1.* ei Constitutiones sive Leges, tanquam potior ac prior Humani Juris pars, praemittuntur, & Catholicae Fidei fundamento, praecedenti jacto, praesenti Rubricâ subijciuntur.

ARTICVLVS I.

De Constitutionis seu Legis natura.

SUMMARIUM.

1. Constitutionis nomine hic venit Lex.
2. Legis etymon ac definitio.
3. Conditiones ad eam requisita ex parte Conditoris.
4. Differentia Legis à Consilio & Praecepto.
5. Lex esse debet honesta, saltem ex fine,
6. Justa,
7. Possibilia secundum naturam,
8. Tempori locoque conveniens,
9. Necessaria vel utilis,
10. Ipsi Communitati,

11. Manifesta seu publicè proposita,
12. Et clara.
13. Dubia legis exigua vis est.
14. Lex exigit stabilitatem.

Constitutionis nomen, licet aliquando, sed minùs propriè, sumatur pro lege solum Particulari, tam Civili quàm Ecclesiastica, *c. Cum omnes 6. c. Qua in Ecclesiarum 7. c. Ex parte 11.* propriè tamen denotat legem Universalem, aliquando Imperialem *Summa dist. 10. & l. 1. ff. de Constitut. Princip.* aliquando & hodie usitatius Ecclesiasticam, *c. Quoniam 3. & c. 1. in 6.* Propositâ autem Rubricâ sumitur latissimè pro quacunque Lege, sive Communi sive Municipali, ut illi subiectos textus percurrenti plenè constabit.

Legis etymon non idem omnibus est. Isidorus à *Legendo* eam derivat, *Lib. 5. Etymolog. cap. 10.* quòd agenda vitandave legenti exhibeat. M. T. Cicero à *Deligendo*, *Lib. 2. de Nat. Deor.* quòd ad rectè vivendi usum eligat ac proponat aptiora. D. Thomas à *Ligando* *1. 2. q. 90. art. 1.* quòd subditos liget, & ad sui observantiam adstringat. Undecunque fortita appellationem sit, à Clemente Alexandrino *Stromat. Lib. 1.* Regula justì & injusti: & à Doctore Angelico *cit. q. 90. art. 4.* explicatius esse dicitur *Ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.* Sensus est: quòd lex sit ra-

fit rationabilis dispositio & imperium, quod promulgans superior sibi subiectam communitatem obligat ad aliquid faciendum vel omittendum, vel etiam aliquid permittit in bonum ipsius communitatis.

3. Ad ejus constitutionem ex parte Conditoris quatuor exiguntur. Primum est potestas, qua subditis imponere obligationem, eosque ad impositam executionem valeat compellere, S. Thomas 9. cit. art. 3. legem procedere asserens ab eo, qui totius multitudinis sive communitatis curam habet. Alterum est actus intellectus, quod is iudicet id, quod precipit vel prohibet, congruere Republicae & expedire, ut ab omnibus observetur. Tertium actus Voluntatis, quod id, quod publice expedire iudicat, amplectatur & velit ad subditis observari. Postremum, ejus imperium, sive subditis facta manifestatio voluntatis eos obligantis, cit. Doctor Anglicus art. 1. & 4. Suarez Lib. 1. de LL. cap. 4. n. 2.

4. Sic declarata Lex, licet commune aliquid habeat cum Consilio & Praecepto; cum per ista quoque ad recte operandum perinde ut per legem instruamur ac dirigamur: ab utroque tamen multum differt; quod neque Consilio neque Praecepto semper ita instruamur, tanquam ab actu Superioris ad aliquid obligantis in bonum totius communitatis; cum Consilium ab inferiori & aequali procedere valeat: & id, quod eo suadetur faciendi: & quod dissuadetur, omittendi obligationem non inducat: Praeceptum autem sive mandatum à Superiore quidem proficiatur, & asserat obligationem, ferè tamen non respiciat communitatem & bonum commune: neque legis instar perpetuum sit, sed praecipientis morte expiret, Sylvester V. Mandatum n. 3. Menoch. de Arbitr. jud. Lib.

1. q. 69. n. 4. Sanchez Lib. 8. de Matrim. disp. 28. n. 47. & cit. Suarez cap. 10. n. 9. Accedit; quod praecipit proximè ipsas personas subditas, quarum ossibus adhæret: lex autem immediatè locum sive territorium legislatoris afficiat, ex mente cit. Suarez de Censuris disp. 5. s. 5. n. 14.

5. Porro Legem quamcunque, ut obligationem inducat, rationabilem esse vel maximè oportere, perspicuum est ex ipsa ejus definitione. Talis autem humana Lex procul dubio erit, si instructa sit qualitatibus enumeratis ab Isidoro Lib. 2. Etymolog. cap. 10. & relatis can. 2. dist. 4. cujus tenor est, *Erit autem Lex honesta, iusta, possibilis secundum naturam, secundum Patriæ consuetudinem loco temporisque conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullò privato commodò, sed pro communi civium utilitate conscripta.*

Erit autem Lex primò *Honestata*, sive ut can. *Consuetudo* 5. dist. 1. dicitur, *Ratione constabit, Religioni conveniet & disciplina congruet*, si versetur circa materiam honestam, nihil turpe & bonis moribus repugnans praecipiendo; tale enim quidpiam si praeciperet, non utilis sed noxia foret communitati, quam depravaret; atque idcirco legis obligationem inducentis vim non haberet, secundum D. Augustinum Lib. 9. de Civitate cap. 21. ubi *Non, inquit, iura dicenda vel putanda sunt iniqua hominum constituta*: & laudatum Doctorem Anglicum, tales leges non obligare in conscientia, disertè asserentem cit. art. 4. Ratio est; quia huiusmodi leges adversantur Juri Naturali, id, quod inhonestum ac turpe est, prohibenti, juxta dicta in Proemio n. 20. quod abrogare eive derogare, contrarium praecipiendo, huma-

humanus legislator tanquam inferior non potest, *can. Inferior 4. dist. 21. & c. Cum inferior 16. de Majorit.* eamque ob causam de facto legi, quæ Juri Naturali contrarium præcipit, rectè non obeditur, *Athor. cap. 5. V. 29.* sicut non obtemperatur Proconsuli, præcipienti contrarium mandato Imperatoris, ut scitè arguit S. Augustinus *de Verbis Domini Serm. 6. cap. 8.*

Neque Legi, inhonestum ac turpe aliquid præcipienti, patrocinantur exempla legum Imperialium, permittentium præscriptionem cum mala fide, *l. Unic. C. de Usucap. transform. & §. Diutinam 12. Instit. de Usucap.* Usuras lucratórias *l. Eos qui 26. & c. C. de Usuris*, Concubinitum, *l. 1. & c. ff. de Concubinis* & aliquando adulteræ in flagranti deprehensæ cædem non plectentium, *l. Patri 20. l. Quid ait 23. ff. ad L. Jul. de Adult.* Non, inquam, exempla hæc patrocinantur Legum inhonestati, partim; quia ejusmodi actus Jure Naturali inhibitos *LL. citr.* conditores non præceperunt vel approbârunt: Sed eos tanquam minora mala permittendò & non rescindendò, ad mala majora evitanda tolerârunt, ut latè explicat Petr. Barbosa *in Rubr. ff. Solutio matrim. p. 2. à n. 10.* propter quem finem, si aliter obtineri non posse judicetur, minora mala permittere sive tolerare, utique Rationi conveniens est atque honestum: partim verò; quia ejusmodi legum Civilium, mala quædam ex justa causa permittentium, non pauca, quòd mortalibus ad sequiora & terrena in dies pronioribus, peccandi non occasio duntaxat, sed fomentum esse inciperent, à SS. Canonibus cum tempore sunt correctæ, *cit. Suarez Lib. 3. cap. 12. n. 6.*

6. Secundò *Justa* lex erit, si observet æqualitatem proportionis, respicientis vires & facultates subditorum: quam quæ non observant, violentias potiùs

quàm leges appellat *cit. S. Thomas q. 96. art. 4.* Ex hac certè causa à DD. meritò reprobandantur, quibus, nullà justà causâ exigente inter liberos statuitur discrimen, comunia onera aliis ablata aliis duplicantur, Panormit. *in c. Pervenit 2. de Immunit. n. 16.* & Castro *de Lege Pænali Lib. 1. docum. 5.* vel ordinariis exactionibus pauperes & divites æqualiter gravantur, *cit. Suarez Lib. 1. cap. 9. n. 11.* aut valor monetæ, frumenti pretium &c. ita taxantur, ut à comunitatis vel hanc constituentibus aliquibus tantum subditis sint observanda, Valquez *disp. 155. cap. 1.*

7. Tertiò, *Possibilis secundum naturam* erit lex, si spectata fragilitate & communi hominum conditione, ejus observatio sperari prudenter possit saltem à majori parte communitatis: cujusmodi non esset, quæ Sacramentorum Pœnitentiæ & Eucharistiæ perceptionem quotidianam, aut etiam hebdomadariam omnibus indiscriminatim, vel Quadragesimale jejunium pueris quoque & tenibus, vel in pane & aqua præciperet, Suarez *l. cit. n. 17.*

8. Quartò, *Secundum Consuetudinem patriæ, tempori locoque conveniens* eadem erit, si honestæ & loco, pro quo fertur, utili consuetudini non adverteretur, eamque præsentis temporis circumstantiæ admittant; cum enim nec omni loco, nec omni tempore eadem actiones congruant, loci & temporis circumstantiæ in omni lege, actionem aliquam communitati præcipiente vel prohibente, ab ejus conditore præ oculis habendæ sunt, ex mente S. Augustini *Lib. 3. Confess. cap. 37. & cit. Suarez cap. 9. n. 17.* ubi hic Doctor notabiliter advertit, ejusmodi circumstantiarum ponderatione deprehendi, an lege præcepta vel prohibita actio moraliter possibilis sit. *Honestæ*, inquam; quia consuetudo inhonestæ in-

nesta inutilis vel perniciosa: imò & utilis, si mutatis rerum circumstantiis talis esse desinat, lege corrigenda potius vel omnino tollenda est, quam observanda à legis conditore Suarez *l. cit.* & Barbosa *in can. 2. cit. n. 6.*

9. Quintò, *necessaria vel utilis erit lex*, si ad malum aliquod vel incommodum impediendum tollendumve, vel bonum aut emolumentum promovendum conducatur. Ratio hujus conditionis est; quia lex inducit obligationem & onus: quæ rationabiliter non imponuntur, nisi potente necessitate vel utilitate suadente,

10. *arg. l. Arrianus 47. ff. de O. & A.* Cui autem necessaria vel utilis esse lex debeat, explicat Isidorus *can. cit. in fine.* exigens, ut nullò solùm privatò commodò, sed pro communi utilitate sit conscripta. Ratio est; quia lex est præceptum còmunè, *l. 1. ff. de LL.* & propterea, sicut ab eo tantùm, qui curam communitatis habet, illiusque bonum procurare ex officio tenetur, communitati imponitur, *l. Jura 8. ff. de LL. & Proem. Decretal.* quorum locorum priori Ulpianus ICTUS jura non in singulas personas sed generaliter constituit: posteriori Gregorius Papa, Legem prodi ait, ut eà tanquam *Juris Regulà* ipsum *genus humanum informetur, ut honestè vivat, alterum non ledat, jus suum cuique tribuat.* Sic etiam, non tam pro privato quàm pro communi bono & Reipublicæ utilitate fertur, Glossa *in l. 1. cit.*

11. Sextò, *manifesta* lex erit, si conditoris mentem ac voluntatem subditis perspicuè exhibeat. Quod ut præstet, imprimis eam publicè propositam esse oportet; ut universi, præscriptò ejus manifestè intellectò, prohibita declinent & faciant præcepta, ut dicitur *l. Leges 9. C. de LL.* & infra, à n. 65. plenius tradetur, Deinde, si ejus dispositio & legis-

litoris mens minimè obscura, sed clara sit & distincta, *c. fin. ne aliquid per obscuritatem & in captionem contineat, ut seipsum declarat Isidorus can. 2. cit.*

Posteriori hoc sensu modòque, ut lex manifesta sit, ad ejus perfectionem, non ad substantiam pertinere, docet *cit. Suarez cap. 11. n. 1.* quòd, ne dubium aliquid in legibus sit, ab earum conditoribus nullà diligentia valeat evitari. Quod licet verum sit, efficaciam tamen, & obligandi vim non obtinet lex, cujus post accuratæ investigationis diligentiam apud Interpp. ac DD. varii & ambigui sunt intellectus; cùm, quòd multipliciter intelligitur, ejus veritas ignoretur, secundùm Baldum in *l. Datà operà 11. C. De his, qui accus.* & Everard. *Arg. Legal. locò à Rubro ad Nigrum n. 7.* Unde ex istius ICTI mente in primis hujusmodi multiplicis ac dubii intellectus lex ad causarum decisionem allegari utiliter non potest, Bartol. *in l. In ambiguo 3. ff. de Reb. dub. n. 2.* & Felinus *in c. 1. n. 55.* Deinde, secundùm intellectum Unum, etiam in pronuntiatione expressum, lata Sententia ipsò jure valet: & licet ab ea non appelletur, in rem judicatam transit; quantumvis postea eò, secundùm quem lata est, reprobato, alius ei contrarius sensus legitima declaratione firmetur, *arg. l. Cùm prolatis 32. ff. De re judic. ubi & in c. 1. cit. Imola n. 16.* Et demum, in praxi unum ejusmodi intellectum secutus legis violata reus & pœnæ obnoxius haberi nequit: etiamsi postea eò rejectò, alius sensus legitima autoritate usive approbatus sit vel receptus, *arg. c. Capellanus 4. de Feriis, ubi Glossa V. alii Panormit. n. 6. Imola n. 3. & Barbosa n. 4.*

Præter qualitates *can. 2. cit.* ab Isidoro expressas ad legem Aliqui exigunt, ut sit perpetua; quòd cùm feratur pro commu-

13.

14.

communitate, eam, quam ista habet, stabilitatem etiam ipsa desideret. Alii tamen perpetuitatem ad Legis essentiam pertinere negant cum Glossa in c. 1. canones etiam temporales agnoscentes; quod alias legibus accenseri nequeant Regulae Cancellariae Apostolicae. Verum quia ista, licet cum auctore suo expirent, a successoribus tamen semper resuscitantur, sufficientem. licet minus quam aliae Constitutiones Apostolicae, perfectam stabilitatem habere, atque idcirco legibus Ecclesiasticis accenseri posse visae sunt in *Proem. n. 102.* quantumvis ad istarum essentiam perpetuitas pertineret.

ARTICULUS II.

De Causa Legis Finali.

SUMMARIUM.

15. *Finis Legis est bonum Communitatis,*
16. *Non cuiuscunque, sed Perfectae;*
17. *Licet aliquando proximè consulat privatis.*

15. **C**Ausa Finalis, seu finis legis est bonum communitatis, ut insinuatum n. 10. & exploratum est ex definitione D. Thomae, relatâ & declarata n. 2.

Est autem Communitas generatim multitudo sive cætus hominum aliquo jure aut fœdere seu vinculo morali, in ordine ad finem aliquem sociatorum, & à Politicis præsertim ICTis in Perfectam dividitur & Imperfectam.

Perfecta communitas est cætus liberorum hominum publicæ utilitatis causâ sociatorum, qui publicâ potestate Jurisdictionis gubernantur. Cujusmodi cæ-

tus seu communitates Ecclesiasticæ sunt Ecclesia Catholica, omnes totius Orbis Christianos: diocesis, certi alicujus districtus: Ordo Religiosus, Monasterium & huic similes aliae Regularium congregationes, homines speciali & à Sede Apostolicâ approbatò modò ad Christianam perfectionem tendentes, complectentes. Seculares autem ejusmodi communitates sunt, Imperium, Regnum, Civitas, oppidum & similes aliae plurium vel unius tantum provinciæ, loci vel territorij subditos continentes.

Imperfecta Communitas est cætus hominum conditionis cujuscunque, privatae utilitatis causâ sociatorum & alicujus potestati solum Oeconomicae seu dominativæ subditorum, ut est privata domus complectens uxorem, liberos, famulos, servos, subditos patrifamilias, à quo gubernantur; S. Thomas 1. 2. q. 90. art. 2. & 3. Sotus *Lib. 1. de Justitia q. 1. art. 3.* & Suarez *Lib. 1. de LL. cap. 6. n. 19. & 20.* & alij, pro legis finè statuentes, bonum communitatis perfectæ: quod etiam Ratio evincit; quia legislatio est præcipuus actus jurisdictionis, quò gubernatur Respublica seu communitas perfectæ: ad cujus proinde bonum utilitatemque leges ferendæ, sive ut *Lib. 4. Ethic. cap. 1.* Philosophus loquitur, ad Rempublicam sunt accommodandæ: cujus ulterior ratio petenda est ex origine potestatis gubernativæ & legislativæ; hanc enim sive, ut spiritualis, immediatè à Deo: sive, ut temporalis, ab hominibus proximè accepta sit, propter bonum commune concessam; si non aliunde, ex eo saltem constat; quòd fidelibus gubernandis à Deo præpositi eorum pastores, qui animam suam pro ovibus suis ponere debent, non Domini sed dispensatores ac ministri vocentur. Ab hominibus autem sive istorum communitate assumpti ab ista

ab ista sibi præfeci sint; non ut sibi suisque commodis eam subordinarent: sed ut in se translata potestate publica ad pacem & incolumitatem Civium & totius Reipublicæ felicitatem uterentur; ideo enim Reges & Magistratus cæteri Reipublicæ ministri appellantur, & præcipue differunt à tyrannis; quòd non, sicut isti, propriam suam, sed communem utilitatem in suo regimine quærant, secundum Aristotelē *Lib. 3. Polit. cap. 5.* S. Thomam *Lib. 3. de Regim. Princip. cap. 11.* & D. Basilium, hanc inter eos differentiam aperte statuentem, in *Proverb. homil. 12. pr.*

17. Obstat quidem, & Lege privatum duntaxat bonum aliquando, intendi, suadere primò occurru videtur *l. 1. ff. de §. fin. Instit. de l. & l. prodita* & à DD. approbata partitio Juris, in Publicum & privatum: & quòd *l. 1. ff. de Constit. Princip. leges quædam, quòd personam non egrediantur, vocentur Personales*: talisque esse videantur leges tributorum, quæ Principis, non communitatis: Præscriptionum, quæ privatorum duntaxat: multaque aliæ, quæ pupillorum, minorum, mulierum, militum favorem & utilitatem spectant. At revera hæc non obstant: quia imprimis, licet materia proxima, circa quam leges primò & per se versantur, aliquando privatum bonum spectet: & hoc sensu jus aliud Publicum & aliud privatum sit, Ratio tamen, propter quam lex circa utrumque versatur, & finis à legis conditore præcipue intentus semper est commune bonum totius Reipublicæ, cujus plurimùm interest, tributa pendi Principi, cujus potentia ipsa defendatur: pupillos, minores &c. adversus injurias muniri, lites diminui, rerumque suarum conservandarum studium in civibus excitari: sicut eidem expedit, cives suos esse locupletes, *Novell. 2. pr. ff. Confide-*

ravimus, & rebus suis non male uti; §. Sed hoc 2. V. Sed & major Instit. de bis, qui sui vel alieni jur. Deinde; quia edicta Principum merè personalia, hoc est, quæ non pro certo genere, sed singularibus tantum personis feruntur, non tamen leges quàm præcepta vel privilegia sunt, secundum Glossam *fin. in Can. Erit autem lex 2. dist. 4. conspirantem cum sententia Ciceronis, Lib. 3. de LL. ubi Majores, inquit, nostri in privatas personas Leges ferri noluerunt; id est enim privilegium.*

ARTICULUS. III.

De Causa ejus Efficiente.

SUMMARIUM.

18. *Legis conditor est Potestas publica:*
19. *Non merè Oeconomica seu Dominativa:*
20. *Sed Politica seu Jurisdictionalis.*
21. *Ecclesiasticas Leges condit Summus Pontifex,*
22. *Ejus Legati, Episcopi,*
23. *Et alij obtinentes Jurisdictionem quasi Episcopalem.*
24. *Concilia quoque Generalia & Particularia,*
25. *Capitula, & Congregationes generales Regularium.*
26. *Non etiam Collegium S. R. E. Cardinalium pro toto Orbe:*
27. *Neque Capitula Cathedralibus inferiora.*
28. *Leges Civiles Papa pro territorio suo temporali:*
29. *Non pro aliis Regnis & Provinciis condit:*

L

30. Nisi

30. Nisi exigente bono Fidei, Religionis &c.
 31. Alii Principes supremi Leges condunt pro suo quisque Principatu.
 32. Iis inferiores vi juris tantum specialis,
 33. Etiam Legibus contraria statuta condunt:
 34. Licet SS. Canonibus ullò statuto nequeat derogari,
 35. Ratio differentia.

18. **C**Ausa hæc, sive Legislatores est persona habens auctoritatem in alios eosque, præcipiendò vel prohibendò, gubernandi potestatem; quia Lex inducit obligationem, quam aliis imponere non potest, nisi Superior, præcipiendò vel prohibendò obtinens potestatem.

An autem quævis alios gubernandi potestas ad legem ferendam sufficiat, dubium est. Est enim alios ita gubernandi potestas duplex, Oeconomica una, altera Politica: quarum ista etiam Jurisdictionis, illa verò Dominativa nuncupatur, eodem fere sensu, quò Dominium sive jus aliud Jurisdictionis, aliud Proprietatis esse, dictum est *Proamii n. 5.* Oeconomica sive Dominativa respicit partes seu membra communitatis imperfectæ, & per se plerumque eam tantum potestatem habentis, quam ejus subditorum utilitas exposcit. Politica verò sive Jurisdictionalis respicit communitatem perfectam, & ad ejus bonum per se & ex primæva sua institutione ordinatur.

19. Unde etiam Principes & Magistratus alii, Politica potestate eminentes, ad Principatum, civitatem, aliamque perfectam communitatem tuendam, ejusque bonum & felicitatem procurandam, ad ejus cives & subditos in Officio continendos, cogendi seu coercendi vim multò majorem habent, quam paterfamilias aut

potestatem solum dominativam obtinens; uxorem, liberos, famulos corrigendi ac puniendi. Quò præmissò

20. Expedita dubitationis resolutio & Sententia DD. constans est, ad ferendam legem non sufficere Oeconomicam: sed necessariam esse Politicam sive Jurisdictionis potestatem. Ratio est; quia Legislatio est præcipuus actus, quò Republica seu Perfecta communitas gubernatur & commune ejus bonum procuratur: quod per se & ex primæva sua introductione Politica seu Jurisdictionalis potestas præstat, S. Thomas 1. 2. q. 90. art. 3. Sylvesterus V. Lex. n. 14. Sotus Lib. 1. de Justitia. q. 1. art. 3. & Suarez Lib. 1. de LL. cap. 8. n. 2. & 6. Quia, ut hic Doctor n. 8. cum Bartolo in l. Omnes 9. ff. de l. & l. n. 1. advertit, non sufficit quæcumque jurisdictionis: sed Principalis aliæve in ordine suo suorumque subditorum respectu primaria, aut à tali derivata & communicata potestas necessaria est ad Legem condendam: qualem pro Statuum diversitate habent vel Princeps Ecclesiasticus aut Secularis, vel Optimates, vel ipse Populus, aut quibus ab istis est collata.

21. In specie autem Leges Ecclesiasticas condere potest imprimis Summus Pontifex: cujus Constitutionibus tota Ecclesia, sive omnes Christi fideles obligantur, *can. Sunt quidam 25. q. 1. can. Sic omnes 2. dist. 19. c. 1. & c. fin. hic* etiam independenter à Concilio vel Collegio Cardinalium essent lata, ut cum Panormit. in c. Ex gestis 2. de Cleric. non resid. Felino ad hanc Rubric. n. 2. & cæteris Interpp. docent *cit. Suarez Lib. 4. cap. 3. n. 14.* & aperte traditur c. Significasti 4. V. Aium. de Elect. Ratio est; quia Papa successit S. Petro, *can. Quamvis 3. dist. 21. can. Quoties 24. q. 1.* cui totius Ecclesiæ gubernandæ, istamque ligandi ac solvendi potestas immediate à Christo

Christo tradita est verbis, *Tu es Petrus &c. Tibi dabo claves quodcumque ligaveris* Math. 16. v. 18. *Pasce oves meas.* Joan. 21. v. 18. & non à populo vel Concilio accepta, *can. Cuncta* 9. q. 3. c. *Novit.* 13. de *Judiciis* ibi, *Potestas nostra non est ex homine, sed Deo.* Unde etiam Juri communi insertis Constitutionibus Apostolicis raro addita leguntur verba, *Sacros approbante Concilio*, vel *de Fratrum nostrorum consilio*; quæ tamen ejus rescriptis, Juri Corpore non clausis, satis frequenter inserta leguntur.

22. Deinde etiam Prælati Papæ inferiores, ut sunt Legati Apostolici, c. *fin. de Offic. Legat.* Episcopi, c. *Si quis 2. de Majorit.* & c. *fin. hic in 6.* hisque superiores Ordinis Episcopalis Prælati, ut sunt Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi respectu propriarum quique diocesium *arg. cc. cit.* respectu cæterarum autem & suffraganeis immediatè subjectarum Provinciæ suæ diocesum non nisi in Concilio Provinciali, *can. Nullus primas* 9. q. 3. c. *sicut olim 25. de Accusat.* Præterea Cardinales respectu Ecclesiæ sui Tituli, c. *His que 11. de Majorit.* & alii
23. Prælati atque Abbates exempti respectu proprii territorii ac Populi, in quem exercent jurisdictionem quasi Episcopalem, Hostiens. in *Summa* n. 3. § 4. & *cit.* Suarez *cap. 5. n. 4.* Horum tamen omnium statuta non ad omnes, sed ipsi duntaxat subjectos fideles extenduntur; cum enim potestatem suam Pastoralem non immediatè à Christo, pascendi gregis sui curam immediatè soli S. Petro ejusque successoribus committente, Joannis *cap. 21. v. 18.* sed à Papa, collatam sibi potestatem ipsi ad certi districtus fideles gubernandos communicante, acceperint, *can. Ita dominus 7. dist. 19. can. Decreto 2. q. 6. &c. Ad honorem 4. de Auth. Pall.* istos

duntaxat lege poterunt obligare, Hostiens. *l. cit. n. 13.*

Demum variæ communitates Ecclesiasticæ; & primo quidem Concilium generale: cujus Legibus tota Ecclesia obligatur, si ipsis accedat autoritas Papæ, Navarrus *Consil. 1. de Constit. n. 4.* Bellarminus *Lib. 2. de Concil. cap. 4. & cit.* Suarez *cap. 6. n. 2.* à quo propterea decretorum suorum confirmationem postulavit & impetravit sacra & Oecumenica Synodus Tridentina *Sess. 25. in fine.* ut in Proemio n. 128, est dictum. Secundò, Concilia Nationalia, Provincialia & Synodi diocesana, §. Porro post *can. Regula 2. dist. 3.* quorum tamen statutis propria tantum natio, provincia, diocesis ligatur, *can. Catholica 8. dist. 12.* Suarez *cit. cap. 6. à n. 8.* Tertio, Congregationes & Capitula generalia Regularium: quorum statuta & ordinationes, ut Regulares subditos obligent, debent esse secundum Regulam, quam sunt professi, Innocent. in *c. In Singulis 7. de Statu Monach. cit.* Suarez *n. 21.* Quarto, Capitulum Cathedrale Sede Episcopali vacante; quia hoc tempore penes ipsum residet jurisdictio Episcopalis, *c. Cum olim 14. de Majorit. & c. Unic. eadem Rubr. in 6. &c.* Obligant autem statuta, exigente gravi causâ ab eo condita, totam diocesim, *arg. c. fin. de Offic. Legati Panormit. in c. Cum olim cit. n. 24.* Sylvester *V. Capitulum n. 4.* Fran. de Pavinis *de Potest. Capit. Sede vac. p. 1. q. 6. & cit.* Suarez *n. 14.*

Neque Capitulo statuta condenti obstat; quod sacrum Collegium Cardinalium vacante Sede Apostolica condere nequeat leges, extra propriam cujusque Ecclesiam & ad omnes Christi fideles se extendentes, ut cum Glossa in *Clement. Ne Romani 2. V. Potestatis de Elect. Panormit. in c. Cum te 23. de Sent. & re judic.*

n. 13. Felino *ibid* n. 11. & alijs tradit *cit.* Suarez n. 5. & desumitur ex c. *Ubi periculum* 3. de *Elect.* in 6. quò textu Sacrum illud Collegium, sede Apostolica Vacante, ea duntaxat, quæ pro electione summi Pontificis, & Ecclesiæ defensione, & imminetium periculorum propulsatione expedire videntur, statuere permittitur: & ex *Clement. cit.* quidquid aliud Pontificiam potestatem exercendò statuerit, decernente irritum & inane. Non, inquam, hoc Ecclesiæ Cathedralis Vacantis Capitulo obstat; quia, esto propter textus istos S. R. E. Cardinalium collegio leges, totam Ecclesiam obligantes, condendi potestas, à *cit.* alijsque DD. negetur: non tamen idcirco neganda etiam est Capitulo cathedrali; quia inter hoc & sacrum illud collegium latum discrimen intercedit; quòd, juxta dicta, Episcopò mortuò, renuntiante, depositò, ejus jurisdictio transeat ad capitulò, c. *Cum olim*, c. *Unic. cit.* &c. nonetiam defuncti Papæ, seu Christi in terris vicaria jurisdictio & potestas ad collegium Cardinalium: imò, ne illa ad hoc transeat, discretè cautum vel declaratù sit c. *Ubi periculum* & *Clement. cit.* Ratio discriminis ulterior est; quia ex una, jurisdictio & potestas illa Papæ immediatè habetur à Deo: Episcopis verò saltem immediatè, ab homine datur, juxta dicenda *Tit* 31. à n. 77. Ex altera verò parte, Jure humano c. *cum olim*, c. *Unicò cit.* &c. statutum est, ut Episcopalis ad capitulum: non etiam Jure divino, ut jurisdictio Apostolica à Papa transeat ad Collegium Cardinalium, *cit.* Suarez n. 14. in *sine* & Pirrhing. *ad hanc Rubric.* n. 6.

27. Dixi, *Cathedrale*; quia Capitulis istò inferioribus statuta de rebus gravioribus condendi potestatem competere, spectatò jure communi, negant Panormit. in c. *Cum omnes* 6. & Imola *ibid.* n. 14. De

rebus autem minoribus statuta condita pacti & mutue promissionis inter eorum membra inita potius, quàm legis vim habere, cum *cit.* Suarez n. 19. volunt Palao *Tract.* 3. *disp.* 1. p. 23. n. 26. & *cit.* Pirrhing n. 8.

Leges autem Civiles condere potest imprimis idem Summus Pontifex: quod de legibus, subditos territorii, temporali ejus dominio subiecti, obligantibus, Juris apud Orthodoxos est omnino explorati.

Non desunt, & à Navarro in c. *Novit* 13. de *Judiciis* n. 19. referuntur DD. qui hujusmodi leges, universam Ecclesiam sive omnes Christi fideles obligantes, condendi potestatem generalem ei adstruant, permoti *can.* 1. *disp.* 22. quò Nicolaus Papa Mediolanensibus rescribens, Beato Petro terreni simul & cælestis imperii jura commissa, ait, & *Extravag. Unam sanctam inter communes de Majorit.* ubi Bonifacius VIII. summum Pontificem duobus gladiis, Spirituali videlicet ac Temporalis, à Christo munitum ostendens, *Oportet*, inquit, *gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subiecti potestati.* Hujus certè virtute Romanum Imperium à Græcis translatum ad Germanos, c. *Venerabilem* 34. de *Elect.* & *Clement. Unic. de Jurejurando*, & malæ fidei possessori præscriptionem permitteutes, aliaque leges Imperiales correctæ sunt c. *fin.* de *Præscript. c. Cum haberet* 5. De eo, qui cognovit &c. c. *Super* 4. de *Secund. nupt.* &c.

Nihilominus ex modernis, Juris, 29. etiam Ecclesiastici & Sacræ Theologiæ Doctoribus, leges merè Civiles universales condendi potestatem Papæ negant Navarrus l. *cit.* Tutrecremata in *can.* In *apibus* 7. q. 1. Covarruvias in *Reg. Peccatum* p. 2. §. 9. n. 7. Sotus in 4. *disp.* 25. q. 2. art. 1. Bellarminus *Lib.* 5. de *Pontifice* cap. 2. & Molina *Tract.* 2. de *J. & J.* *disp.* 29.

disp. 29. n. 19. & cit. Suarez Lib. 3. cap. 6. n. 3. Rationem reddunt; quod, eam potestatem D. Petro & successoribus à Christo concessam, ex ullo Sacrae Scripturae textu vel Traditione non constet: imò temporale dominium, quod habet in terris, ipsi quoad temporalia subiectis, sive B. Petri Patrimonio, ut vocatur, *c. Per Venerabilem 13. pr. V. Id autem in Patrimonio. Qui fil. legit.* Imperatorum aliorumque Principum liberalitate ac donatione fuisse comparatum, ipsi Romani Pontifices agnoscant, *can. Ego Ludovicus 30. dist. 63. §. Constantinus post can. Nunquam 12. dist. 69. c. Fundamenta 17. de Elect. in 6.* & demum ab ipsismet summis Pontificibus Imperatori, Regibus, aliisque hujusmodi Principibus suprema potestas & jurisdictio temporalis aperte adstruatur & tribuatur, *can. Cum ad verum 6. can. Duo sunt 10. dist. 96. can. Inter hac 33. q. 2. ibi, Ecclesia Dei gladium (à Christo acceptum.) non habet, nisi Spiritualem, c. Solita 6. de Majorit. & obed. ubi, sicut Papam in Spiritualibus, sic Imperatorem in Temporalibus, praeclere asseritur, c. Novit. cit. c. Causam 7. de Legit. c. Per venerabilem cit.* Atque ob hanc causam in civilibus & merè prophanis causis à Curia Secularibus ad summum Pontificem non nisi in terris, temporali ejus dominio subiectis, per appellationem provocatur, *c. Si duobus 7. §. fin. de Appellat.*

30. Neque aliud evincunt deducta in contrarium; quia duorum Papae gladio- rum alter, sive potestas & jurisdictio in temporalibus extra proprium ipsius territorium solum indirecta & alteri sive Spirituali ejus potestati subordinata est; ut eam uti Papa nequeat, nisi quantum exigit finis supernaturalis, scilicet Ecclesiae veraeque Fidei & Religionis Catholicae conservatio & communis salus spiritualis alicujus regni vel provinciae: quò mo-

dò explicati alterius gladii, sive potestatis in temporalia, vi Leo Papa Romanum Imperium à Græcis ad Germanos transtulit; cum ad Ecclesiae defensionem conservationemque id necessarium esset: & præscriptionem cum mala fide permit- tentes, aliasque similes leges Civiles alij summi Pontifices canonicis sanctionibus correxerunt. Eodem modo declarata potestate iidem contractus aliisque actus circa res temporales versantes, tanquam Naturali aut Divino Juri contrarios, prohibent, vel potius inhonestos; & Juribus illis prohibitos declarant. Unde etiam alter hic gladius, seu temporalia spectans ejus potestas, non merè Temporalis, sed ex parte, scilicet ratione finis Spiritualis est, ut probè advertit *cit. Molina n. 23.*

Sicut à Papa pro territorio suo tem- porali, sic ab Imperatore pro toto populo Romano, à Regibus aliisque Principibus, Rebus publicis ac statibus, in jurisdictione temporali Superiorem non recognoscentibus, ut sunt Respublica Veneta, Batavica, Helvetorum, Rhætorum &c. pro regnis, provinciis ac terris sibi subiectis leges Civiles condere possunt, *l. 1. ff. de Constit. princip. l. Omnes 9 ibi, Quod quisque populus ipse sibi jus constituere potest, ff. de l. & l. Panormit. in c. Quae in Ecclesiarum 7. n. 6. & cit. Suarez cap. 9. à n. 18.* Ab his tamen promulgatae Constitutiones seu leges, ut totum regnum, provinciam, statum obligent, aliquando procerum Parlamenti, statuum Provincialium, supremi senatus consilium aut etiam consensum exigunt: & hodie ad Constitutiones, Romanum Imperium totum obligantes, istius Electorum aliorumque Principum ac Statuum consensum requiri, ex varijs Constitutionibus ac Receptis Imperialibus desumit Hiermes *Fascicul. Jur. Publ. cap. 11. n. 74.*

32. Principes autem ceterique Magistratus, superiores etiam in temporalibus recognoscens, leges vel statuta condere nequeunt, nisi eas condendi facultatem privilegio vel Consuetudine legitime præscripta obtinerint, & secundum limites sibi concessæ aut præscriptæ potestatis *cit.* Panormit. n. 6. & Suarez n. 20. quam saltem ad leges secundum, imò etiam præter Jus commune condendas se extendere, omnes facile concedunt.
33. An autem hujusmodi Principes ac Status, uti & Papæ inferiores Prælati leges seu statuta communi Juri contraria condere valeant, dubium & subtilis investigationis controversia est inter DD. Sunt enim, qui utriusque, tam Civili quam Canonico, Juri contraria statuta, saltem peccati non nutritiva, condere ab ijs posse, cum Rocho de Curte *de Consuet. sect. 3. n. 7.* & Alberico *de Statut. p. 1. q. 7.* affirmant propter, textum *l. Omnes cit.* & paritatem cum Consuetudine: quæ utriusque Juri derogari posse, Navarri *de Majorit. Consil. n. 3.* Laiman *in c. fin. de Consuet. n. 5.* aliorumque Interpp. ac DD. communis sententia est. Sunt etiam DD. id sine ullo inter Jura discrimine negantes: quibuscum Azor *p. 1. Instit. lib. 5. cap. 25. q. 11.* & laudatus Suarez *Lib. 6. cap. 26. 2. n. 6.* neutri Juri ab ijs derogari posse, sustinent, permoti generali textu *Clem. Ne Romani 2. de Elect.* cujus *pr.* Clemens V. Nos, inquit, attendentes, quod lex superioris per inferiorem tolli non possit: & non minus generali Ratione; quod vis ac potestas inferior prævalere nequeat superiori, tanquam fortiori, *can. Inferior 4. dist. 21 c. Cum inferior 16. de Majorit. & obed.*
34. Alii utrisque melius & communius cum Panormit *in c. fin. n. 9.* Felino *in c. Quod super 9. de Majorit. n. 2.* inter Leges & Canones distinguunt: & his qui-

dem derogari per statuta ab inferioribus Prælati & communitatibus Ecclesiasticis posse, inficiantur; quod, præter *Clement. cit.* & Ratione pro Suarii Opinione allatam, id evincant clari textus *c. Quod super cit. ibi, Dummodo non ducas aliquid statuum, quod Canonicis obviet institutis, & can. Institutionis 25. q. 2.* ubi Papæ decreta à quoquam in totum vel in partem convelli vel immutari prohibentur: quibus consonant *can. Ampurato 11. & can. Ecclesiastica 12. q. cit.* Illis contrariæ legibus Imperialibus per statuta contraria derogari posse, concedunt & ferè delinunt ex *l. Omnes cit.* quam, licet de legibus Imperialibus ultra Jus commune latis exaudiat *cit.* Suarez n. 11. communis tamen DD. expositio & Consuetudo, quæ legum optima Interpres est, *c. Cum dilectus 8. de Consuetud.* de statutis etiam juri illi contrarijs evincit accipiendam.

Rationem differentie inter hæc Jura Panormit *l. cit.* cum suis assellis satis expeditam reddit; quod Jus Civile pro fine habeat felicitatem merè temporalem, quæ à locorum temporumque circumstantiis magis pendet, quàm per Canones intenta felicitas & salus animarum spiritualis; cum enim ista minus diversis modis ac medijs promoveatur & obtineatur, quàm temporalis, majus periculum ac præjudicium afferret ab aut derogatio functionum Canonicarum, quàm Civilium Legum.

Neque paritas est statuti cum Consuetudine; quia ista vim suam non solum habet à tacito consensu, adversus Leges Ecclesiasticas agentium; sed etiam ab autoritate Papæ: qui eam contra has introduci permittit, & introductâ approbavit *c. fin. de Consuet.* ubi Juri positivo contraria consuetudo, dummodo rationalis & legitime præscripta sit, generaliter, nullâ.

nullaque inter leges & canones facta distinctione, approbatur: licet, contra canones ab inferioribus aliquid decerni, non permittat: imò disertè prohibeat, *ce. citr.* ut rectè observat Barbosa *de Offic. Episc.* alleg. 39. n. 29. qui tamen à n. 31. refert varios casus, quibus contra hoc aliquid statuere Episcopus posse videtur.

ARTICULUS IV.

De Causa Legis Materiali.

SUMMARIUM.

36. *Materia Legis sunt actus boni & mali.*
37. *Non tamen omnes,*
38. *Vel omnino indifferentes,*
39. *Vel merè interni:*
40. *Nisi conjuncti sint cum actu externo.*
41. *Præcipi merè internus potest in Foro Conscientiæ,*
42. *Actus præteriti nec præipientis nec prohibentiæ:*
43. *Neque regulariter punientiæ Legis materia sunt.*
44. *Etiã actus anteriori Lege prohibiti:*
45. *Sed irritante duntaxat,*
46. *Et declaratoria lege affici possunt.*
47. *Principis in res privatorum absoluta potestas,*
48. *Variè probata,*
49. *Adversatur Divinis Oraculis,*
50. *Legibus humanis,*
51. *Rationi Jurique Naturali.*
52. *Imperator non est omnino exlex:*
53. *Neque de temporalibus ipse,*
54. *Aut Papa de spiritualibus juribus privatorum prohibitu,*

55. *Sed ex justa ferèque publica causa disponunt:*

56. *Et aliis præjudicare non præsumuntur.*

57. *Nemo faciliè gravandus præ aliis,*

58. *Aut sine compensatione.*

LEgis materia non obscure statuitur *l. Justitia 10. §. 1. ff. C. Juris 3. In- 36.*
stit. de I. & I. quò textu utroque prodita, vel potiùs relata Juris præcepta sunt, *Honestè vivere, alterum non ledere, suum cuique tribuere:* hoc est, operationes sive actus humani, non Justitiæ solius, sed aliarum quoque virtutum, quæ præcipi: aut vitiorum illis oppositorum, quæ prohiberi puniri- que: aliquando etiã, ad vitanda ma- jora mala publica, minora permitti pos- sunt seu tolerari: sicut Judæis usuræ, exi- gendæ ab extraneis, *Deuteron. cap. 23. v. 15.* & Libellus Repudii permixtus est *Deuteron. cap. 24. v. 1.* & alicubi publi- cæ meretrices tolerantur, *can. C. S. fin. dist. 13. C. can. Hac ratione 31. q. 1. S. Thomas 2. 2. q. 78. art. 1. & Petr. Bar- bosa in Rubr. ff. Solutio Matrim. p. 2. n. 11.*

Neque refert; quòd multæ virtu- tes præceptæ & vitia prohibita sint Lege *37.*
 Naturali vel Divinâ; quia propterea ne- que frustraneæ sunt Leges humanæ, illa præipientes & ista prohibentes; cùm bono communi expediat, subditos ad aliquid faciendum vel omittendum plu- ribus titulis obligari, *Laiman Lib. 1. tract. C. cap. 4. n. 2.* Neque etiã ne- cessariò omnia vitia sub pœna prohiberi debuerunt Lege humanâ; quia Lex Na- turalis & Divina attendit, quid cuique conveniat: Lex autem humana, quid expe- diat communitati: cui, cùm attentâ ho- minum fragilitate non expediat omni- bus peccatis pœnam constitui, inconve- niens

niens non fuit, minora aliqua mala impunita tolerari: licet Naturali & Divina Lege omnia prohibeantur ac puniantur, ut cum S. Augustino *Lib. 1. de Liber. arbit. cap. 5.* tradit Suarez *Lib. 3. de LL. cap. 8. n. 13.* ubi ait, *Humanâ, præsertim Civili, lege intendi hominem facere bonum moraliter: non tamen simpliciter in hoc genere; cum talis esse nequeat, nisi careat omnibus vitiis: quod Lex Civilis consulere, non etiam efficaciter intendere potest.* Unde

38. Dubium oritur primò, an Legis materia sit actus indifferens? Ratio dubitandi est; quia Lex esse debet rationalis, iusta & utilis communitati, *can. Erit autem 2. dist. 4.* cuiusmodi non est, quæ præcipit actum, secundum se & omnibus circumstantiis spectatis, omnino indifferens, sive neque bonum neque malum. Ratio hæc Doctoribus ferè persequitur actum omnino indifferens idoneam legis materiam non esse, præterquam permittentis, S. Thomas *1. 2. q. 39. art. 2.* & Suarez *cap. cit. n. 18.* Quod licet ita sit, lege tamen præcipi vel prohiberi potest actus: qui, licet secundum se indifferens sit, affectionem tamen alicujus finis & utilitatis publicæ per legem intentæ promovere vel impedire potest, Suarez *1. cit.*

Dubium secundò est de actu merè interno. Quem, sicut Naturalis & Divinæ, sic humanæ quoque legis materiam esse, cum Glossa in *can. Cogitationis 14. dist. 1. de Penit.* voluerunt Adrianus *Quodlib. 8. art. 1.* Rosella *V. Absolutio 1. n. 28. & 29.* & Clarus *§. fin. q. 91. n. 1.* Moventur apertis textibus *c. Dolentes p. de Celebrat. Miss.* in recitatione Officii Divini præcipientis devotionem, *Clement. 1. de statu Monach. & Clement 1. §. Verùm de Hæreticis,* quorum priori Religiosi Ordinis S. Benedicti ad Curias Prin-

cipum accedentes animò accusandi Prælatum: posteriori Inquisitores hæreticæ pravitatis in causis Fidei contra aliquem procedere *ex odio, gratia vel amore* omitentes excommunicantur. Rationem reddunt; quia legibus humanis prohibentur peccata *vg. homicidia, adulteria, furta etiam occulta.* Cur non etiam merè interna? præsertim ab Ecclesiastica potestate, cui à Christo generalibus verbis, *Quodcumque ligaveris super terram,* *Matth. cap. 16. v. 19.* concessa potestas, si ad actus externos restringenda esset, quæ ratione Fideles ejus vi ab internis absolvi possint, non apparet. Confirmatur; quia Leges Ecclesiasticæ spectant bonum animarum & finem supernaturalem: ad cujus affectionem actus interni plurimum prodesse vel obesse possunt.

Sed verius, actus merè internos humanæ etiam Ecclesiasticæ Legis materiam esse, cum D. Thoma *1. 2. q. 91. art. 4.* negant Sylvester *V. Excommunicatio 7. n. 2.* Navarrus *Manual. cap. 27. n. 17.* Covarruvias in *Reg. Peccatum p. 2. pr. n. 7. cit.* Suarez *Lib. 4. cap. 12. n. 4.* & Laiman *Lib. 1. tract. 5. cap. 4. n. 5.* Ratio est; quia, ut Aristoteles *10. Et hic. cap. 5.* ait, potestas legislativa conjuncta esse debet cum coactiva, seu facultate cœrcendi ac seu puniendi transgressores: idque non solum imponendò pœnam per legem; sed etiam cognoscendò de delicto, eique infligendò pœnam, vel à Jure latam declarandò & exequendò secus enim efficaciam destitueretur. Cum ergo Ecclesiæ non competat potestas cognoscendi & judicandi actus merè internos, teste Innocentio III. *c. Sicut tuus 33. & c. Tua nos 34. de Simonia,* ubi Innocentius III. Ecclesiæ, nõ de occultis, sed de manifestis tantum judicare datum, disertè fateatur: & cogitationis pœnam ab humane inflictam nemo patiat, *can. Cogitationis cit.*

nis sit. & can. Erubescant 11. dist. 34. quia peccata, solâ cogitatione commissa, solus cordium scrutator Deus suo iudicio reservavit, Ecclesiâ etiam non competet potestas legislativa illos respiciens. Aliter res se habet cum homicidio, adulterio, furto occultis; quia peccata hæc eò ipsò; quòd sint actus externi, ex se & natura sua humana potestati sunt subiecta. Quod autem hic & nunc lateant, per accidens est: sicut, quòd hic & nunc non noceant Reipublicâ & maneant impunita; actus autem merè internus ex se & natura sua occultus; adeoque Divinâ potestatis cognitioni est reservatus, *can. Si quandoque 15. q. 6.*

40. Pro lege humana, merè internos actus præcipiente, deducta vim non habent; quia textus Canonici *cit.* non sunt de actibus merè internis, sed requisitis ad externû; sicut *vg.* ad veram Orationem vocalem necessaria est devotio: vel cum actione externa conjunctis; sic enim, ut excommunicatio à Religiosis vel Inquisitoribus illis contrahatur, non sufficit intentio accusandi, vel odium aut amor merè internus: sed hæc conjungi necesse est cum actibus, accusationem externam spectantibus aut prodentibus malum animum internum. Verbis autem

41. Christi allegatis concessa quidem est potestas in delinquentes actu merè internò: sed pro Foro solùm Conscientiâ interno, in quo non propriò, neque alicujus humana potestatis, sed solius Dei nomine peccata remittuntur: non pro externo, cujus est potestas legislativa: quæ, ut dictum est, non datur sine jurisdictione contentiosa, non solùm præcipiendi prohibendique, sed coercendi quoque vim includente.

Neque obstat; quòd Confessarii pro pœnitentiâ examen conscientiæ, memoriam novissimorum &c. injungere: &

superiores Regulares subditis meditationem, rectam intentionem, internam iudicii & voluntatis Obedientiam &c. præcipere valeant ac soleant. Non, inquam, hæc obstat; quia imprimis Confessarii iudicium non est contentiosa; cum exerceri nequeat, nisi in volentes, seque ipsi sponte subicientes; & ab ipso injunctæ pœnitentiæ impletio efficaciter urgeri non potest. Deinde; quia etiam Religiosis actus interni, qui cum externo non sunt conjuncti, non præcipiuntur ex vera potestate legislativâ & jurisdictione: sed merè præceptivâ, ortâ ex voto Obedientiæ, se prælati sponte subicientium & promittentiû executionem actuum sibi præcipiendorû, etiam merè interno- rum: quos exequi, si malitiosè nolint, efficaciter cogi non possunt, *cit. Suarez n. 15.*

Dubium tertid est de actibus præ- 42. teritis: de quibus pro varietate Legum est distinguendum. Et primò quidem actus præteritos materiam legis præcipientis vel prohibentis non esse, patet; quia hæc debet esse possibilis, *can. Erst autem 2. dist. 4.* ad præteritum autem, ut pro præterito tempore factum aut infectum sit, potentia non datur *can. Si Paulus 32. q. 5.*

Secundò, eadem fere ratio est legis 43. punientis respectu actuum præteritorum, nullâ lege anteriori prohibitorum vel præceptorum; quia hoc ipsò; quòd transgressionis rationem non habeant, pœnam, quæ transgressionis ultio est, nequeunt promereri, *arg. 1. Aliud 131. ff. de V. S. Glossa in c. Cognoscentes 2. V. Culpa & Barbosa in c. est. n. 2. Punientis*, inquam, pœnâ propriè dictâ; quia meram inhabilitatem etiam actui præterito annecti, & ab eo, qui culpam non commisit, contrahi, uti etiam privilegium denegari & revocari posse, monet Suarez *Lib. 3. cap. 14. n. 9. in fine.*

M

Tertid,

44. Tertio, si actui, anteriori aliqua lege prohibito, poena statuatur vel ante imposita exasperetur, eam ad ejusmodi actum seu delictum præteritum nondum vindicatum, licet non exprimitur, extendi, Connanus *Lib. 1. Comment. cap. 9. n. 10.* contendit ac desumit ex *l. fin. C. de Pactis l. fin. C. de Pact. leg. commiss. & Feud. Lib. 2. tit. 55.* quorum textuum prioribus pacta de viventis hæreditate & legis Commissoria in pignore jam inita, pronuntiantur irrita & jubentur rescindi: posteriori Feudi alienatio sine consensu domini directi attentata non modo prohibetur in posterum, sed facta quoque cassatur & irritum deducitur. Verum hujusmodi sanctionibus Imperialibus novas leges poenales ad delicta jam præterita à legibus conditore extendi solum posse, quod ultro conceditur: non etiam, si id expressè cautum non sit, ad ea referri ex conditoris mente oportere, evincitur; cum novas Leges ad præterita, si nominatim de præterito tempore, vel de pendentes delictis cautum non sit, non revocari: sed illis futuris tantum negotiis formam modumque præscribi, generaliter & indistinctè statuatur, *l. Leges 7. C. de LL. & c. fin. hic:* & extensionem in Legibus poenalibus Juris Ratio non suadeat, nec facile permittat; quia ista, tanquam odiosa, restrictionem exigunt potius, quam extensionem, *l. Factum 155. §. fin. ff. & c. Odia 15, & c. In poenis 49. de R. l. in 6.* quod, cum in poenis irrogandis non ea, quæ nunc, sed ea quæ delicti perpetrati tempore imposita fuit, spectandum sit, adeo; ut si delictum commiserit servus, qui nunc libertatem consecutus est, nunc perinde, ut, si conditionem non mutasset, in servos constitutâ poenâ coërceatur, *l. 1. pr. & §. 1. ff. de Poenis*, pari modò poenæ delinquentibus irrogandæ non sint

secundùm leges nunc conditas, sed secundùm eas, quæ delicti perpetrati tempore obtinuerunt: nisi post hoc commissum publicatâ lege novâ aliud exprimitur.

45. Quarto, actus præteriti materia esse possunt legis irritantis, ut patet, partim arg. à contrario *c. cognoscetes & c. fin. cit.* partim ex eo; quod actus merò Jure validi per sententiam judicis rescindi, & à parentibus vota liberorum, emissa ante impletos annos pubertatis, irritari possunt, Laiman *in c. fin. cit. n. 8.* Quod licet verum sit, regulariter tamen præteriti actus irritati non censentur: nisi id Legge exprimitur. Ratio est; quia Princeps jure jam quesito, licet ex justa & publica causa possit, neminem tamen privare, si non exprimat, censetur, *c. Super eo 5. junctâ Glossâ V. Intentionis, de Offic. deleg. Glossâ in c. Ex multiplici 3. V. eodem de Decimis, Gaill. Lib. 2. observat 58. n. 5. & Laiman in c. fin. n. 4.*

46. Quintò demum, actus præteriti materia esse possunt, Constitutionis declaratoris juris præexistens, prout desumitur ex *can. Ut lex 27. q. 1.* quò clerici in sacris & Professi matrimonium invalidum: & ex *c. fin. de Sponsa duor.* quò ex duobus conjugis, quorum prius ratum, posterius consummatum est, hoc nullum esse declaratur: quas, & generaliter quascunque constitutiones declaratorias Juris Naturalis aut Divini ad præteritos actus extendi, docent *in c. fin. Panormit. n. 8. Felinus n. 4. & Laiman n. 6.* Ratio est; quia, qui jus solummodo declarat, non de novo condit, sed solummodo id, quòd antè positum est, manifestat *arg. l. Hæres 21. §. 11. ff. Qui testam. fac. possunt*, ubi declarans nihil dare, sed datum significare asseritur.

Dubium quartò est, an lege subditis jus suum valeat auferri. Fuere enim, suntque hodie, qui summo Principi id pro suæ vo-

suae voluntatis arbitrio faciendi potestatem omnino absolutam adstruere conentur: eamque in dubium & quaestionem vocare, sacrilegio proximum arbitrentur, arg. l. *Disputare* 3. C. de *Crim. Sacrilieg.* quod id Jure sit exploratum.

48. Et primò quidem, ea potestatis plenitudo Sacris litteris prodita, inquit, est *Lib. 1. Reg. cap. 8. V. 11.* quò locò Regiù juris amplitudinem Dei nomine populo declarans Propheta Samuel aperte omnia subditorum bona constituit in Principis potestate; *Hoc enim, inquit, erit jus Regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet & ponet in curribus suis &c. filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias & focarias & panificas; agros quoque vestros, vineas & oliveta optima tollet & dabit servis suis &c. Servos quoque vestros & ancillas auferet: vósque eritis servi ejus.* Ultra quæ quid ad potestatis Regiæ omnino absolutæ plenitudinem valeat desiderari?

Secundò; quia, quod Principi placuit, Legis habet vigorem, l. 1. *pr. ff. de Constitut. princip.* cum qua si lege Regia in eum à Populo imperium suum & potestas sit collata, *pr. cit. & §. Sed & quod placuit Principi &c. Instit. de I. N. G. & C.* ut jus suò alicui auferre ei, si libitù, etiam licitù: & quod libuit, pro lege sit observandum.

Tertiò; quia Princeps est supra leges, l. *Princeps* 31. *ff. de LL. & Novell. 105. cap. 2.* Sub cuius finem hæ ipsi à Deo subjectæ alseruntur; ut proinde dominium rerum saltem earum, quas ex legis dispositione privati obtinent, his liberè valeat auferre.

Quartò; quia idem est Dominus mundi, l. *Deprecatio* 9. *ff. ad L. R. hoc. de jactu;* ut, quæ in mundo sunt, ejus esse omnia intelligantur, l. *Bene à Zenone* 3. C. de *Quadr. prescript.* & propterea, sicut privato cuius de re sua, l. *In re*

mandata 21. C. *Mandati,* sic ipsi quoque de omnibus mundi seu principatùs sui, & quorumcunque privatorum sibi subditorum rebus liberè disponendi competat facultas: vi cuius, de rerum dominio per viam præscriptionis ab uno in alterum transferendo, leges constitutæ sunt, *pr. Instit. de Usucap.* imò, ex summe etiam publico aquam ducendi, cuius competens jus alicui auferri ab eo potest, arg. à contrario ductò ex Verbis, *Quò minus ex summe publico ducatur aqua, nihil impedit: nisi Imperator vetet,* quæ sunt l. 2. *ff. de Flummibus.*

Quintò, quia supremus Princeps secularis non minorem potestatem habet in bona & jura subditorum temporalia, quàm in spiritualia hisque añexa competit Papæ, arg. *can. Quo jure* 2. *dist. 8. & c. Causam* 7. *Qui fil. legitimi.* Papa autem de quibusvis spiritualibus & Ecclesiasticis rebus ac juribus disponendi plenam & absolutam obtinet potestatem; ut, cui vult, ea conferre & auferre liberè possit arg. *can. Cuncta per mundū* 9. q. 3. c. *Licet* 2. *de Prabend. in 6. & Clement. 1. Ut lite pendenti.*

Sed standum est sententiã omnium melioris notæ ac sensûs DD. pro certo 49. unanimiter statuentium, plenam hujusmodi potestatem Principum terrenorum non Humanitati duntaxat & Æquitati, sed Divinis humanisque legibus, Jurique & Rationi etiam Naturali adversari.

Et Divinis quidem legibus eam adversari, luculenter docuit Deus, per os Prophetæ Principibus Israël præcipiens, *Iniquitatem & rapinam intermittere,* *Ezechiel. cap. 45. v. 9. & Non accipiet Princeps, de hereditate populi per violentiam & de possessione eorum,* *Ezechiel. cap. 46. v. 18.* ut meritò Achab gravissimè reprehensus & poenâ, in totam posteritatem propagatâ à Deo castigatus sit; quòd vineam Naboth vi occupasset, *Lib. 4. Reg.*

M 2

cap. 10.

cap. 10. v. 10. quia, ad malè agendum & alienum auferendum, nulla potestas Principi est concessa.

50. Eadem contraria est legibus humanis; quia hæc refutari jubent rescripta etiam Imperialia, contra jus elicita &, quæ aliam lædunt, l. Rescripta 7. C. de Precib. Imp. offer. ab emptione & venditione jure perfecta, contrahenti alterò invito, recessu ex ejusmodi rescripto alteri nõ permittunt, l. De contractu 3. C. de Rescind. vendit. & à Principe, qui antè investivit, aliquem deestiri sine culpa posse, Feudor. Lib. 1. tit. 7. difertè & jure negant; quòd Principem facere non oporteat ea, quæ injustè fiunt, l. Auctoritatem 3. C. Unde vi: cujus Ratio est; quia Princeps non aliam potestatem habet, quàm quæ in ipsum à Populo est translata, pr. §. sed & quod Principi cit. Cùm ergo populus in singulorum civium bona ita absolutam potestatem non habuerit, ut de ijs pro libitu suo possit disponere, ita amplam de ijs disponendi potestatem nec Princeps habebit.

Eadem potestas non congruit Rationi & Juri Naturali; cùm ex istius principis ac præceptis sit, Alterum non ledere, jus suum cuique tribuere, l. Justitia 10. §. 1. ff. §. Juris 3. Instit. de 7. §. 7. cujus Juris præceptis cùm indiscriminatim omnes tenentur, subditis suum absque justa causa auferre etiam Princeps nequit; &, si violenter auferret, Princeps veraciter dici non posset, arg. can. fin. 2. q. 1.

Neque hæctenus rejectæ principalis potestatis plenitudini efficax patrocinium præstant, quæ pro ea sunt deducta. Primum, delumptum ex Lib. 1. Reg. cap. 8. quia hoc locò per Jus Regis, non huic jure competens potestas denotatur: sed iniqua & tyrannica, quæ populum Israël, ut eò tempore quædam gentes aliæ & ho-

die Turcæ, à Regibus gravi & insolenti Imperiò, injuriis & contumeliis affligendum conculcandumque & in servitutum redigendum, per Samuelem Deus est minatus, ut cum S. Cypriano & PP. aliis locum illum exponunt D. Thomas 1. 2. q. 105. art. 1. ad 5. & Mendoza in cit. cap. 8. v. 11. à n. 3.

Secundùm; quia non quodvis placitum Regis vigorem legis habet: sed illud demum, quod publicè utile honestumque, rectè rationi, & juris præsertim Divini & Naturalis præceptis consentaneum est, & non tendit in alterius læsionem, arg. l. Justitia §. Juris cit. cùm enim hæc sola potestas competet populo, ab hoc in illum major non potuit transferri, arg. Reg. Nemo plus 79. in 6. Covaruias Lib. 3. var. cap. 6. n. 8.

Tertium; cùm, quia Princeps legibus non indistinctè omnibus solutus, sed ligatus ipse etiam est Divinis & Naturalibus; quarum vi eum etiam ad humanarum, quæ materiam ipsi & subditis communem habent, & ad contractuum cum privatis initorum observantiam teneri, n. 94. statuetur: tum verò; quia rem, postquam cujuscunque, etiam Civilis, Juris dispositione acquisita est, invito domino sine ejus culpa vel causa publica auferre, Naturale Jus non permittit, l. Jure Naturæ 206. ff. de R. J.

Quartum; quia Imperator mundi Dominus non est, quoad singularum rerum proprietatem earumque liberum usum: sed solum, quoad protectionem jurisdictionemque & dominium, ut aliqui vocant, Eminentiale, spectans Reipublicæ necessitatem & utilitatem, arg. l. Principimus 32. pr. ibi Pro utilitate mundi C. de Appellat. cujus intuitu præscriptionum tempora constituta sunt, & ex publico flumine aquæ ductus, quò v. g. id minus navigabile redderetur, prohiberi à Principe

queat; quòd v.g. domus, hortus, ager, qui pro muniendis mœnibus vel propugnaculis ampliandis privato subtractus est, non extet, ejus jacturam pretii refusione compenlandam; ne subditus sine sua culpa invitus re & pretiò careat, Felinus *in c. Cum in Ecclesiis cit. n. 29. Laiman. in cit. c. n. 12. & Pirthing n. 20.*

ARTICULUS V.

De causa ejusdem Formali.

SUMMARIUM.

59. Legislatoris Voluntas communitati manifestari debet,
60. Verbis denotantibus moralem necessitatem.
61. Sententia prolatione non satis manifestatur:
62. Nisi ea Juris declaratoria,
63. Vel sæpius & uniformiter iterata sit.
64. Scriptura non est de essentia legis:
65. Quæ non obligat ante promulgationem:
66. Nec, si Imperialis sit, ante lapsum ab illa bimestre.
67. Statuta locorum particularia,
68. Et leges Ecclesiasticæ statim obligant post promulgationem,
69. Et notitiam:
70. Quam non semper exigunt leges irritantes.
71. Populi acceptatio in Democratico:
72. Non in alijs Statibus exigitur ad Legis valorem.
73. Lex usu firmatur & conservatur.

59. **F**orma legis est modus sive signa externa, quibus legislatoris eam condentis voluntas manifestatur toti comunitati: quod ad actua-

lem obligationem requiri, res est indubitata, *can. Erit autem 2. dist. 4. Et. Leges 9. C. de LL.*

Ea autem signa ferè sunt verba: quibus, ut legalis obligatio inducatur, legislatoris voluntatem duntaxat exprimi, non sufficit; cum, si complacentiam, consensum, consilium, approbationem vel exhortationem solam exprimant, voluntatem quidem legislatoris manifestent, legalem tamen obligationem non imponant: sed exprimi iis debet voluntas ejus imperantis sive obligationem subditis imponere intendentis, & imperium sive obligationis impositio actualis: qualis voluntas denotatur verbis *Præcipimus, præcipiendo mandamus, jubemus, obligamus, pro vel inbibemus, vetamus, interdiciamus, teneantur, necesse est, non liceat* hisque significandi vi æquipollentibus: & vel se solis, vel cum alijs, quibus conjunguntur, præcipiendi vel prohibendi actum & moralem necessitatem importantibus, Sanchez *Lib. 6. Moral. cap. 4. n. 38. Suarez Lib. 3. de LL. cap. 15. n. 6. & Palao Tract. 3. disp. 1. p. 9. n. 2.* Hæc satis certa.

Dubium autem & magni momenti 61. controversia est, an hujusmodi voluntas sufficienter exprimat prolatione sententiæ judicialis, ut hæc legis instar custodienda sit, & in similibus casuum decisionibus observanda. Id enim cum Felino *in Rubr. de Rescriptis n. 1. & Jafone in l. 1. ff. de Feriis n. 23.* affirmat Gomez *in Regul. Cancell. Proëm. q. 2.* suadetque Jure & Ratione; cum id non obscure asseratur, *l. 1. ff. de Constitut. Princip. cujus §. 1.* Ulpianus Legem esse, ait, *Quod Imperator cognoscens decrevit, vel de plano est interlocutus;* & in terminis tradi videtur *l. fin. C. de LL. quæ relatæ Justinianæ constitutionis pr. est, Si imperialis majestas causam judicialiter examinavit, & sententiam*

etiam dixit, omnes omnino iudices, qui sub Imperio sunt, sciunt hanc esse legem non solum illi causa, pro qua producta est, sed & omnibus similibus. Imperiali huic consonat Apostolicum rescriptum Innocentii III. c. In causis 19. de Sent. & re jud. quò, cum in causis iudicij Apostolico decidendis ordinem Juris accuratè observandum monet, ejus Rationem reddit; Cùm in similibus causis ceteri teneantur similiter judicare. Jure non minùs perspicua est Ratio; quia sensus ac Sententia Principis est Regula, cui inferiores iudices se conformare omnes debent; Quis enim tanta superbia fastidiò tumidus est, ut Regalem sensum contemnat? vox est ejusdem Imperatoris pr. cit. Id autem, cui omnes se conformare debent, vim legis habet.

Contrà, ejusmodi Sententià legem induci, negant Covarruvias p. 1. de Sponsal. cap. 7 §. 4. n. 15. & cit. Suarez cap. 15. n. 16. paribus nixi fundamentis; cum non minùs clara Theodos. & Valent. Impm. Constitutio Regiàque vox sit. Quae ex relationibus & suggestionibus judicantium procerum introductò negotiò statuimus, generalia jura non sunt: sed leges faciunt his duntaxat negotiis atque personis, pro quibus sunt promulgata, l. 2. c. de LL. quacum conspirat Constitutio Canonica c. Quamvis 25. pr. de Sent. & re jud. Rationem reddunt partim; quòd Sententia causae definitiva non attendat commune, sed particulare bonum partis, & plerùmque ex specialibus causis ortum ejus jus declaret: non autem, ut leges solent, aliquid decernat in futurum: partim verò; quòd Sententia principis, in causae decisione propriae opinionis inhaerentis, obnoxia aliquando sit errori Juris; cum istò apertè laborarint summorum Pontificum, fidelium conjugium ratum, superveniente con-

summatò, & hujus etiàm vinculum conjugum alterius haereti vel Apostasià dissolvi, pronuntiantium Sententiae, quarum Alexander & Innocentius uterque III. c. licet 3. in fine de Sponsa duor. & Quamvis 7. V. Nec igitur de Divort. meminerunt. Accedit; quòd Sententiae saepe nitantur Jure speciali & particularibus circumstantiis, in earum pronuntiatione saepe non expressis: & propterea non rarò similibus causarum decisiones appareant dissimiles; ut, si legis vim omnes haberent, ingens jurium non multitudo duntaxat, sed incertitudo quoque & confusio foret.

In hoc DD. diffidiò utriusque Opinioni aliquid tribuendum, & Sententiis à Legislatore latis vis legis, non indiscriminatim omnibus, sed iis duntaxat adstruenda est, quae non solum decisivae, sed juris etiàm declaratoriae sunt; quòd v. g. eum, quem decisio amplectitur, legis à se vel antecessore suo latae verum sensum esse, vel pro jure habendum; aut istius Corpori inferendum, ipsa Sententià (aut etiàm Principis rescriptò) exprimitur: vel quibus, si decisivae tantum sunt, super eòdem juris articulo saepius eòdem semper modò est pronuntiatum; quia hujusmodi Sententiarum uniformitate inducitur Stylus Curiae: qui Jus facit, c. Quam gravi 6. de Crim. falsi. Quare pro legali Sententià à legislatore latae auctoritate allegata jura de Sententiis, non meram causae decisionem, sed Juris quoque declarationem vel constitutionem continentibus, aut saepius & uniformiter semper iteratis sunt exaudienda.

Dubium secundò est, an ad valorem, legis necessaria sit scriptura. Quod Albericus de Statutis p. 1. q. 14. & alii à Felino ad hanc Rubr. n. 3. relati affirmant partim; quòd §. Constat 3. Insti. de J. N. G. & C. Jus dividatur in scriptum, quod idcirco Lex scripta nuncupatur, can. Lex est 3.

est 3. dist. 1. & non scriptum seu Consuetudinem: quæ, licet scripto mandari etiam ipsa possit, id tamen non requirit, *S. Sine scripto 9. Institut. ibidem & can. Consuetudo 5. dist. cit.* partim verò; quod lex debeat esse permanens & stabilis; cum referatur ad communitatem permanentem: ad quod signum stabile, ut scriptura est, requiri: & transiens, sicut vox v. g. Præconis est, non sufficere videtur.

64. Verum, licet modus ferendi legem optimus & usu maximè receptus sit scriptura, hanc tamen ad ejus valorem exigi, negant Felinus *J. cit. n. 4.* Panormit. *ad eandem Rubr. n. 3.* Selua *de Benef. cap. 22. n. 14.* Suarez. *Lib. 1. de LL. cap. 11. in fine & Laiman Lib. 1. tract. 4. cap. 2 n. 2.* cum Aristotele *10. Ethic. cap. 9.* quò locò *Scripta sunt*, inquit, *leges, an non scripta nihil referre videtur.* Idem desumitur ex *can. Institutionis 17. junctâ Glossâ V. Presentia 25. q. 2.* Ratio est; quia scripturæ necessitas non probatur ex natura ipsius legis: ad cujus valorem per se, hoc est, lege, statutò vel Consuetudine seclusâ, plus non exigitur, quàm ut legitimi conditoris rationabilis voluntas innotescat communitati: quod per hominis vocem & alia signa fieri posse, patet ex præceptis, tempore nascentis Ecclesiæ latis à Christo & Apostolis; horum enim multa non scriptò, sed vivæ vocis Oraculo & prædicantium linguis tradita, promulgatæque fuere. Eadem necessitas expressa non est Jure positivo; cum nullum extet: & allegati textus plus non evincant, quàm Constitutiones frequentius & convenientius per scripturam fieri. Neque plus eruitur ex stabilitate; ad hanc enim, licet multum conferat, necessaria tamen scriptura non est; cum lex sine ea per traditionem conservari valeat, & ab uno ad alium propagari.

65. Dubium tertio est, an lege obligen-

tur, quibus ea privatim innotescit. Quod licet aliqui asserant, communiter tamen DD. negant, & negandum suadet textus *l. Leges cit.* quâ Imp. Valentin, & Marcianus, *Leges sacratissimas*, inquit, *quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus*, hoc est à communitate, debent, quod fit per publicam promulgationem. Ratio est; quia lex, sicut non privato commodò, sed pro communi utilitate, *can. Erit autem 2. dist. 4.* Sic etiam immediatè non privatis ac singulis fertur, sed communitati: atque idcirco singulos obligare non potest, nisi obligare valeat communitatem. Cum ergo hanc obligare non possit, antequàm ipsi innotescat, non obligabit singulos, etiam quibò privatim innotuit, antequàm innotuerit communitati, Suarez *Lib. 3. de LL. cap. 16. n. 2.* & Pirrhing. *ad hanc Rubr. n. 26.* ubi uterque notat *c. 1. de Posulat. Præl.* cum ad Legis observantiam obligatur, *Qui noverit, eam solemniter editam aut publicè promulgatam*, particulam disjunctivam *Aut sensum copulativum* facere; ac proinde, præter solemnem editionem in Curia, etiam publicam promulgationem necessariam esse. Unde Menoch. *de Arbitr. jud. cas. 18. n. 22.* exilimat, absque injustitiâ vendi frumentum, aut pecuniam expendi ab eo, qui illius pretium; & istius valorem minuendum, privatâ scientiâ novit: licet contrarium cum Bartolo *in l. Quarto 39. ff. de Act. empti* defendat Felinus *in c. Cognoscentes 2. n. 6. limit. 2.*

Dubium quartò est; quando lex promulgata incipiat obligare. Et casu quidem, quò legislator statuit certum tempus, hoc observandum, facile convenit inter DD. Casu autem, quò id non statuitur, Leges Imperiales non statim à promulgatione in Curia, sed post exactos, ab ea in provinciis factâ, duos menses obligare incipere, à DD. desumi so-

let ex

let ex *Novell. 66. Rubrica, Ut facta nova constitutiones post infirmationes earum post duos menses valeant*: qua Nigrum, sive Rubro huic subjectus textus, de Testamentaria loquens, extenditur ad legem quamcunque, ad mentem Glossæ & ICTORUM. Rubricæ autoritatem textus fere tribuentium & particularem istius dispositionem juxta illius generalitatem extendentium, quando extensio Juri non repugnat, & secum aliud absurdum non trahit, ut dictum in *Proæmio n. 98.*

67. Dixi autem Imperiales; quia imprimis cit. *Novella ejusque Rubrica* locum non habet in Regnis ac provinciis, Romano Imperio non subiectis, arg. l. *in ff. de Jurisdic. Eccl. in hac Rubr. in 6.* Deinde; quia etiam in Imperio à Principibus vel Communitatibus inferioribus Condita statuta Provincialia & Municipalia (eadem Ratio est statutorum Diocæsanorum) ferè statim obligare solent, quando in primaria provincia vel civitatis curia, aliòve loco consueto sunt publicata, Sylvester *V. Lex q. 3. & 6. & Suarez cit. cap. 10. n. 7.*

Leges autem Ecclesiasticas universales obligare primùm incipere post lapsum duorum mensium, à promulgatione facta in Episcopatibus, cum Glossa in *c. Cognoscetes cit. V. Ante prohibitionem Felino in c. cit. n. 7.* docent Navarrus *Manual. cap. 23. n. 44.* & Sotus *Lib. 1. de Justitia q. 1. art. 4.* persuasi textu *c. Cum infirmitas 13. de Pœnit. & Remiss.* ad suæ dispositionis observantiam Medicos non obligantis: nisi postquam per Prælatos, id est, Episcopos est promulgata. Rationem reddunt; quòd, ubi Jus Canonicum, ut in præfenti, nihil disponit, observandum sit Civile, arg. *c. 1. de Novi oper. nunt. præferti* circa obligationem legum Ecclesiasticarum: quæ, si juxta Imperialem Constitutio-

nem inchoetur, multùm commendat Ecclesiasticæ gubernationis suavitatem.

68. Sed verius est, Fideles per se Constitutionibus Apostolicis & aliis Legibus Ecclesiasticis obligari statim, postquam publicatæ in Curia Romana, & in acie campi Floræ atque ad valvas Basilicæ Apostolorum affixæ sunt, & pro publicatis habentur in Cancellaria, ut cum Panormit. in *c. Noverit 49. de sent. Excom. n. 3.* sustinent Sylvester *q. 6. cit. Suarez Lib. 4. cap. 15. n. 3.* Menoch. *de Arbitr. jud. casu 185. n. 8.* & Barbosa in *c. Cognoscetes cit. n. 10.* Ratio est partim; quia talis publicatio ex natura rei sufficit ad valorem legis Civilis: quæ, si aliud constitutum non esset, per se statim obligaret à promulgatione. Cur id non sufficiat ad valorem Ecclesiasticæ? cujus ferendæ potestas, quia immediatè à Deo accepta est, à populo minùs pendet: partim verò; quia multæ leges Decretalium, Clementinarum & Extravagantium, sicut & Bulla Cænæ multæque constitutiones Apostolicæ & Regulæ Cancellariæ promulgatæ non sunt in provinciis, in quibus obligant. Et demum partim etiam; quia summi Pontifices, quando ob speciales causas volunt, ut Constitutio aliqua in Episcopatibus publicetur, & certò primùm tempore obligare incipiat, id exprimit in ipsa Constitutione, ut patet ex relata *c. Cum infirmitas cit.* quæ Innocentius III. post promulgationem ab Episcopis factam: ex *c. Cum singula 32. de Præbend. & dignit. in 6.* cujus dispositionem Bonifacius VIII. unò duntaxat: & ex Concilio Tridentino, quod tribus mensibus post promulgationem obligare voluit Pius IV. in *Bulla*, quæ habetur *sess. 25. in fine.* Unde à contrario colligitur, constitutiones quibus id non exprimitur, obligare statim à promulgatione; quod confirmatur ity-

tur stylo seu praxi Curiae Romanae, Constitutionum Apostolicarum, dicto modo promulgatarum, transgressores in foro judiciali statim, bimestri non expectato, punientis, teste Navarro apud cit. Suarez cap. 16. n. 17.

69. Dixi Per se, hoc est, quantum est ex vi legis; quia ob defectum alicujus conditionis accidentalis, scilicet notitiae, contingit; ut particularium dioecesium subditi lege Romae promulgata in actu secundo non obligentur, donec ipsa innotescat; nec solum uni, sed pluribus subditis communitatis dioecelanae. Unde ejusmodi lege in actu secundo prius Itali, quam Germani; & hi ante Belgas Anglos, Polonos obligantur arg. c. 1. §. Dicebat v. Nec obstat de Concess. preb. non vac. in 6. cujus notabilis textus est, *Lex seu constitutio & mandatum nullo adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem*, aut nisi post tempus, intra quod ignorare minime debuissent, Suarez Lib. 3. cap. 15. n. 6. Sed hinc.

70. Dubium oritur quinto de lege, a-
ctum v.g. contractum destitutum certa solennitate, vel inter certas personas irritante: quam, si Civilis, post lapsum bimestre: si vero Canonica sit, a promulgatione Romana vim etiam respectu ignorantium statim habere, voluit Panor- mit in c. Cognoscentes cit. n. 7. & Me- noch. l. cit. n. 2.

Sed melius alij, licet legi vim hanc conferri à Papa posse agnoscant, casu tamen, quò actus statim à promulgatione pro nullis habendos non exprimitur, distinguunt; vel enim, inquit, lex irritat actum, qui aliàs, spectato Jure Naturali, subsisteret: vel actum, de quo disponendi Papa liberam habet potestatem v.g. beneficii resignationem vel collationem? Si prius, lex saltem ex aequitate vim in actu secundo non habet, pri-

usquam in dioecibus sit nota; aut saltem innotescere moraliter possit. Ratio est; quia aliàs ejusmodi lex plurimum obesset; cederet enim in damnum multorum, qui ita invalide celebrarent ejusmodi actus v.g. matrimonium, propterea cum gravi damno proprio & aliorum scandalo dissolvendum. Si posterius, lex vim ubique habet statim, postquam in Curia est promulgata, saltem si clausulam *Ex nunc* habeat insertam, Suarez Lib. 5. cap. 33. n. 7. & 8. Laiman Lib. 1. Tracl. 4. cap. 2. n. 7. & Pirrhing ad hanc Rubr. n. 36.

Dubium sextò est de populi acceptatione: à qua legum Civilium valorem pendere in Democratiis, patet; quia in his potestas legislativa saltem ex parte est penes populum, qui decretis à senatu factis intercedit.

In aliis etiam Statibus eam ad valorem cujuscunque legis cum Glossa in e. 1. V. Frangere de Treuga requirunt Navarrus cit. cap. 23. à n. 40. & Covarruvias Lib. 1. var. cap. 16. à n. 6. Moventur imprimis autoritate Gratiani, qui §. *Leges* post can. *In istis 3. dist. 4. Leges*, inquit, *constituuntur, cum promulgantur: firmanur, cum moribus utentium approbantur*: & l. *De quibus 32. ff. de LL.* cujus §. 1. Iulianus IC Tuus ait, *Ipsae leges nullà alià ex causà nos tenent, quam quòd iudicio Populi receptae sunt*. Deinde praxi; quia leges Reformatoriae Tridentini in Gallia & alibi, atque etiam in Germania nostra plures Bullae Apostolicae obligare non videntur, ob defectum solius acceptationis. Demum Ratione; quòd leges à legislatoribus praesumantur latæ sub tacita conditione Acceptationis; quia hic modus suavior & aptior est populo, ad cuius bonum leges feruntur.

Sed verius est, ejusmodi acceptationem ad

nem ad legis valorem non requiri, nisi aliud ipsa lege exprimat, vel privilegio & Consuetudine sit receptum; quod cum Castro *Lib. 1. de Lege panali cap. 3.* Suarez *cit. lib. 3. cap. 19. n. 4.* Laiman *cit. trah. 4. cap. 3. n. 1.* & aliis defendunt Barbofa *in can. In istis cit. n. 6.* Fagnanus *in c. 1. cit. à n. 50.* id à Rota decusum, asserens *n. 55.* & Bonacina *Tom. 3. disp. 1. q. 15. §. 5.* Ubi à Papa, hac de re interrogato, explosione dignam habitam fuisse, refert Opinionem, quæ ad Apostolicæ Constitutionis obligationem exigit acceptationem.

Quidquid autem de hoc sit, Ratio Resolutionis est; quia ex una, legislator sufficientem potestatem habet, subditos lege latâ absque eorum acceptatione obligandi *arg. can. 1. dist. 20. can. Cuncta 9. q. 3. §. sed 6. Instir. de I. N. G. C. C. l. 1. ff. de Constitur. Princip. Ecclesiasticus quidem; quia potestatem legislativam absolutam immediatè à Deo habet juxta, dicta n. 21.* Civilis autem, saltem supremus; quia potestatem in illam habet, vel jure belli, vel electione Populi: qui plenam potestatem in Principem transtulisse, præsumitur ex eo; quod publicè expedit; ut justæ leges à subditis recipiantur sine tergiversatione; cum, si his tergiversari liceret, legislativa potestas neque absoluta neque efficax foret, facileque cum supremæ potestatis ludibrio effectu suo frustraretur. Ex altera verò parte, quod legislatores subditos suos obligare velint, patet ex ipsis verbis legum, absolutè aliquid præcipientium vel prohibentium, & valorem suum non adstringentium acceptationi: atque ex usu recepto, quò sacri prophantique legum conditores earum obligationem statim urgere, & in primos transgressores animadvertere solent.

Ex his planè corrui ratio in con-

trarium: quæ, si vim haberet, non Solum Imperator aut etiam Papa; sed cum ipsis & suis Legislator foret ipse Populus, sibi latæ Legi vim obligandi confers per acceptationem: quod à vero alienum & absurdum esse, docet textus *c. Ecclesia 10. ibi Quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* 73.

Neque urgent textus; quia eos non de prima obligatione, sed Legis jam obligantis firmitate seu stabilitate accipiendos, desumitur ex verbis *Firmantur & Teneant;* cum enim Leges oblivione exolefcere, & non usu usive contrariò cum tempore tolli possint, *arg. c. fin. de Consuetud.* clarum est, ad earum firmitatem seu stabilitatem exigi, ut utentium moribus & observantiâ sint approbatæ.

Neque etiam obstat Praxis contraria; quòd enim aliqua decreta Reformatoria S. Synodi Tridentinæ non obligent in Gallia, factum est; quòd earum observatio difficultates majores habere visâ sit Gallicanæ, quàm Nationibus cæteris. Unde, cum sciente & dissimulante Papa non observarentur, tandem contra ea est præscriptum. Idem ferè accidit aliis Constitutionibus Apostolicis: quæ aliquibus provinciis aliquando nimis graves erant: aliis propter casu infrequentiam rarum aut vix ullum usum & non magnam utilitatem afferebant. Unde factum, ut venerint in oblivionem: vel ad tales provincias non extendi, vel obligandi vim Consuetudine amisisse videantur.

ARTICULUS VI. De Effectu Legis.

SUMMARIUM.

74. *Effectus Legis est obligatio, etiam Conscientia;*
N a 75. *Quam-*

75. *Quamvis ea sit Humana:*
 76. *Saltem, si velit Conditor & materia sit gravis.*
 77. *Ad rem gravem leviter obligare Lex & Vorum potest.*
 78. *Dantur leges merè Penales.*
 79. *Signa iis inducuntur obligationis Conscientia.*
 80. *Metus mortis &c. transgressionis culpam minuit:*
 81. *Non tollit, si res intrinsecè sit mala.*
 82. *Secus est in aliis:*
 83. *Nisi observantia necessaria sit Rei publice,*
 84. *Aut violatio afferat scandalum vel contemptum Religionis.*
 85. *Lex fundata in presumptione, cum hac vera:*
 86. *Aut etiam dubia:*
 87. *Non etiam, cum presumptio falsa est, in conscientia obligat.*
 88. *Nisi post sententiam iudicis.*
 89. *Vel Lex funderur in presumptione periculi Universalis.*

74. **E**ffectus Legis est obligatio: quâ, si Lex Naturalis aut Divina sit, ipsas hominum conscientias & sub peccato adstringi, res apud Orthodoxos est indubitata.
 Merè humanâ, etiam Ecclesiasticâ, Gerson de Vita Spirit. p. 3. lect. 4. Alphabet. 62. & saltem Civili lege ejusmodi obligationem induci, negat Almainus de Potest. Eccles. cap. 12. cum propter illud Apostoli, *Lex iusto non est posita*, 1. Timoth. cap. 1. v. 9. & definitionem S. Augustini, Peccatum esse asserentis, *Distum, factum vel concupitum contra vel præter legem Dei*, non merè humanam: tum verò; quòd peccati mortalis pœna sit infernalis: quæ ab homine nec infligi, nec imponi potest.
 75. Sed omnino certa D. Thomæ 1. 2.

9. 96. art. 4. Navarri Manual. cap. 27. n. 54. Soti Lib. 1. de Justitia q. 6. art. 4. Suarez Lib. 3. de LL. cap. 21. n. 5. & cæterorum T. T. pariter ac ICTORum sententia est, etiam humanâ, tam Civili quàm Canonicâ, lege Conscientiæ obligationem induci, si ejus conditor velit; quia legislator humanus, etiam Civilis, tanquam minister Dei, & acceptâ ab eo potestate leges condit, juxta illud, *Per me Reges regnant & legum conditores justa decernunt*, Proverb. cap. 8. v. 11. & *Audite Reges, quoniam data est à Domino potestas vobis*, Sapient. cap. 6. v. 4. Non enim est potestas nisi à Deo, Roman. cap. 13. v. 1. atque idcirco justis Principum præceptis obediendum est ex voluntate Dei, testibus Apostolorum Principibus: B. Petro, qui *Subjecti*, inquit, *estote omni creature propter Deum sive Regi &c. quia sic est voluntas Dei*, 1. Petri cap. 2. v. 13. S. Paulo, cum ait, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, Roman. cap. 13. v. 1. idque non solum timore alicujus pœnæ temporalis ab ipso infligendæ: sed etiâ peccati vitandi causâ: ut patet ex ipsius Apostoli verbis, homines, subditos esse jubentis, *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, ibidem v. 5. cum, *qui potestati resistit, Ordinationi Dei resistit: qui autem huic resistunt, damnationem sibi acquirant*, v. 2.
 Quæ Conscientiæ obligationi opponuntur, levia sunt. Primum, ex pronuntiato Apostolico, 1. Timoth. cap. 1. v. 9. depromptum; quia, esto, lex ad coercendos injustos potius quàm justos feratur, semel tamen promulgata etiam justos obligat, tanquam directio potius quàm onus; cum ea, *quæ legis sunt, naturaliter*, hoc est, naturâ ipsos ad bonû & ad legis præcepta implenda inclinante, *fiant*, Roman. cap. 2. v. 15. & lege deficiente, sibi ipsi sint lex, teste eodè cap. 2. v. 14.

74. ut textum illum S. Augustinus, Fulgentius & alii apud Cornelium à Lapide in *Verf. cit.* §. Quinto melius exponunt.

Alterum, desumptum ex peccati definitione Augustiniana; quia, ut testimonio Apostolico demonstratum est, etiam humanæ legis transgressio est contra legem Dei eam, tanquam legitimi Magistratus præceptum, præcipientis observari, *loc. cit.* uti & illò Domini Dei, Samueli Prophetæ dicentis, *Non te abiecerunt, sed me, Lib. 1. Reg. cap. 8. v. 7. & Qui vos spernit, me spernit, Lucæ cap. 10. v. 16.*

Postremum, petitum à pœna infernali; quia, licet sub ista directè obligare nequeat Legislator humanus, id tamen potest indirectè, hoc ipso; quòd humanæ Legis transgressione violetur lex Divina, ab humano superiore præcepta observari præcipiens sub comminatione pœnæ infernalis, Suarez *cit. cap. 21. n. 13.*

Dixi, *Si Legislator velit*: & addo, 76. *Si materia sit gravis*; quia, ut humanâ etiam lege Conscientiæ gravis obligatio inducatur, à Medina *de Jejunio q. 7. §. Superest* & aliis, præter voluntatem sive imperium legislatoris graviter obligantis, requiritur; ut materia, non nudè & in se præcisè, sed cum omnibus circumstantiis, sine præsertim & conductiâ ad bonum publicum, consideratis, sit gravis & tantæ obligationis capax, Suarez *Lib. 3. cap. 25. n. 2.* Sanchez *Lib. 1. Moral. cap. 4. n. 3.* & Laiman *Lib. 1. tract. 4. cap. 14. n. 2.* Unde

77. Dubium nascitur, an legis, cujus materia gravis est, obligatio levis esse possit ex sola voluntate Legislatoris, gravem obligationem imponere nolentis. Negant id Bellarmin. *Lib. 3. de Membr. Eccles. milit. cap. 11.* & Vasquez *disp. 118. cap. 3.* cum; quòd res, quæ om-

nibus circumstantiis consideratis levis est, præcipi nequeat sub obligatione gravi: tum verò; quòd voti, cujus materia gravis est, obligatio levis nequeat esse. Contrà & melius Navarrus *Manual. cap. 23. n. 32.* Castro *de Lege Pœnalis cap. 5. docum. 4.* Medina §. *Superest cit.* laudatus Suarez *cap. 27. n. 7.* Salas *disp. 16. de LL. n. 71.* eosque secuti RR. alii affirmant, eâ præcipuè persuasi ratione; quòd omnis obligatio legalis inducatur voluntate Superioris: quæ respectu gravis obligationis desideratur, quoties Superior expressè leviter duntaxat obligare subditos intendit; quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, *l. Non omnis 19. ff. de Reb. credit. & c. fin. de Præb. & dignit.* Confirmat hoc Praxis variarum Religionum, in quibus materia, ex se sufficiens ad obligationem gravem, sub veniali duntaxat peccato præcepta vel prohibita est; sic enim PP. Carmelitarum discalceatorum Regula, inhibens esum carniû: & in aliis Ordinibus Religiosis alia, vg. auditionem quotidianam Missæ (quam, uti & abstinentiam à carnibus gravem materiam esse, patet ex præceptis Ecclesiasticis, ad illam diebus Dominicis ac festivis audiendam & ab istarum esu diebus Veneris ac Sabbathi abstinendum, fideles graviter obligantis) sub veniali duntaxat culpa præcepta, ex illorum superioribus à se intellectum, Arriaga testatur *disp. 16. de LL. n. 74.* & de quibusdam aliis Religiosis familiis ex earum Constitutionibus ostendit *cit. Suarez n. 12.*

Rationes in contrarium exiguam vim habent. Prior partim; quia ad gravem obligationem inducendam legislatoris voluntas & materiæ gravitas requiruntur simul; ac proinde harum alterâ deficiente cessat: partim verò; quia obligatio gravis ad præstandam vel omit-

tendam rem, omnibus consideratis levem, nec iusta nec utilis est communitati, quam adstringit: quod tamen ad omnem legem iustam exigitur, *can. Erit autem lex 2. dist. 4.* Posterior; quia, cum voti obligatio pendeat à voluntate & intentione voventis, istò ad rem gravem, aliunde non præceptam, sub culpa solum veniali se obligante, etiam votum gravem obligationem non inducet, Suarez *Lib. 4. de Voto cap. 4. n. 7.* & Sanchez *Lib. 1. de Matrim. disp. 9. n. 6.*

78. Dubium secundo est, an dentur leges merè pœnales. Ratio dubitandi obvia est; quia pœna ab Ulpiano ICTO esse dicitur *Noxæ vindicta, l. Aliud 131. pr. ff. de V. S.* cui accedit S. Augustinus *Lib. 1. Retract. cap. 9.* quò loco dicitur, *Omnis pœna, inquit, si iusta est, peccati pœna est & supplicium nominatur.* Sed, esto, hoc de pœna strictè accepta verum sit, eaque propriè & strictè dictam culpam supponat, *c. Cognoscentes 2.* latius tamen & pro quocunque incommodo vel damno iustè subeundo accepta, licet causam, ejusmodi tamen culpam necessariò non præsupponit, secundum Gloziam *in c. cit. V. Culpa caret: & Regulam, Sine culpa, nisi causa subsit, nemo est puniendus, quæ est 23. in 6.*

Quare leges merè Pœnales, sive Constitutiones humanas, subditos, ad non cædenda ligna, frumentum non vendendum, certò tempore non loquendum &c. vel, si horum aliquid faciant, ad incommodum vel alicujus rei jacturam aut privationem subeundam obligantes dari, cum *cit. Navarro n. 55.* & DD. aliis rectè concedit Miranda *Tom. 2. Manual. Pralat. q. 25. art. 18. conclus. 2.* Ratio satis perspicua est; quòd ex una, sic obligandi intentionem habere valeat legislator; ex altera verò parte, istius intentioni obligatio commenturetur *arg.*

l. Non omnis & c. fin. cit. Confirmatur exemplis, sic enim in Religione Prædicatorum quarundam Regularum transgressio nec mortaliter nec venialiter peccaminosa, sed solummodo statutz pœnz obnoxia est, teste Angelico ejus Ordinis Doctore *2. 2. q. 186. art. 9.* eadèmq; ratio est non paucarum infimæ nostræ Societatis, teste *cit. Suarez cap. 27. n. 12.*

Porro, sub gravi culpa & non solà pœnà obligare lex censetur non tantum, si illius transgressione ejusmodi reatum contrahi ipsa exprimitur, vel aliunde *vg. ex communi sensu DD. aut aliorum hominum publica existimatione constet:* sed etiam, si materia sit gravis, eamque sub levi culpa vel pœna tantum incurrenda præceptam, non exprimitur: Si, cum materia gravis est, utatur verbis ferriò præceptivis, *vg. Præcipimus, mandamus, jubemus, inhibemus, vetamus, teneantur, non liceat &c.* si transgressoribus infligat aut infligendam decernat excommunicationem majorem aliàmve gravem censuram: Irregularitatis, Depositionis, privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, aliàmve ejusmodi pœnam spirituales: si aliquid, ad publicum bonum promovendum aut hujusmodi incommodum propulsandum multum conducens, præcipiat vel prohibeat, & præcepti vel prohibitionis transgressoribus corporalem aliàmve gravem pœnam temporalem minuetur, ut rem hanc perquam eruditè ac solidè explicant *cit. Suarez Lib. 5. cap. 3. n. 6. Bonacina de LL. disp. 5. q. 1. p. 6. §. 4. à n. 3 & Palao Tract. 3. disp. 1. p. 15. à n. 2.* Unde

Dubium oritur tertio, an Leges obligent, si cum gravi periculo vitæ vel alterius valde gravis jacturæ ejus observantia sit conjuncta.

Certi & explorati juris est, hujusmodi gravis mali, ex Legis observantia se-

cuturi, metu extortæ tranſgreſſionis culpam ſaltem minui, per expreſſum textum *c. Sacris 5.* ibi *Licet metus extenuet culpam, de iis, qua vi metusve;* quia gravis metus, licet non tollat, tamen dimi-
nuit libertatem ad culpam requiſitam, Sylveſter *V. Metus 9. 3.* An autem & quando ejuſmodi mali metus à culpa omnino excuſet, planum reddet diſtinctio inter actiones & omiſſiones Legibus prohibitas & præceptas.

81. Et primò quidem, ſi iſtæ, ut v.g. blaſphemia, perjurium, mendacium, adulterium, directa occiſio innocentiſ & alia Naturali jure prohibita, intrinſecè malæ & illicitæ ſint, legem eas prohibentem, etiam vitæ periculo & alterius quanti-
cunque mali metu non obſtante, obligare, clarè colligitur ex *can. Ne quis. 22. q. 2. & c. Sacris cit.* ibi, *Cùm pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incur-
rere.* Ratio eſt, quia huiusmodi actiones, eò ipſò; quòd intrinſecè malæ; ac proinde peccaminofæ ſemper ſint, omnibus aliis etiam maximis, malis ſunt majora, teſte S. Auguſtino *de Civit. cap. 18. can. Itane 32. q. 5.* relatò.

82. Secundò, ſi verò actiones vel omiſſiones, ut v.g. communicatio in humanis cum excommunicato, comæſtio carnis die Veneris, auditio ſacri diebus Dominicis feſtiſque, recitatio horarum Canonica-
rum, intrinſecè malæ non ſint, mortis aut ejuſmodi gravis mali metus à legis, eas prohibentis vel præcipientis, obſervatione regulariter excuſat: ut ex variis, Sacrarum etiam paginarum, testimoniis & ſanctionum Eccleſiaſticarum exemplis conſtat; ſic enim, famis neceſſitate urgente, David panes Propoſitionis, laicis, *Numer. cap. 18. à V. 10.* prohibitos comedit, *Lib. 1. Reg. cap. 21. V. 6.* junctò *Matth. cap. 12. v. 3.* ſic Macchabæi, ad vitæ deſenſionem Sabbathis pugnantes,

excufantur *Lib. 1. Macchab. cap. 2. V. 41.* ſic Diſcipuli Chriſti, ut famem pellerent, Sabbathò ſpicas vellebant, *Matth. cap. 12. v. 1.* idque ſine reatu culpæ, *can. Diſcipulos 25. diſt. 2. de Conſec.* ſic propter eandem famis aut infirmitatis neceſſitatē carnes diebus aliàs prohibitis ſine peccato comedi, *c. Conſilium 2. de Obſervat. jejun. & vitæ ſubſidia cum excommunicato commu-
nicando procurari poſſunt, can. Quo-
niam multos 11. q. 3. & c. Inter 31. de
Sent. Excom.* ſic præceptum diebus feſtis Miſſam audiendi, recitandi horas & ſimilia cum ſalutis corporalis detrimen-
to non obligare, ex communi aliorum ſenſu tradit laudatus Suarez *Lib. 3. cap. 30. n. 6.* Ratio eſt; quia ejuſmodi leges ex legislatoris mente & intentione ad relatos eiſque ſimiles caſus ſe non extendunt.

Obſtare huic doctrinæ videri poteſt 83. *c. Sacris cit.* textus, quòd, etiam gravis mali metu non obſtante communicatio cum excommunicato graviter peccami-
noſa cenſetur. Sed revera non obſtat; dixi enim, *Regulariter;* quia etiam ejuſ-
modi leges, non obſtante vitæ, ſtatùs honorifici aut fortunatum amittendarum periculò, obligant, quando earum obſervantia neceſſaria eſt ad bonum publi-
cum ſtabilendum aut grave malum ab ea avertendum, præſertim, quando earum tranſgreſſio afferret ſcandalum, vel cederet in Chriſtianæ & Catholicæ Religio-
nis vel poteſtatis Clavium aut diſciplinæ 84. Eccleſiaſticæ contemptum: in quem cùm Eccleſiaſtica ſepultura excommunicato-
rum aut interdictorum, ex qua *c. cit.* proſitutum dubium oriebatur, apertè redundaret, rectè legem Eccleſiaſticam, eorum ſepulturam prohibentem, etiam cum vitæ diſpendio, obſervandam, Innocentius III. reſpondit *c. cit.* ut ibi eru-
ditè obſervat Gonzalez *n. 10.* Ratio eſt; quia ta-

quia talis communicatio cum excommunicato intrinsicam malitiam includit; ac proinde non humanae solum, sed Naturalis legis prohibitioni adversatur, Azor p. 1. *Instit. Lib. 1. cap. 11. q. 1. §. Ad argumenta & Suarez de Censur disp. 6. §. 3. n. 11.*

Dubium quartò &, sicut magni in praxi usus, sic ad multarum utriusque Juris decisionum vim intelligendam perquam utilis controversia est de lege, fundata in praesumptione, v. g. fraudis, culpa, damni &c. an in conscientia obliget: in quo

85. Certum est, legem ita obligare, quando praesumptio est vera, & legislator ita obligare intendit; cum, sicut omnis humana sic vel maximè legislativa potestas sit à Deo, cuius ille vices gerit; atque idcirco ei non solum propter iram, sed propter Conscientiam quoque parandi necessitas sit, ex monito Apostoli Roman. cap. 13. V. 5.

Quare dubium solummodo procedit casu, quò praesumptio, quae lex nititur, est falsa. In quo plurimum interest, utrum lex fundetur in praesumptione alicujus facti, v. g. fraudis, negligentiae, culpa, damnificationis &c. in quolibet casu particulari intervenientis; an verò in praesumptione periculi, saepe committendae fraudis, negligentiae &c. nisi legalis aliqua cautio generaliter adhibeatur.

86. Priori etiam casu, sive cum lex fundatur in praesumptione fraudis, culpa, damnificationis, in quolibet particulari casu intercedentis, multum refert, an praesumptionem esse falsam, sive fraudem, culpam, damnum &c. quae lex praesumit, non intervenisse constet, vel non; Cum casu, quò de ejusmodi praesumptionis falsitate non constat, legem in Conscientia obligare, inter plerosque DD. satis conveniat; cum, enim quod lex justè praesumit, pro veritate habea-

tur, donec constet de contrario, ejus obligatio, quae datur, cum praesumptio est vera, non cessabit, donec falsitas liquet aut probetur; quia quamdiu ista dubia, lex in possessione; ac proinde ejus conditio melior est, arg. Reg. In pari 65. in 6. Unde, qui post Professionem, ob aetatis vel alium defectum invalide emissam, quinquenniò perseveravit in Religione, ab ista recedere nequit, si eum, qui à S. Synodo Tridentina Sess. 25. cap. 19. de Regular. praesumitur, professionem antè invalide editam ratificandi animum defuisse, non sciat, Sanchez Lib. 7. de Matrim. disp. 39. n. 10. & alii apud Barbolam, in cap. 19. cit. n. 13.

Casu autem, quò praesumptionem esse falsam, v. g. fraudem, culpam, damnificationem, quam lex praesumit, non intervenisse, certò constat, in hujusmodi ejus praesumptione fundata lex saltem ante sententiam non obligat, ut cum Innocentio in c. Quia plerique 8. de Immunit. n. 3. Panormit. in c. Is qui fidem 30. de Sponsal. & Matrim. n. 4. Felino in c. Si cautio 14. de Fide Instrum. n. 62. docent Sylvester V. Lex n. 13. Covarruvias in c. Cum eses 10. de Testam. n. 7. Menoch. de Arbitr. jud. Lib. 1. q. 8. n. 1. Suarez cit. Lib. 3. cap. 23. n. 1. & Laiman Lib. 1. tract. 4. cap. 21. n. 4. Ratio est partim; quia praesumptio cedit veritati, arg. c. Super hoc 5. de Renuntiat. & merito; cum enim, teste Baldo in l. Non ideo 5. C. de Accusat. praesumptio sit quaedam verisimilitudo, movens ad rem dubiam credendam; & ex duabus praesumptionibus ea, quae fortior, hoc est, verisimilior est, debiliorem, hoc est, minus verisimilem tollat, multò magis ipsi veritas competita praevaleret; juxta illud Esdrae Lib. 3. cap. 3. n. 13. Omnia autem vincit veritas: partim verò; quia tali casu cessat cautio finalis legis adaequata; ac proinde etiam

etiam ipsa Lex arg. c. *Cum cessante* 60. de *Appellat.*

Declaratur hæc resolutio exemplis; sic enim primò, qui ante Trident. *sess. 24. cap. 1. de Ref. matrim.* & hodie quoque in locis, ubi hoc ejus decretum non publicatum, aut usu non receptum est, post sponsalia de futuro cum sponsa copulam carnalem animò solum fornicariò habuit, illi tanquam conjugì adhærere in conscientia non tenetur, & matrimonium cum alia validè contrahit: quantumvis copulam animò & affectu conjugali cum sponsa habitam, Jus præsumat, c. *Veniens* 15. & c. *Is qui fidem* 30. de *Spons. & matrim.* Laiman l. cit. Secundò, qui contra Professionem, ob ætatis, plenæ libertatis, vel alium defectum invalidè emissam, non reclamavit, & quinquenniò perseveravit in Religione, solenni Professionis voto non tenetur, si ejus nullitatem ignoravit, vel illam ratificandi animum sibi semper defuisse, certò sciat: licet hanc interea ratificatam præsumat Jus Trident. *sess. 25. cap. 19. de Regular. cit.* Barbosa n. 14. Tertio, sic hares, qui hæreditatem non confectò inventariò sine fraude adiit, legatariis, creditoribus &c. ultra hæreditatis vires in conscientia non tenetur, non obstante lege hoc statuente ex præsumptione; quòd de bonis hæreditariis aliqua sint occultata, Menoch. *q. cit. n. 3.* Quarto, qui futuræ numerationis spe chirographò datò confessus est, se centum à Titio numeratos recepisse, eos autem revera non recepit, Titio solvere non tenetur etiam post biennium: licet hoc elapsò Juris & de Jure præsumptio sit, pecuniam ipsi fuisse numeratam &c. *citt.* Innocent. & Menoch. *uterque n. 2.*

88. Dixi, *Saltem ante sententiam*; quia ex tali præsumptione in judicio condemnatus, sententiæ ac mandato judicis so-

lutionem præcipientis parere tenetur, licet de veritate præsumptioni contraria sit certus, ut cum Soto *Lib. 4. de Justitia q. 5. art. 3.* & aliis tradit Menoch. *q. cit. n. 7.* & persuadet Ratio; quia sententiam justam servandi in Foro externo obligatio in Conscientia datur, ad evitanda scandala aliàque mala, quæ oriuntur ex neglecta sententia judicis & contemptu publicæ potestatis: cujus autoritas ut integra sit, res & bona uni ablata in alterum transferri possunt, hòc ipso; quòd utilitas publica præferenda sit privata, c. *Bona* 3. de *Postulat. Pralat. l. Utilitas* 3. C. de *Primipilo. Sc.* Covarruvias *Lib. 3. var. cap. 6. n. 8.* & Fachineus *Controvers. Lib. 8. cap. 63. q. 5.*

Posteriori, sive eò casu, quò lex 89. fundatur in præsumptione, non fraudis, culpæ &c. in quovis casu particulari intervenientis: sed universalis periculi multarum fraudum, damnificationum &c. sæpe aut plerumque intercedentium, vel secutararum, nisi certa legalis cautio adhibeatur, & stabiliter observetur, ea in conscientia ante omnè sententiam obligat iis etiam casibus, quibus fraudem, culpam, damnum &c. non intervenisse certò constat; sic enim matrimonium clam, hoc est, sine Parocho & testibus in initum, Professio Religiosa edita ante decimum sextum ætatis & integrum probationis annum expletum, alienatio rei Ecclesiæ immobilis sine debita solennitate celebrata: sic contractus pupilli sine autoritate tutoris & aliis conditionibus jure præscriptis in inito & similes actus in Foro Conscientiæ irriti nullique sunt, iis etiam casibus, quibus non defuit judicij maturitas, absuit fraus, & Ecclesia vel pupillus nullum damnum sunt passi. Ratio est partim; quia, licet in particulari casu prædicta absuerint: non tamen cessavit illorum sæpe interventu-
orum

rorum universale periculum, cui leges, certas solennitates præscribentes, occurrere intenderunt: & propterea ipsarum, sicut causa, sic etiam obligatio in utroque foro manet, Panormit. in c. fin. de Immunit. n. 9. cit. Suarez n. 6. & Palao Tract. 3. disp. 1. p. 14. n. 13. ubi cum Rodriquez Tom. 1. Q. Q. Regular. 9. 67. art. 3. & Pontio Lib. 5. cap. 5. de Matrim. n. 11. salubriter monet, Ordinationes Regularium, cellæ vel cubiculi alieni ingressum, nocturnum & furtivum è monasterio egressum, colloquium cum femina in cubiculo clauso aut sine focio vel teste, graviter prohibentes, propter præsumptionem variorum incommodorum inde timendorum obligare etiam casu, quò contra illas agens certus est, nullum inde scandalum vel incommodum secuturum; quia, esto tali casu ista cessent, non tamen cessat universale periculum gravium incommodorum in Religione secutorum, si contra illas libere ageretur casu, quò tale incommodum abest; eò quòd dicta incommoda non vitarentur, cum re ipsa adsunt.

ARTICULUS. VII.

De subjecto Legis,

SUMMARIUM.

90. Legibus obligantur membra communitatis, pro qua servantur.
91. Non etiam Princeps à se latit:
92. Nisi referant,
93. Vel declarent jus Divinum vel Naturale:
94. Quò ad varias leges suas servandas Princeps tenetur.
95. Judæos & Paganos Ecclesia legibus ligari aliqui affirmant:

96. Communis Sententia his illos,
97. Et ipsos etiam Catechumenos adstringi negat.
98. Ab illis tamen Hæretici non, nisi per accidens, eximuntur.
99. Infantes & amentes nulli: pueri Ecclesiasticis etiam legibus tenentur:
100. Nisi ipsorum ætati materia non congruat.
101. Ignorantia excusat à culpa & pœna,
102. Sive ista Statutò Diocesano,
103. Sive Constitutione Apostolicà imposita sit:
104. Nisi ignorantia sit crassa & Supina.
105. Censuram non incurrit, eam delicto imposita ignorans:
106. Et si talis incurrat alias pœnas delicti proportionatas,
107. Et non exigentes scientiam vel dolum.
108. A loco absens particulari ejus lege non tenetur:
109. Licet obligetur præceptò superioris.
110. Solius legis declinande animò absentem eà obligari, negantium,
111. Et asserentium verior Opinio,
112. Statutis locorum extranei, qui notabili:
113. Non etiam, qui brevi tempore in iis morantur,
114. Aut vagabundi, nisi aliquando per accidens, obligantur.
115. Clerici, sicut immunitati sua contrariis non afficiuntur,
116. Sic aliis Legibus Civilibus tenentur,
117. Ex aequitate naturali & Ecclesiæ voluntate.
118. Earum tamen transgressores clericos non Secularis,
119. Sed Ecclesiasticus duntaxat superior coercet.

Legis

LEge, tam Civili quàm Ecclesiasticà, communitatis, pro qualata est, membra omnia adstringi, exploratum Jure utroque, & ex Concilio Meldensi depromptus canon est, *Canonum statuta custodiantur ab omnibus, Nemo in actionibus vel judiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur* ut refertur presenti Rubrica subiecto c. 1. cui consonat, imò faciem prætulit, l. 9. C. de LL. qua relatum Valentin. & Marciani Imp. rescriptum est; *Leges sacratissimæ, qua constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent; ut universi præscriptio earum manifestius cognitio vel inhibita declinent, vel permissa sententur.* Dubium tamen & controversia est de nonnullis generibus personarum.

Et primò quidem de ipso legislatore: non quidem, quando is est communitas v.g. Capitulum generale; quia legibus à tali latis singula ejus membra, ac proinde etiam, qui legem condiderunt, obligari & ad observantiam compelli posse, patet, & ex c. *Cum omnes 6.* desumi potest.

91. Sed de Principe. De quo dubitandi ratio oritur ex *can. Justum est 2. dist. 9.* quò Principem teneri legibus suis; & ex *can. Non liceat 1 2. q. 2.* quò alienationem prædii Ecclesiastici etiam Papæ inhibitam, disertè habetur: neque id imeritò; cum, *Quod quisque juris in alteru statuit, ipse debeat uti eo, & sapientis, Catonis, auctoritas dicit, Patere legem, quam tu ipse tuleris, c. Omnes cit. & Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri,* Imperiale rescriptum est Theodos. & Valent. ad Volusianum Præt. Præf. l. 4. C. de LL. quibus permoti VV Theologi pariter & ICTi Principem legibus suis quoad culpam sive, ut loquuntur, quo-

ad vim Directivam obligari, docent cum S. Thoma 1. 2. q. 69. art. 5.

Sed non minus bene Haunoldus cum RR: aliis, eum legibus, quatenus suæ sunt, sive obligatione immediatè ex ipsis ortà, teneri negat Tract. *Proem. de l. 51 n. 54.* Cui favet textus l. *Principes 31. ff. de LL.* quò ille his solutus pronuntiat: & Ratio; quia, ut Martianus ICTus ait, l. *Si de re 51. ff. de Recept. Arbit. Nemo imperare sibi aut se prohibere quaquam potest:* & propterea, ut in l. cit. Gloisa fin. observat, verbum in Imperativo caret primà personà. Cujus Ratio ulterior est, cum; quia iurisdicctio exerceri nequit in seipsum; quòd respectu sui superior & inferior esse nemo possit: tum verò: quia talis obligatio esset omnino vana & enervata; cum enim legis positiva obligatio pendeat à voluntate legislatoris, tolli ab isto toties posset, quoties eam nollet observare.

92. Pro ipsius Principis obligatione alienata vim non habent: & imprimis quidem *can. Non liceat cit.* quia (ut nihil dicam; quòd textu istò Papæ nomine non summum Pontificem, sed Episcopos aliòsque Prælatos ipso inferiore venire, præter alios notet Barbofa in *can. cit. n. 5. & 8.*) quòd rerum Ecclesiasticarum alienatio sine justa causa ipsi etiam Papæ inhibita sit, non provenit ex ibi relata Symmachi, aut aliorum SS. Pontificum Constitutionibus: sed ex Jure Naturali, quò sine justa causa ejusmodi res quocunque modo alienare non minus, quàm inferiorum Ecclesiarum Prælati & administratores, Romanus Pontifex prohibetur, per tradita à Turrecremata in *can. cit. n. 3* Bellamera *ibidem* & Redoano *de Reb. Eccles. alien. Rubr. 3. casu 4. n. 11.* Anathema autem & cæteras pœnas *can. cit. V. Quà lege decretas, non ad Papam* in ca-

in casu non licito alienantem: sed ad ipsos inferiores ministros, custodes, administratores rerum Ecclesiasticarum, has in casu non licito alienantes & in alienationem illicitam consentientes, pertinere, *citt. Turrecremata & Barbosa n. 5.* advertunt.

93. Deinde; quia alii textus & axiomata Juris commodè intelliguntur vel de Legibus, Naturale vel Divinum Jus declarantibus: quibus perinde, ut quemvis subditum, etiam Principem adstringi, non inficior, Suarez *Lib. 3. de LL. cap. 35. n. 7.* vel de honestate ac decencia quadam, leges communitatis capiti & membris æquè convenientes etiam à Principe observari potestate; ne Reipublicæ corpori minus congruat, *contra can. Qua contra 3 dist. 9.* quod bene expressit Paulus ICTUS *Decet*, inquit, *tanta majestati eas servare leges, quibus ipse solutus videtur, l. Ex imperfecto 27. ff. de Legat. 3.* & ipsi Imp. Antonin ac Severus, qui facillime in hæc verba rescripserunt, *Licet legibus soluti simus, attamen legibus vivimus §. fin. Instit. Quibus mod. test. infirm. consonat l. Digna vox cit. Haunold l. cit.*

94. Demum; quia dixi, *Quatenus sunt suæ* quantumvis enim Princeps non adstringatur legibus suis, quando istarum materia ipsi & subditis non est communis, ut sunt, quibus usus armorum, sumptuosæ vestes, convivia, venationes &c. prohibentur: attamen ex æquitate & ratione Naturali servare tenetur multas leges à se latas de contractibus, de valore monetæ, aut pretio mercium, aliasque versantes circa materiam ipsi & subditis communem: à quibus eximi sine publico damno vel scandalo aut inconvenienti deformitate non potest; sic enim ad Confessionem annuam & Communionem Paschalem, ad Missam diebus Dominicis ac festis audiendam etiam Papa tenetur, propter scandalum oriturum ex dif-

formitate, Palao *Tract. 3. dist. 1. p. 24. §. 1. n. 7.*

Secundo de Paganis & Judæis; hos enim non Divini solum & Naturalis, sui que Principis aut alterius Magistratus secularis: sed Ecclesiasticis quoque legibus in materia sibi congruente adstringi, cum nonnullis VV. Canonistis asserit Fagnanus in *c. Canonum 1. an. 79.* quod primò intuitu suadent *c. 1. cit. & c. fin. textus*, Canonum statutus & Ecclesiasticis Constitutionibus subjicientes indiscriminatim Omnes: cujus, verbi generalitate Paganos quoque & Judæos affici, inde etiam perspicuum est; quòd Sanctionum Ecclesiasticarum compilationibus suis Gregorius IX. & Clemens V. inseruerint Rubricam de *Judæis & Sarracenis*: cui in Canonum Collectione locus non esset, si Sanctiones illæ ad Judæos & Sarracenos non porrigerentur. Ratio est; quòd hi subjecti sint SS. Canonum conditori summo Pontifici & Christi Domini Vicario in terris, cui attributa est potestas judicandi de omnibus, *can. Cuncta per mundum 9. q. 3. & Extravag. Unam sanctam 1. §. fin. inter Com. de Maioribus* sive ii fideles sint, sive infideles, juxta verus ac tritum illud, *Conditori Canonis & Vicario Creatoris omnis creatura est subiecta*, apud Panormit in *c. 1. cit. n. 2.*

Sed ista, quamcumque veri speciem præferant, leviora sunt, quam ut recessum persuadeant à communi sententia DD. præsertim TT. ad legum Ecclesiasticarum observantiam Paganos & Judæos non adstringentiù cum Innocentio III. *Paganos Constitutionibus Canonicis non arctari*, disertè pronuntiantis *c. Gaudemus 8. de Divortis*, in eamque rem allegantis illud Apostoli, *Quid enim ad nos de his, qui foris sunt judicare?* 1. Corinth. *cap. 5. V. 12.* ex quibus verbis, infideles Legislativæ Ecclesiæ potestati directè non subii-

subijci, clarissimè, & aperta Ratio est; quia potestas illa species quædam est jurisdictionis, Summo Pontifici in Paganos & Judæos tanquam non baptizatos non competentis; cum *Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam sit ingressus* Verba sunt S. Synodi Trident. *sess. 14. cap. 2. de Penit. Sacram.*

Ex his planè corruunt deducta pro legum Ecclesiasticarum ad infideles extensione; hanc certè non evincunt *c. 1. & c. fin. cit.* textus; quia istorum generalitatem ad Ecclesiæ subditos eam per Baptismi januam ingresses referendam, liquet ex rescripto Apostolico Innocentij III. *c. Gaudemus cit. & decreto Synodali cap. 2. cit. relatis;* cum explorati Juris Regula sit, locutionem generalem cum temperamento exaudiendam, & restrictione adhibita accommodandam materiæ subiectæ, quando id necessarium est ad excludendam jurium correctionem & contradictionem, *arg. c. Cum expediat 29. de Elest. in 6. & l. Præcipimus 32. in fine C. de Appellat. Tulchus Practic. V. Correctio conclus. 1036. à n. 1. & Menoch. Adipis. remed. 4. n. 21.*

Neque pro extensione illa facit Rubr. *de Judæis & Sarracenis*, cum; quia huic subiecti textus complures directè spectant solos Christianos, in Judæorum domibus habitare, *c. Judai 5. illorum familiari servitio se addicere, c. Adhac 8. & c. Etsi Judæos 13. iisdem novarum Synagogarum constructionem permittere, c. Consuluit. 7. publica officia inter Christianos, & in hos jurisdictionem committere, c. Cum sit. 10. ad Sarracenos arma aliæque belli instrumenta & commeatum deferre prohibitos c. Ita quorundam 6. & c. Quod olim 12. quibus & similibus textibus, Judæos & Paganos indirectè tantùm affici, liquet ex*

tenore; tum verò; quia Rubr. *cit.* subiecti, & Judæis vel Paganis aliquid directè præcipientes textus illos tantùm Judæos vel Paganos adstringunt, qui in Romanæ vel inferiorum Ecclesiarum aut Principum Christianorum territorii degunt, eorumque temporali jurisdictioni subditi sunt; & fere conservationem pacificæ, atque in Religionis contemptum non vergentis, Judæorum cohabitationis cum Christianis spectant.

Minus quàm textus urget Ratio; quia Ecclesiastici Canones aliquando comprehendunt præcepta Juris Naturalis & Divini, cum fidelibus adstringentis infideles: quibus eò ipsò; quòd Ecclesiæ ingressus per Baptismum Divino jure præceptus & ad salutem necessarius sit, *c. 1. §. Una de Summa Trinit. de salutis suæ necessitate Ecclesiam ingredi, & Romani Pontificis jurisdictioni se submittere tenentur, juxta Extravag. cit. in fine.*

Tertiò de Catechumenis; cum enim isti se subiecerint Ecclesiæ instructioni, præparatoriæ ad Baptismum: & per fidem Sacramenti votumque Baptismi Christi membra effecti sint, *c. Debitum de Baptismo & c. fin. de Presbyr. non baptiz. etiam membra & subditi erunt Ecclesiæ; ut nihil desit, quòd minùs istius legibus valeant obligari.* Verùm quia Sacramentum Fidei seu verus Fluminis Baptismus, sicut fundamentum omnium Sacramentorum, *c. fin. cit.* sic etiam janua est, per quam Catechumeni & infideles quicumque Ecclesiam visibilem ingrediuntur, *cap. 2. cit. ante Fluminis Baptismum actu susceptum Ecclesiæ iudicio & legibus non subijciuntur, c. Gaudemus & cap. 2. cit.* Ita Suarez *de Sacram. disp. 31. s. 2. Vasquez in 3. p. disp. 150. cap. 2. & 3. Laiman Lib. 5. tract. 2. cap. 6. n. 8. & alii, ex hac Ratione inferentes, Catechumenis & infidelibus adultis certum ter-*

tum terminum pro Baptismi susceptione lege Ecclesiastica non præfigi: sed solummodo declarari posse, intra quod tempus illum suscipere teneantur ex lege Divina; quòd Ecclesia sit clavis scientiæ & interpretationis scripturarum.

28. Quartò de Hæreticis & à Fide Apostatis: quos an leges Ecclesiasticæ obligent, dubitandi Ratio est; quòd non solum ab Ecclesiæ obedientia ipsi recesserint: sed tanquam putrida membra à fidelium communione exclusi ab ipsa Ecclesia sint per excommunicationem, *c. sicut 8. c. Ad abolendam 9. c. Excommunicamus 13. & 15. G. de Hæreticis.*

Sed Ratio ista illorum à legibus Ecclesiasticis exemptioni non patrocinatur, partim; quòd, ne ex malitia sua commodum reportent, contra Regulam *c. Intelleximus 7. de Judiciis c. Ex literis 2. de Dolo & l. Itaque 12. §. 1. ff. de Furiis.* suo ab Ecclesiæ Obedientia recessu & perveracità exemptionem à legibus Ecclesiasticis consequi non debeant: sed potius conveniens sit, eos ad pœnitentiam & reconciliationis gratiam procurandam dictarum legum severitate excitari & compelli: partim verò; quòd, licet Hæretici & Apostatæ ob sui criminis atrocitatem communibus Ecclesiæ & fidelium suffragiis privati sint, in Ecclesia tamen aliquò modò esse perseverent ratione spiritualis & indelebilis Characteris, animæ impressi in Baptismo, *c. Majores 3. §. Item quaritur de Baptismo Concil. Florent. in Decreto Fidei §. Quintum & Trident. sess. 7. can. 9.* cujus susceptione Ecclesiæ membra sunt effecti & perpetuò subjecti Ecclesiasticæ Jurisdictioni juxta *cap 2. cit. can. De Judeis 5. dist. 45. & Rubricas de Hæreticis & Apostatæ.* Quare Hæreticos & Apostatas per se Ecclesiasticis legibus adstringi, certa sententia est Card. Bellarmini *de Justificatione Lib. 4.*

cap. 1. & Lugonis de Sacram. disp. 15. n. 47. Per se; inquam, quia per accidens, propter invincibilem ignorantiam legum Ecclesiasticarum suæque subjectionis, magna pars Hæreticorum, præsertim in provinciis omnino aut majori ex parte hæresi infectis, illarum transgressione non peccat.

Quintò de pueris: non quidem ca-
99. rentibus usu rationis; hos enim perinde, ut infantes & amentes, nulla lege obligari certum est; quòd leges tanquam rationalia præcepta ferri non potuerint, nisi pro ratione utentibus; cum hi soli capaces sint agnoscendæ obligationis, quam leges imponunt, Sanchez *Lib. 1. Moral. cap. 12. n. 3 & Palao. p. cit. §. 2. n. 2.* Sed de præditis usu rationis: quos, sicut Naturalibus ac Divinis, sic etiam Ecclesiasticis legibus, quando istarum materia puerili ætati conveniens est, teneri, docet Laiman. *Lib. 1. Tract. 4. cap. 10. n. 4.* id desumens ex *c. Omnis 12. de Pœnit. & remiss.* ex cujus dispositione ad Confessionem annuam tenentur, *Postquam pervenerint ad annos discretionis:* quæ in dubio ante septimum abesse, & post eum annum expletum adesse præsumitur ex eo, quod frequentius contingit, arg. *l. Si infanti 18. §. fin. C. de Jure delict.*

Dixi tamen, *Si materia conveniat;* quia quibusdam legibus Ecclesiasticis, etiam septenniò jam impletò, nondum adstringuntur; sic enim primò ad Communionem Paschalem extra articulum mortis obligari primùm censentur unò alteròve aut tertio annò post illud impletum; quòd prius ad tantum mysterium cum debita reverentia percipiendum apti non videantur, Navarrus *Manual cap. 21. n. 33.* & Fagnanus *in c. Omnis cit. n. 33.* Quorum doctrina, licet communis, probabile tamen etiam est, pueros ad Eucharistiam in Paschate sumendam & annuam Confes-

Confessionem simul obligari incipere; quòd usus rationis, requisitus ad Confessionem, etiam ad Communionem sufficere videatur, ut aliis DD. relatis censet *cit.* Palao p. 24. §. 2. n. 7. Secundò, à Jejunio Ecclesiastico excusantur, donec impleverint ætatis annum vigesimum primum, teste D, Thoma 2. 2. q. 147. art. 4. Tertiò, censuras & similes pœnas Ecclesiasticas verisimiliter ab ijs non incurri ante exactos años pubertatis, nonnulli docent *arg. c. 1. & c. fin. de Delict. puer.* exceptâ Excommunicatione latâ in percussores clericorum: quam à pueris quoque incurri, colligitur ex *c. 1. & c. fin. de Sent. Excom.* Palao *cit.* §. 2. n. 9. & irregularitate ortâ ex homicidio voluntario: quam in eosdem doli capaces cadere, desumitur ex *Clement. Si furiosus de Homicid.* ob defectum ætatis solum infantem excipiente, ut cum Sylvestro *V. Homicidium 3. q. 1. d. 5.* docet Sanchez *cit. cap. 12. n. 8.*

Sicut has, sic aliàs quoque censuras & pœnas Ecclesiasticas Jure latas à pueris doli capacibus incurri, cum *cit.* Sanchez n. 8. & Suarez *de Censur. disp. 5. s. 1. n. 19.* verisimilius defendit Haunold. *Tract. cit. n. 92.* quòd *c. 1. & c. fin. de Delict. puer.* sermo tantùm sit de pœnis ab homine infligendis, à Jure latis autem ullo istius textu non eximantur.

101. Sextò, de laborantibus ignorantia: quam, si invincibilis sit, à culpa & pœna excusare, colligitur ex *c. Cognoscentes 2. & c. 1. de Concess. Prab. in. 6.* verbis, *Lex seu Constitutio & mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem.*

Ratio, cur hujusmodi ignorantia excuset à culpa, est; quòd inculpatâ ignorantia laborantes eam violare, dici propriè non possint; quia observatio & violatio legis propriè accepta est actus ho-

manus: non etiam actus ex ejusmodi ignorantia procedens; hæc enim voluntarium ac liberum tollit; cum ignorantis, perinde ut errantis, nullus sit consensus ac voluntas, *arg. l. Si per errorem 15. ff. de Jurisdic. & l. Non idcirco 9. C. de J. & F. I.*

Ratio autem, cur eadem excuset à pœna, est; quia pœna & culpa sunt correlativa, ut sine reatu culpæ reatus pœnæ non detur, *can. Satis 7. dist. 56.* cum rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conveniat, *c. Cognoscentes cit.* & sine culpa aliquem non puniendum, Juri sit *Regula 23 in 6.* Luculenter ista confirmat Bonifacii VIII. Constitutio relata *c. fin. in. 6.* cujus *pr.* est, *Ut animarum periculis obvietur, Sententiis quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes:* quò textu *Sententia* nomine non eam, quæ inter partes orta lis definitiva judicis pronuntiatione terminatur; sed legem pro tota diocesi latam venire, planè liquet ex *V. Per statuta.*

Dubium autem est; an *pr. cit.* dispositio de omnibus legibus procedat. Dubitandi rationem offert ejus tenor, disertè loquens de *Sententiis* seu legibus *latis per statuta Ordinariorum:* quæ verba propriè sumpta de legibus Ecclesiæ universalibus non procedunt; cum *Statuta* non quæcumque, sed locorum particulares solum leges; *Ordinarii* autem propriè Episcopi, ijsque similes Prælati vocentur: & propterea *pr. cit.* de legibus, quæ ab Episcopis & similibus Prælatibus Papæ inferioribus promulgantur, sermonem esse, *Glossa V. statuta & Interpp.* passim observent.

Sed, esto Bonifacius P. expressè de his loquatur; quòd de iis duntaxat difficultas, & Sedes Apostolica consulta fuerit: dispositione tamen quascunque leges
sub no-

102

103

sub poena præsertim Medicinali, ut sunt Censuræ, aliquid præcipientes vel prohibentes comprehendere, ex aliorum Interpp. mente notant Laiman *in c. fin. cit. n. 2.* Pirrhing *ad hanc Rubr. n. 51.* & Palao *Tract. 2. disp. 1. p. 17. n. 2.* Ratio est; quod ex una, de his quoque antè deducta Ratio procedat: ex altera verò parte, non procedat Ratio, ob quam statutò diocesano lætæ poenæ etiam ab ignorantibus incurri, poterant existimari; quod scilicet hujusmodi statutis inflicte poenæ in subditorum diocesano- rum omnium notitiam facilius ac citius, deveniant, quàm lætæ Constitutionibus Apostolicis Romæ promulgatis: eam- que ob causam illorum ignorantia minus probabilis & excusabilis sit, quàm istorum; ut in dubium & quæstionem vocari non immeritò poterit, an sicut Apostolicis Constitutionibus, sic etiam statutis diocesanis latorum censurarum ignorantia subditos contra illa agentes excuset. Confirmatur primò; quia *pr. cit.* dispositio eò ipsò; quod obviet periculis animarum, favorabilis & lætæ interpretationis patiens est: ut extensionem admittat ad casum, in quo non eadem duntaxat, quæ statutì, sed major ratio est, ut in legibus Ecclesiæ universalibus; cum enim istæ non solum facilius, quàm statuta localia, à subditis ignorantur, sed his numerò & gravitate potiores sint, animarum periculum majus foret, si iis lætæ censuræ ligarent ignorantes. Confirmatur secundo; quia lætè acceptò *Statuti* nomine leges quoque Universales: & nomine *Ordinarij* etiam Papa, qui *Ordinariorum* Omnium *Ordinarijs* est, intelligi quandoque solent, & hoc loco non solum sine incommodo, sed magno animarum bono possunt.

104. Dixi *Invincibilis*; quia, si ignorantia sit vincibilis, saltem *supina & cras-*

sa, quæ laborat, qui ignorat id, quod scire & investigare tenetur, & scire atque investigare adhibitâ modicâ diligentia facile possit: si, inquam, ignorantia talis sit, à culpa & poena non excusat *pr. cit.* quòd hujusmodi ignorantia scientiæ æquiparetur, *citt.* Laiman *n. 1.* Pirrhing *n. 52. ad finem* Molina *Tract. 5. de l. & i. disp. 71. n. 9.* & Suarez *de Censur. disp. 4. s. 9. n. 19.*

Dubium ulterius est, an à poena lege constituta excusetur, qui istius tantum, non etiam legalis præcepti vel prohibitionis ignorantia laborat, Talem enim ab illa non excusari, cum Claro *s. fin. q. 85. n. 3.* volunt Covarruvias *in c. Alma p. 1. s. 10. n. 7.* & Avila *de Censur. p. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 10. concl. 2.* quòd id non obicere tradat Innocentius III. *c. Cum illorum 32. de Sent. Excom.* cujus *s. Circa quos excommunicatione* ab hujusmodi ignorantibus contrahi supponit, & *s. Circa reliquos ibi Qui vel juris ignari nesciunt, exinde se excommunicationis vinculo teneri.* Ratio idipsum suadet; quia vis inductiva poenæ tota consistit in delicto: quò proinde admisso jam datur obligatio ad poenam.

Sed Ratio ista levis est; esto enim omne delictum inducat aliquam poenam, non tamen necessario inducit omnem poenam Juris humani &, ut Censuræ, contumaciam & Ecclesiasticæ potestatis exigentem contemptum: vel aliam, in delinquente certam qualitatem expolcentem: vel ex specialibus causis in aliquo loco ultra Juris communis rigorem exasperatam, ut paulò post plenius constabit.

Quare alii hac in re inter Censuras & alias poenas statuunt discrimen: & illarum quidem sive excommunicationis suspensionis & interdicti poenas delictis impositas à Jure, ab iis, qui cum censuræ hujusmodi invincibili ignorantia delinquant,

linquunt, incurri inficiantur partim; quòd censura præ, requirant monitionem, sive à Jure sive ab homine factam; *c. Sacro 48. de Sent. Excom.* Monitus autem cum censura comminatione non intelligatur is, qui excommunicatione delicto à Jure vel ab homine impositam, ignorat: partim verò; quòd censura sint pœnæ medicinales, sic dictæ; quòd ex inflititione sua delinquentē sui horrore deterreant ac permoveant, ut à contumacia & potestatis Ecclesiastica contemptu atque inobedientia recedat, *can. Nemo Episcoporum 11. q. 3. c. 1. c. Constitutionem 9. de Sent. Excom. in 6. & c. Ex parte 23. de V. S.*

Neque contrarium evincit *c. Cum illorum cit.* textus, partim; quia non desunt DD. qui eum *c. Ut animarum cit. pr.* correctum: istòque hac in re novum Jus conditum velint, idque ex *V. Notulus* defumant apud Barbolam in *c. cit. n. 1.* partim verò; quia *c. Cum illorum cit.* relatam, tam Juris quam facti, ignorantiam fuisse crassam, notat Palao *cit. p. 17. n. 6.* quòd circa factum proprium gravissimumque, & circa Jus notissimum sit veritata.

106. Ab aliis verò pœnis, præsertim irregularitatibus ex delicto provenientius, hujusmodi ignorantiam regulariter non excusare, communis sensus est DD. & de irregularitatibus cum Covarruvia *l. cit.* id tradunt *cit. Suarez disp. 40. f. 5. n. 9. Vasquez de Excom. dub. 16. & Avila disp. cit. dub. 7. concl. 2.* & persuadet Ratio; quod hæ nec medicinales, nec puræ pœnæ sint: sed insuper inhabilitates quædam, ob sacri ministerii reverentiam jure proditæ, & tanquam indignum ab illo removens eum, qui delicto, cui irregularitas annexa est, voluntariè se contaminarit. De cæteris quoque pœnis cum Claro & Covarruvia *l. cit.* idè docent *cit. Molina disp. 71. n. 9. Suarez*

Lib. 5. de LL. cap. 5. n. 11. & Laïman Tract. 4. cap. 20. n. 6. Ratio est; quòd contra Legem scienter delinquens se obnoxium reddat pœnæ, illius violationi secundum se spectatæ, proportionatæ.

Excipiendæ tamen sunt imprimis 107. pœnæ, ad quas incurrendas legislator scientiam, dolum, temeritatem, contemptum legis eas decernentis requirit; quia ex una, talem legem eaque constitutam pœnam ipse ejus conditor contrahi nolle videtur, nisi violatio conjuncta sit cum ejusmodi qualitate vel circumstantia culpæ aggravante: ex altera verò parte, pœnæ interpretatione nostra molliendæ potius sunt quam exasperandæ, *can. Pœnæ 18. dist. 1. de Pœnit. & l. Interpretatione 42. ff. de Pœnis.* Tiraquell. *de Pœnis temperand. causa 14. n. 23. & Suarez de LL. Lib. 5. cap. 12. n. 14.* Deinde pœnæ graviores, quam delictum secundum se spectatum mereatur, in aliquo loco ex specialibus causis constitutæ; has enim, saltem quoad excessum, ab ejus ignorantia laborantibus non contrahi, docent *cit. Laïman, n. 6. in fine. & Haunoldus Tract. Proem. de I. & L. n. 104.*

Septimò, de subditis versantibus extra patriam sive locum proprii territorii, v. g. de diocesanis existentibus extra suam diocesis. Quos patriæ suæ legibus seu statutis particularibus non obligari, decisio est Bonifacii VIII. *c. fin. cit. in 6.* ubi hic Papa, *Statutò inquit Episcopi, quòd in omnes, qui surtū commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi ejus extra ipsius diocesis existentes minimè ligari dignoscuntur.* Rationem reddit; quia extra territorium jus dicenti impune non paretur: quæ est sententia Pauli I. *fin. ff. de jurisdic. ubi hic Ictus idem esse ait, Et si quis supra jurisdictionem suam velit Jus dicere.* Unde diocesanus Ratisbonensis, pridie S. Wolf.

Wolfgangi jejunare Ingolstadii, & Ingolstadiensis Ratisbonæ existens in Festo S. Wilibaldi sacrum audire non tenetur.

109. Neque in contrarium facit; quod non appareat ulla ratio; cur superior tam generali quam speciali mandato, v. g. non ludendi aleis; & non etiam lege vel statuto, eundem casum vetante, obligare valeat subditos extra territorium existentes; quia, ut n. 4. insinuatum est, lex seu statutum directe & immediate respicit territorium: præceptum verò directe & immediate tendit in personas, quarum propterea offibus adhaeret, easque sequitur, quocumque terrarum devenerint, *cit. Laiman cap. 11. n. 1. in fine & Pirrhing ad hanc Rubr. n. 55.* cuius discriminis Ratio ulterior est; quia lex & statutum principaliter spectat felicitatem territorij: quam cum promovere ex officio suo legislator teneatur, & legis obligatione ultra illud extensa non promoveat, eius leges directe & immediate territorium afficere censentur: præceptum verò immediate spectat bonum subditorum particulare, quibus expedit eò obligari, ubicumque existant, Haunold *cit. Tract. proem. n. 63.*

110. Dubium hoc loco est de dioecesano subdito, è sua dioecesi egresso præcisè animò legem declinandi. Quem statuto dioecesano per se, non obligari, communis DD. sententia & non levis momenti Ratio est; quòd is, qui jure suo utitur, fraude & dolò facere non videatur, *l. Nullus § 5. ff. de R. L. jure autè sive lege omnibus permixtus sit egressus è dioecesi; lex enim dioecesana aliquid præcipiens vel prohibens solummodo obligat ad sui observationem intra dioecesin; non ad hanc non deferendam. Unde*

Inferunt communis sententiæ Auctores primò, Ratisbonensè extra dice-

cesin suam existentem jejunare pridie S. Wolfgangi, illiusque Festò die Sacrum audire non teneri, quantumvis solius jejunii aut Missæ obligationem declinandi animò extra dioecesin Ratisbonensem verteretur. Inferunt secundo, à sponsis Germanis vel Italis in loco, in quo S. Synodi Tridentinæ decreta Reformatoria nunquam publicata, vel usu recepta non sunt, v. g. in Gallia existentibus matrimonium clandestinum, esse validum: quantumvis solius conjugii ità inveniendi animò eò se contulissent.

Verùm illationi huic locus non est, post S. Congreg. Cardd. Concilii illius interpretum declarationem, Brevi Authentico ab Urbano VIII. ad Archi-Episcopum Coloniensem datò, Dominicæ Incarnationis Anno 1627. roboratam: quâ pro illegitimo habetur matrimonium, quod contractum est *cum fraude*, id est quando *incola loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum, idem domicilium retinentes se transferunt* (ad locum ubi non est promulgatum) *solo animò sine parvo & testibus contrahendi*: Cui declarationi, licet legis instar solemniter publicata non sit, legis tamen vim cum Card. de Lugo *Lib. 1. Respons. dub. 36.* & aliis adstruit Gobat *Experient. Theolog. Tract. 9. n. 482.* Neque id immeritò; quòd ad comprehensivam legis declarationem, ut relata est, publicationis solennitas necessaria non sit, ut præter alios idem notat & *arg. l. Heredes 21. §. 1. ff. Qui testam. fac. post. & l. Ase 77. ff. de Hered. instit. dictum est in Proem. n. 148.*

Non parùm roboris huic observationi addit primò; quòd allegatâ declaratione S. Congregatio aperte insinuet, in fraudem legis agi ab illis, qui præcisè legis, eaque inductæ obligationis vel nul-

latis,

litas declinandæ animò è loco, in quo Synodalis decreti clandestina conjugia irritantis observantia viget, egrediuntur, seque conferunt ad locum, in quo decretum illud usu receptum non est; cum S. Congregatio consultata de valore conjugij initi ab illis, qui ad talem locum *solo animò sine Parocho & testibus contrahendi se transferunt*, responderit, *non esse legitimum matrimonium inter sic contrahentes cum fraude*: quibus verbis, *solo animò* matrimonium clam contrahendi è loco egressos, cum fraude egressos & contraxisse, indicatur, ut Card. de Lugo *dub. 36. cit. n. 5.* observat; ac proinde, *solo animò* declinandi legem egredientes è loco, & ad alium se transferentes, *in fraudem legis* agere, declaratur. Secundo; quòd eà declaratione S. Congregatio non condiderit Jus novum: sed solummodo novum à S. Synodo Tridentina conditum, eòque inductam nullitatem ad matrimonium sic contractum extendi, declararit; ut adeo matrimonij clandestini nullitas, inducta à S. Synodo, ab illius PP. ad sic translatos & contrahentes porrecta jam fuerit: *soloque legis declinanda animò* ab uno egredientes & ad alium locum se transferentes, *in fraudem legis se transferre* censentur. Tertio; quòd etiam Urbanus Papa, declarationem S. Congregationis confirmans, & secundum eam ab omnibus iudicibus, Ordinariis & delegatis, iudicari præcipiens, Jus & nullitatem novam non induxit: sed solummodo S. Congregationis, decretum Synodale declarantis, & ab iis, qui solo clam contrahendi animò se aliò transferunt, matrimonium *illegitimè & cum fraude contrahi* pronuntians, resolutionem Autoritate Apostolica, in forma Communi, non Speciali approbavit & confirmavit.

Quare speclato Jure verisimiliùs

est, statuti diocesani obligatione non liberari eum, qui solo ejus declinandæ animò egreditur è diocesi, ut cum Manuel. *Tom. 1. Summa cap. 2. p. n. 2. in fine.* Sairo *Lib. 7. Clavis Reg. cap. 3. n. 12.* Vasquez *p. 3. q. 98. art. 2.* & aliis defendunt Laiman *cit. cap. 11. n. 9.* & Rebellus *p. 2. de Oblig. Jusit. Lib. 2. q. 7. f. 3. n. 16.* Ratio est; quòd tales è diocesi egrediuntur in fraudem legis, ut patet ex allegata & explicata declarationis verbis: fraus autem sua & dolus nemini debeat patrocinari, c. *Sedes 15. & c. Ex tenore 16. de Rescript.* quod tamen contingeret, si ita malitiosè diocesin deserens illius legibus non teneretur. Unde

Corruit fundamentum sententiæ comunitatis: cum tales in legis fraudem agere censentur; quòd in comunitatis Ecclesiasticæ bonum promulgati statuti conditor subditos obligare videatur; ne ejus obligationem sine justa causa subterfugiant, ut patet ex persuasione fidelium, de talibus passim malè sentientium, & ex praxi Ordinariorum diocesano- rum, eos pro suæ potestatis contemptoribus & legis transgressoribus habentiù, teste Laiman *cit. n. 9.*

Octavo de Peregrinis: & imprimis quidem de iis, qui ad locum alienum se conferunt, animò per majorem aut notabilem anni partem illic habitandi. Quos non solum ad communes, sed ad particulares quoque & loco proprias leges & consuetudines, v.g. ad festa & jejunia illic usù recepta, observanda obligari, Lessij *Lib. 4. de I. & I. cap. 2. n. 47.* Sanchez *Lib. 3. de Matrim. disp. 6. n. 40.* Bonacina *disp. 1. de LL. q. 1. p. 6. n. 43.* & aliorum doctrina satis certa, & clara Ratio est; quia ejusmodi animò in loco morantes ibi contrahunt quasi domicilium: ratione cujus fiunt pars comunitatis talis loci & subditi ejus magistratùs, *arg. l. Hares absens 19. §. 2. ff. de Judiciis.*

P 2

Deinde

Deinde de iis, qui ad locum accedunt animò, brevem moram in eo faciendi vel transeundi, ut solent, qui ad nundinas aut negotiù gerendum alicubi morantur, vel ex itinere in eo divertunt. Quos legib⁹ Juris communis illic usu receptis, etiamsi in patria sua eis derogatum sit, ut v.g. Mediolanenses Ingollitadium venientes, ad jejunium primis quatuor Quadragesimæ diebus observandum obligari, communis DD. sentus & Ratio perspicua est; quia Consuetudo contraria Juri communi tanquam odiosa restringenda; neque extra locum, in quo viget, porrigenda est, *arg. Reg. Odiat. in 6. Navarrus Manual. cap. 23. n. 120. Sanchez cit. disp. 18. n. 7. & Bonacina cit. p. 6. n. 55.*

II 3. Eosdem etiam loci, in quo brevi tempore morantur vel transeunt, statutis & Consuetudinibus particularibus adstringi, cum Navarro *l. cit.* volunt Covarruvias *Lib. 4. var. cap. 3. n. 8. Suarez Lib. 3. de LL. cap. 33. n. 3. Salas disp. 16. de LL. f. 4. concl. 4. Pontius Lib. 5. cap. 7. § 1. n. 6. & alii.* Moventur primò tritò illò: *Si fueris Roma, Romano vivito more, & can. Illa 11. V. At ille disp. 12.* quò locò relatus S. Augustinus ad Januarium scribens ait, *Ad quamcunque Ecclesiam veneris, ejus morem serva.* Secundò, *c. fin. de Feriis & c. Consilium 2. de Observat. jejun.* quorum textuum priori solennitates, quas singuli Episcopi induxerint: posteriori consuetudines Regionis observandæ, asseruntur. Tertio; quia, cum tales juxta dicta eximantur à legibus particularibus suæ patriæ, æquum est, ut vivant legibus loci, in quo existunt *arg. Reg. Qui sentit. 55. in 6.* ne aliàs sint exleges. Ita isti & verissimiliter omnino.

Verissimiliùs tamen, eos legibus & Consuetudinibus particularibus per se

non adstringi, cum Glosa in *can. Illa cit. V. Veneris*, Sylvestro *V. Jejunium q. 2. n. 7.* & aliis defendunt Azor *p. 1. Institut. lib. 7. cap. 30. q. ult.* Lessius *cit. cap. 2. n. 49. Sanchez Lib. 1. Moral. cap. 12. n. 38. & Laiman Lib. 1. tract. 4. cap. 12. n. 5.* Ratio est; quia lex per se non obligat, nisi subditos & membra communitalis, cui fertur: prædicti autem peregrini moraliter non censentur subditi jurisdictioni loci, per quem solummodo transeunt, & membra illius communitalis: neque forum illic fortiuntur, *l. Hæres cit. §. 2.* nisi ratione rei illic sitæ, vel celebrati contractus, aut delicti illic commissi, *arg. c. fin. de Foro compet.* Confirmatur; quia in dubio, an quis obligetur vel non, censendus est non obligari, *arg. l. Arrianus 47. ff. de O & A.* favendum enim est libertati: in cujus, à natura acceptæ, possessione quilibet existit, donec de obligatione constet.

Neque vim cum allegato versu habet *can. Illa cit.* quia accipi potest de iis, qui ad locum aliquem se conferunt animò diutius morandi: vel de casu, quò ex legum localium transgressione scandalum vel Reipublicæ aliud incommodum sequeretur. Alii textus exaudiendi sunt de loci civibus & inquilinis

Neque magis urget ratio; quia, cum peregrini non solum Naturalis ac Divini, sed humani quoque Juris communis legibus teneantur, exleges non erunt: licet tam loci transitus quam patriæ suæ legibus non adstringantur.

Nonò, de vagis, hoc est, non habitibus alibi domicilium vel quasi; quos, licet legibus locorum particularibus teneri, existiment Sanchez *l. cit. n. 23* & Haunold *tract. cit. n. 79.* Verius tamen, ut cæteros peregrinos sic ipsos quoque illarum obligatione non affici, ex ratione paulò antè deductâ, docent *cit. Lessius cap. 20.*

cap. 20. n. 59. & Laiman cap. 12. n. 7.

Dixi tamē de his & de peregrinis aliis, *Per se*; quia per accidens tenentur multis legibus particularibus, v.g. quibus præscribitur certa forma contractibus, taxatur valor monetae, aut pretium mercium statuitur; quibus usus certorum armorū, equorum, frumenti, vini exportatio vel invecio &c. prohibentur, & quarum transgressio affert scandalum, vel obest bono publico loci, ejusque gubernationem & pacem perturbat, Lessius cap. cit. n. 49.

115. Decimo, de Clericis & Religiosis respectu legum Civilium. Non quidem, quæ sacris Canonibus, libertati & immunitati Ecclesiasticæ adversantur; cujusmodi sunt, quæ de Ecclesiis, personis aut reb⁹ Ecclesiasticis specialiter aliquid præcipiendū vel prohibendū disponunt; his enim eos non obligari, ferē omnium alicujus nominis ac notæ DD. Orthodoxorū doctrina est, & apertè traditur *can. 1. Sc. dist. 10. can. Si Imperator 11. Sc. dist. 96. c. Quæ in Ecclesiis 7. c. Ecclesia 10. hic c. Si diligenti 12. de Foro compet. c. 1. eadem Rubr. in 6. c. fin. de Reb. Eccles. alien. c. Noverit 49 de Sent. Excom. c. Quanquam 4. de Censibus in 6. Trident. sess. 25. cap. 20. de Reformat. Bullæ Cænæ can. 14. Sc.* Ratio est; quia personæ, loca rēque Ecclesiasticæ à jurisdictione seculari, si non immediatè Divinò, ut multi volunt, saltem ad imitationem Legis Veteris & ex instinctu Divino conditò Jure humanò, non solum Canonicò *cc. citt. sed Imperiali etiam sunt exemptæ, l. Privilegia 12. S. auth. Cassa C. de SS. Eccles.* quæ postremà Constitutione Imp. Fridericus Cassa & irrita denuntiari præcipit omnia statuta & Consuetudines, contra libertatem Ecclesiæ eiusque personas inductas adversus Canonicas & Imperiales sanctiones,

Sed de aliis legibus civilib⁹, quarū materia personis Ecclesiasticis & secularibus est cōmunis, & privilegiis ac statutis Ecclesiasticis non repugnat: ut sunt leges, pecuniæ aut rerum venalium valorem augentes vel minuentes, statuentes formam contrahendi, merces exportari prohibentes &c. cujusmodi leges pro tota communitate latas etiam à Clericis ac Religiosis observandas, Interpp. in *c. Ecclesia cit. Gl. 1. C. de Summa Trinit. Sylvester V. Lex. q. 15. Sotus Lib. 1. de Iustit. q. 6. art. 7. Covarruvias Practic. cap. 33. n. 94. Bellarmin. Lib. 1. de Cleric. cap. 28. Suarez Lib. 3. de LL. cap. 34. n. 6. Laiman cit. tract. 4. cap. 13. n. 1. Haulnold. Tract. Proem. cit. n. 85. & ab his relati alii docent contra Navarrū, Clericos & Religiosos ab hujusmodi etiā legū Civilium obligatione eximentē, *Consil. 3. de Constitut. concl. 3. n. 4.* Rationem reddunt; quòd, cū sint cives ac membra Reipublicæ, æquum omnino sit, ut leges, ad istius bonum & rectam gubernationem conditæ, & statui ac privilegiis Ecclesiasticis non adversantes, ab ipsis quoque observentur; ne, si contra *Reg. Qui sentit. 55. in 6. cōmodum sine onere sentire velint, cæteris Reipublicæ membris onerosi reddantur & exosi.**

Dubium tamen, unde ea obligatio oriatur, & ratio dubitandi gravissima est; quòd directè & immediatè oriri & imponi nequeant à potestate, à qua ea laicos obligandi vim habent; cū hos obligandi vim accipiant à potestate jurisdictionis, residentis in legislatore seculari & ad Ecclesias personasque Ecclesiasticas se non extendentis, hoc ipso; quòd à seculari jurisdictione utroque Jure exemptæ sint, per luculentos *textus antè citt.* ultra limites autem suos jurisdictio ac potestas nulla porrigatur *l. fin. ff. de Jurisdic. c. fin. hic in 6.* Quare cum

P 3

Decio

Decio in c. Ecclesia cit. n. 27. Suarez cap. 34. cit. n. 13. & ab hoc relatis aliis eam legum Civilium obligationem, quatenus clericos & religiosos afficit, immediatè & directè non oriri ex vi ipsarum legum Civilium: sed ex Æquitate naturali exigente, eas ad pacem & felicitatem Reipublicæ conservandam æqualiter ab omnibus observari: fere sicut eadem exigat, ut leges, quarum materia subditis & legislatori communis est, etiam ab isto observentur. Quæ Ratio summos Ecclesiæ Prælatos ac legislatores Ecclesiasticos permovet, ut ejusmodi leges; Veritati Evangelicæ & Ecclesiasticis sanctionibus non derogantes approbarent, & deficientibus canonibus in judicio fori Ecclesiastici vellent observari, can. 1. v. Non quodd. can. Si ad scripturas 7. can. De capitulis 9. dist. 10. c. Innotuit 12. de Arbitris c. 1. & 2. de Novi oper. num. &c.

118. Hinc tamen legitime non inferitur, clericos ac religiosos etiam obnoxios esse poenis, in ejusmodi transgressores latis legibus Civilibus, aut à seculari potestate per sententiam infligendis; quia leges illæ respectu Ecclesiarum & Personarum Ecclesiasticarum approbatæ à summis PP. tantum sunt quoad vim Directivam: non etiam quoad Coercitivam seu punitivam; cum enim in ejusmodi personas seculari potestati omne iudicium ademptum sit, c. At si clerici 4. c. Clerici 8. c. Qualiter 17. de Judiciis c. Nullus 2. c. Si diligenti in 6. c. Si iudex 12. de Sent. Excom. in 6. sicut alterius criminis cujuscunque, sic etiam violatæ ejusmodi legis rei clerici à seculari potestate, tam Jure latis, quam per sententiam imponendis poenis exempti, & ratione ejusmodi transgressionis conveniendi erunt coram Prælato suo Ecclesiastico, per ce. cit. & ab isto vel legibus constitutâ vel arbitrariâ poenâ ple-

lendi & coercendi, cit. Suarez n. 15. Bellarmin. cap. 38. Palao p. 24. §. 6. n. 7. & Haunold, n. 87.

ARTICULUS VIII.

De Legum interpretatione.

SUMMARIUM.

120. Lex clara non indiget interpretatione.
 121. In interpretatione dubia spectanda materia & finis:
 122. Totus contextus ponderandus;
 123. Verba accipienda in significatione propria,
 124. Et communi usu approbata;
 125. Ut tamen lex non evadat otiosa;
 126. Lex generalis generaliter accipienda:
 127. Posterior contraria derogat priori:
 128. Non etiam sine clausula statuto, non conformi Juri communi,
 129. Et secundum aliquos decreto Concilij Generalis.
 130. Verius huic constitutione Apostolica,
 131. Et Concilij posterioris decretis derogatur sine clausula:
 132. Et si ei ita derogandi vim non habeant rescripta.
 133. Lex posterior concilianda cum priori.
 134. Favorabilis latam, Odiosa strictè exigit interpretationem.
 135. Ob solam paritatem Rationis lex non extenditur,
 136. Saltem ad casum, sub verbis late acceptis non comprehensum.
 137. Ita comprehendis censentur Correlativa,
 138. Æqui-

138. *Aequiparata & Connexa,*

139. *Et casus similis, aliò Jure non de-*
cisus.

120. **J**uris cujusunque anima, & inde or-
tae obligationis mensura, est legis-
latoris intentio ac voluntas, *can.*
Humana 22. q. 5. & l. Scire 17. §. 2.
ff. de LL. de qua cum ex ipsis textus ver-
bis, aut aliunde constat, opus non est
ullà interpretatione. Ne autem ista,
cum lex dubia est, ab illius mente ac vo-
luntate facile aut nimium aberret, usui
esse poterunt Regulæ sequentes.

121. Prima, Spectanda ante omnia alia
legis materia: & prout istius natura ex-
iget vel patietur, illius dispositio latam
vel strictam accipiet interpretationem.
Præcipue verò præ oculis habendus est
finis per legem intentus, & causa seu
ratio, quæ ad eam condendam legisla-
tor principaliter est inductus, *c. Intelli-*
gentia 6. de V. S. Quæ autem legis ma-
teris, per eamque intentus finis sit, ex
Procæmio sive initiò colligi solet, & ple-
rumque facile potest, arg. *l. Si procura-*
torem 8. pr. ff. Mandati & l. Regula. 9. §.
5. V. Sed licet ff. de I. & F. l. Tiraquell.
de Causa cessante limit. 1. à n. 64. Sua-
rez *Lib. 6. de LL. cap. 1. n. 11.* & Lai-
man *Lib. 1. tract. 4. cap. 18. n. 4.*

122. Secunda, Ponderandus est totius legis
vel canonis contextus, Ratio clara red-
ditur *l. 24. ff. de LL. ubi Celsus ICTus*
ait, Inevitabile est, nisi totà lege perspecta,
unà aliquà particulâ ejus propositâ judi-
care, vel respondere Suarez *cit. cap. 1. n.*
11.

123. Tertia, Verba in interpretatione
accipienda propriè, hoc est, secundum
propriam & usu receptam significatio-
nem, *c. Inter 2. V. Sed neque de Translat.*
Episc. l. Non aliter 69. ff. de legat.
3. Ratio est; quia verba in communi

sermone accipiuntur in propria & usu re-
cepta significatione. Ergo etiam &
multò magis in legibus, quibus ad men-
tem & voluntatem suam subditis expli-
candam utitur legislator; ut ita ejus mens
& intentio sit manifesta, *can. Erit autem*
2. dist. 4. & sequiori interpretatione in
sensum ab ejus mente alienum non facile
trahatur & eludatur. Tiraquell. *in l.*
Si unquam 8. C. de Revocand. donat. V.
Libertis n. 45. & cit. Suarez n. 8. Rectè
tamen hæc Regula limitatur imprimis:
nisi ex verbis propriè acceptis sequatur
iniquitas aut absurdum, arg. *l. Ambigua*
19. l. Nulla 25. ff. de LL. Ratio est; quia
aliàs non esset rationabilis & justa, con-
tra *can. cit.* Deinde, nisi aliud tuadeat
praxis, ut mox planius constabit.

Quarta, Maximi faciendus est com-
muni usu approbatus legum intellectus
& consuetudo: quam tanquam opti-
mam legum Interpretem, *l. Sed Sea 35. ff.*
de LL. & c. Cum dilectus 8. de Consuetud.
in verborum interpretatione præferen-
dam, cum Bartolo in *l. Non dubium 5.*
C. de LL. docent passim ICT^{us} teste *cit.*
Suarez *n. 9.*

Quinta, Omnis interpretatio, etiam
in materia pœnali & odiosa sic faciendâ
est, ut lex non evadat inutilis & otiosa:
sed aliquid operetur, arg. *c. In iis 30. de*
Privileg. cum in omnibus aliis actibus ac
negotiis, etiam inter privatos gestis, ver-
ba sic exaudienda sint, ut aliquid operen-
tur & superflua non sint, *l. Item veniunt*
20. §. 6. in fine ff. de Petit. heredit. Tus-
chus *Prætic. V. Interpretatio conc. l. 330.*
n. 22. id multò magis obtinebit in lege, quæ
specialiter rationabilis, justa, necessaria,
vel utilis esse debet communitati, cui pro-
mulgatur, *can. Erit autem lex 2. dist. 4.*
Felinus *in c. Translato 3. n. 14.* Covarru-
vias *Lib. 3. Var. cap. 3. n. 9.* & Suarez
cit. Lib. 6. cap. 2. n. 7. Atque hæc cau-
sa est,

sa est, eñr interdicto Ecclesiastico supposita civitate, interdicta etiam suburbia censeantur, c. *Si civitas 17. de Sent. Excom. in 6.* & nomine testamenti quod facere usurarii prohibentur, etiam veniat condicillis, c. *& §. fin. de Usuris in 6.* ne alias Canonica dispositio facile eludatur & careat effectu, Glossa in c. *cit. V. Aliter facta.*

126. Sexta, Lex generalis omnes species & propria significata, sive, ut aliqui, nec male, loquuntur, lex exprimens genus sub isto contentas species omnes perinde ferè, ut si singulas expressisset, comprehendit, arg. l. *Si chorus 79. ff. de Legat. 3.* quia verba generalia, ut sonant, generaliter accipienda sunt, l. *1. ff. de Legat. prestand.* & ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, Bartol. in l. *de Pretio 8. ff. de Publ. in rem act. arg. hujus l. & can. Consulisti 2. q. 5. ibi: Quod SS. Patrum documentò sancitum non est, superstitiosa adinventione non est presumendum.*

127. Septima, Lex posterior priorem, cui contraria est, abrogat vel ei derogat: licet nullam ejus faciat mentionem, l. *Sed & posteriores 28. ff. de LL. & c. 1. in 6.* Ratio hoc textu redditur; quòd Romanus Pontifex & quivis Princeps supremus, l. *Omnium 19. C. de Testam.* omnia Jura in serinio pectoris sui censeatur habere, propter assistentes ipsi viros doctos & Juris peritos, quorum scientia ac prudentia adjuvatur. Unde Constitutionem antiquæ contrariam condendò, cum utraque simul consistere non potest, priorem tollere censetur, arg. l. *Paeta novissima 12. C. de Paetis*, Vivianus in c. *1. cit. pr. & ibi Laiman. n. 1.*

128. Excipienda tamen sunt statuta, consuetudines ac privilegia specialium locorum & singularium personarum; hæc enim, cum innumera & diversissima

sint, à Papá probabiliter ignorantur, c. *1. cit.* atque idcirco per conditam ab isto postea legem contrariam Universalem revocari non presumuntur: nisi huic inserta sit clausula derogatoria saltem generalis; *Non obstante quocumque statuto vel Consuetudine &c.* Covarruvias Lib. *3. Var. cap. 13. n. 4. in fine & Gaill. Lib. 1. observat 18. n. 2.* Ubi tamen

Dubium occurrit, an Constitutio sive lex universalis posterior sine expressa mentione etiam non derogat statuto, edito secundum Jus commune; nam huic etiam expressè derogandum, ut tollatur, vult Joan. de Lignano in c. *1. cit.* ob istius textus generalitatem; quòd talia non minus quam alia locorum statuta à legis conditore probabiliter ignorentur. Sed opus est distinctione; vel enim statutò commune Jus solum repetitur ac roboratur, vel insuper ei aliquid additur? Si posterius hoc, solà legis universalis revocatione ei non derogari, facile concedo; quia hujusmodi additione statutum alteratur, ut superiori legem revocanti non satis cognitum sit. Si prius, cum lege etiam ipsum sublatum videtur, etiam si nulla ejus mentio fiat; quòd tale statutum Juris communis quædam tantum declaratio seu propositio, & ideo tantum editum sit, ut Jus commune à subditis magis attendatur & observetur: & propterea à superiore, Juri communi per legem posteriorem derogante, non ignorari intelligatur, Felinus in c. *1. de Rescript. n. 15. Azor p. 1. Instit. Lib. 5. cap. 26. q. 17. & Laiman in cit. c. 1. in 6. n. 15.*

Excipiunt etiam magni in Jure nominis DD. decreta Conciliorum generalium: iisque contraria lege vel Constitutione Apostolica derogari, negant sine expressa mentione per clausulam; *Non obstante quacunque lege vel Constitutione*

tutione in Concilio generali edita: in quæ sententiam eos deduxerunt textus c. Nonnulli 28. pr. de Rescript. c. Eam te 4. de Etat. & qualitat. & præsertim c. Ex parte 3. de Capellis monach. quibus literæ Apostolicæ tanquam nullæ rejiciuntur; quòd obviat decretis Conciliorum, & istorum non faciunt expressam mentionem. Ratione id ipsum suadent; quòd generalium Conciliorum decreta magna deliberatione ac maturitate condantur: eamque ob causam contineant vim clausulam, derogantis Constitutionibus ac decretis contrariis postea edendis; ut ista vim & vigorem legis aduersus ejusmodi decreta non habeant, nisi istorum saltem generalem faciunt mentionem.

Quin, si Concilium generale novissimum, ut hodie Tridentinum, sit, ut Constitutio vel decretum postea publicatum ei deroget, necessariam putant clausulam, quæ ei nominatim, & non solum generali Concilii vocabulò derogetur: quòd desumunt ex Stylo Curie Romanæ, concessionibus Apostolicis frequenter inferentis clausulam, *Quatenus decretis Concilii Tridentini non adversantur.*

132. Sed, ne exceptio illa à Juris Regulis & ratione longius abeat, & ipsis S. Synodi Tridentinæ decretis facile impugnetur, discrimen statuendum est inter Rescripta & Constitutiones Apostolicas vel decreta generalium Conciliorum; quantumvis enim, ut rescriptum seu concessio Papæ particularis ejusmodi decreto vel Constitutioni deroget, clausula derogatoria ferè necessaria sit, ut ad sequentem Rubricam declarabitur: alia tamen ratio est imprimis Constitutionis Apostolicæ generalis; ista enim, si Concilii generalis cujuscunque decreto anteriori contraria sit, hoc abrogare eive derogare, hoc ipso, censetur, ut arg. c. 1. & l. Sed & posteriores citr. cum Archi-

diacono, Joan. Monacho, Geminiano in c. 1. cit. & Felino in c. Nonnulli cit n. 5. in hujus c. textum docet Fagnanus n. 29. Ratio est; quia, cum ejus conditor Papa omnia Jura, & tam Conciliares quàm Apostolicas suorum Prædecessorum sanctiones generales, in scrinio pectoris sui habeat: & ad condendas novas Constitutiones non nisi consilio ac deliberationis maturitate maximam procedat, sicut Prædecessorum suorum Constitutionibus, sic etiam generalium Conciliorum quorumcunque decretis contrarium Jus novum, etiam sine illorum mentione ac derogatione expressa, publicandò, ista non minus quàm illas revocare censetur, eò ipso; quòd Constitutioni vel decreto Concilii directè contrarium sit, & cum eo conciliari ac consistere non possit. Confirmatur; quia, cum Conciliorum generalium decreta, ut legis Ecclesiæ Universalis vim obtineant, à sede Apostolica approbari necesse sit, inter ea & Constitutiones Apostolicas, vim legis Ecclesiæ Universalis obtinentes, quoad derogationem vel abrogationem, differentia statuenda non est.

Deinde alia, quàm rescripti, ratio est decreti editi in Concilio generali posteriori; isto enim, etiam si decreto anteriori clarè contrarium sit, decreto Concilii anterioris, etiam nullà ejus mentione expressè factà, derogari, iidem censent; quòd, cum Concilii posterioris Patres anteriorum decreta non ignorent, & nova decreta maxima consilii ac deliberationis maturitate etiam ipsi condant, anteriorum conciliorum decretis directè contraria statuendò, illa tanquam moderno Ecclesiæ statui non amplius convenientia revocasse censeantur, eò ipso; quòd utraque simul consistere non possint. Quòd confirmatur ex variis decretis S. Synodi Tridentinæ, quibus Lateranensis,

Q

nenfis, Viennensis, & aliorum generalium Conciliorum decreta, sine expressa istorum mentione sublata vel immutata, eruditè ostendit Fagnanus in c. *Nonnulli cit. à n. 42.*

Neque cum his pugnant c. *Nonnulli, c. Eam te, & c. Ex parte cit.* textus; quia his sermo est de rescriptis, quibus sine expressa clausula Concilii generalis anterioris decretis non derogari; omnino evincunt, & jam est insinuatum: non de posteriorum Conciliorum decretis; de his enim perinde, ut de Constitutionibus Apostolicis, procedit dispositio c. *1. cit. in 6.* Ratio disparitatis inter has & rescripta luculenta est; quia Constitutiones Apostolicæ & decreta Conciliorum multò majori consilio, deliberatione, circumspectione ac maturitate fabricantur & publicantur, quàm concedantur rescripta; quæ sæpe per ambitionem atque importunitatem impetrantium & multitudinem occupationum concedentis, ad contraria jura anteriora animum seriò applicare non valentis, emanant. Unde æquum & rationi valdè consentaneum est; ut, licet Constitutiones Apostolicæ & decreta Conciliaria anteriori hujusmodi Juri Universali, sine ejus expressa mentione derogandi vim habeant: ista tamen careant rescripta, nisi ejusmodi Juris Universalis anterioris mentionem ac derogationem expressam contineant, Glossa in c. *1. cit. V. Nascatur & in c. Ex parte cit. V. Nulla mentio, Laiman in c. 1. cit. n. 9. & Fagnanus l. cit. n. 32. cum paulò antè n. 30. monuisset, si quando in posteriori Constitutione vel decreto, per modum legis editò, priori expressè derogetur, id superabundantis & majoris declarationis potius, quàm ullius necessitatis causà ita factum, censerit.*

133. **Octava Regula est, Nulla tamen**

lex posterior priorem omnino abrogat, eive derogat: nisi sit ei ita contraria, ut cum ea nequeat conciliari; quia correctio legum vitanda est, quoad fieri potest, c. *Cum expediat 39. de Elect. in 6. & l. Precipimus 32. in fine C. de Appellat.* Cujus ratio ulterior est; quia Jus commune conditum est favore boni publici: cui proinde illius mutatio noxia & odiosa censetur. Unde leges & Constitutiones novæ ac posteriores, cum apta expositione possunt, ad priores & antiquas trahi & (verbis aliquando etiam improprie acceptis) secundum istas intelligi debent, l. *Sed & posteriores cit. & l. Non est novum 26. ff. de LL. Menoch. de Arbitr. jud. casu 499. n. 22. & Palao Tract. 3. disp. 5. p. & §. 3. n. 14.*

Nona & ab omnibus recepta Regula est, Interpretatio in odiosis stricta, & lata in favorabilibus præferenda est; quia *Odia restringi, & favores convenit ampliari*, tenor est *Regule 15. in 6.* quæ desumpta videtur ex l. *Cum quidam 19. in fine ff. de Liber. & posth.* Propter quam causam lex favorem concedens filiis, ad adoptivos: legitimis, ad legitimos: Religiosis, ad novitios porrigitur. Ratio Regulæ est; quia hoc suadet humanitas, quæ maximè addebet hominem: quem ad liberationem, quàm obligationem & condemnationem expedit esse proniorem. Porro quænam lex odiosa aut favorabilis sit, ad *Reg. Odia cit.* accuratè discutietur, *Lib. 5. tit. 41. §. 3.*

Decimò, pro generali Regula traditi à multis, magni in theoria & praxi nominis, DD. solet Axioma, *Ratio ubi est eadem, ibi debet esse eadem Juris dispositio*, arg. l. *Quadam 9. §. 2. ff. de E. dendo l. Illud 32. ff. ad L. Aquil.* ex quo multi legem ob solam paritatem vel identitatem rationis extendi, sed cum tot licitacione

mitationibus docent, ut dogma generaliter traditum reformare per partes totum videantur. Unde.

Magis aridet doctrina, quam cum Suarez *Lib. 6. cit. cap. 3. n. 4. & 9.* defendunt Palao *Trañ. 3. disp. 5. p. 3. §. 4. n. 2.* Haunold *Trañ Proem. de I. & I. n. 286. & 89.* & alii RR. qui legē ab uno casu vel persona ad casum & personam aliam ob solam paritatem, jmo & identitatem illā rectē extendi, negant: nisi casus vel persona, ad quam extensio fit, sub lata verborum forma comprehendatur. Ratio est; quia, ut commune pronuntiatum habet, *Ratio legis non est lex*: qualis tamen est id, quod solum vim habet statutum ab uno ad alterum extendendi; ut, quod dispositum de illo est, de hoc quoque dispositum intelligatur. Ratio ulterior est; quia, licet eadem vel major ratio legislatorem movere potuisset ad idem statuendum etiam de altero, potuit tamen eum etiam non movere: vel; quia noluit: vel; quia judicavit non expedire, ut lege omnia vel simul comprehendantur vel omittantur; sic enim *Clement 1. de Elect.* ex ratione; ne disparis habitus vel professionis homines socientur in eodem monasterio, cavetur; ne in istius Prælatum eligatur alterius habitus vel professionis Religiosus: qua tamen ratione non obstante eligi Religiosus potest in alterius Ecclesiæ Secularis vel Regularis Episcopū: quantumvis etiā sic diversi habitus vel professionis homines socientur, *Clement. cit. V. Per hoc.*

136, Dixi tamen, *Nisi sub lata verborum forma comprehendatur*; quia, quando unius casus aut personæ mentio fit potius exempli gratiā, quā animō dispositionem ad eam restringendi, legem de aliis quoque exaudiendam, communi DD. sententiæ facillē concedo, cum Laiman *in e. Si postquam 33 de Elect. in 6. n. 6.* Censetur autem legislator alios casus vel per-

sonas comprehendisse, quando extensione non admissā sequeretur iniquitas aliqua vel absurdum: ad quæ cavenda verba legum etiam improprie (cur non late?) accipienda, supra est dictum.

Regulariter autem, ex tali causa extensio facienda est primò, in correlativis, quā talibus; quòd de istorum uno dispositum, de altero quoque dispositum censetur; Everard. *Legal. arg. loco à Correlativis n. 3.* Navarrus *Manual. cap. 22. n. 72. & cit.* Suarez *cap. 4. n. 7.* sic enim exemptio mariti à debito uxori adulteræ reddendo, ad uxorem: facultas resiliendi à sponsalibus ob absentiam sponsi permessa sponsæ, ad sponsum: statutum successionem marito concedens in bonis uxoris, ad hanc extenditur; quòd sine tali extensione statutum evaderet iniquum.

Secundò, in iis, quæ Jure æquiparantur, Navarrus *in can. Panæ 18. dist. 1. de Panit. à n. 14.* Barboza *in l. Si constante 24. pr. ff. Solutio matrim. n. 99. & cit.* Suarez *n. 9.* sic enim excommunicatio lata in furripientem centum florenos, extenditur ad furripientem ejusdem pretii calicem vel torquem, sic, quia religiosus & monialis, Abbas & Abbatissa in Jure æquiparantur, ideo, sicut Religiosus in Abbatem, sic monialis in Abbatissam monasterii diversi habitus vel professionis eligi nequit, *Glossa in Clement. cit. V. Homines de Elect. & ibi Panormit. n. 1.* sic propter æquiparationem postulationis cum electione disposita de ista, quando illius naturæ non repugnant, & ratio eadem utriusque est, ad illam extenduntur, *Glossa fin. in c. 1. de Postulat. Prælat. & Navarrus in can. Panæ cit. n. 12.*

Tertiò, in connexis ita, ut unū alteri subordinetur, vel in isto contineatur tanquam pars in toto, aut imperfectum in perfecto; in his enim, cui licet, quod

Q 2

est plus,

est plus, etiam licet, quod est minus, arg. Reg. 53. in 6. sic enim cum illegitimo dispensare valens ad sacerdotium, dispensare cum eo etiam valet ad Ordines minores, Barbosa in Reg. cit. n. 12. qui potest facere testamentum, etiam codicillū facere potest, l. Divi. 6. §. 3. § 1. Consciuntur 8. §. 2. ff. de Jure Codicill. sic etiam Constitutio loquens de Vicario Episcopi, ad Vicarium Capituli sede vacante: & statutum à successione excludens filiam, ad neptem extenditur, l. Liberorum 220. ff. de V. S. Navarrus l. cit. n. 7.

139. Quartò, cum pro aliquo casu decidendo nulla lex habetur, alterius casus similis decisio Jure facta judici est amplectenda, ut colligitur ex l. Non possunt 12. ff. de LL. & communi pronuntiato, quò dicitur casum expresso similem à lege non esse omisum, arg. c. Translato 3. ubi Felinus n. 11. & Tiraquell. de Retractu Consanguinit §. 2. Gloss. 1. n. 19.

ARTICULUS IX.

De Legis Mutatione & Cessatione.

SUMMARIUM.

- 140. Legis obligatio tollitur causâ ejus finali,
- 141. Totâ & adequatâ,
- 142. Respectu totius communitatis,
- 143. Et publicè cessante:
- 144. Latâ lege contrariâ:
- 145. Consuetudine legitimè præscriptâ:
- 146. Privilegiò & Dispensatione.

140. **L** Ex &, quam inducit, obligatio diversimode tollitur vel mutatur: & primò quidem cessatione cau-

sæ: non merè impulsivæ, sed finalis, sive ejus, cujus gratiâ ea principaliter lata fuit & promulgata, S. Thomas 1. 2. q. 96. art. 6. Sylvester V. Lex q. 9. & Suarez Lib. 6. de LL. cap. 9. n. 5. Ratio est partim; quia cessante causâ cessat effectus, c. Cùm cessante 60. de Appellat. partim verò; quia, sicut lex ab initio non subsistit sine causâ publicæ necessitatis vel utilitatis, ut colligitur ex can. Erit autem 2. dist. 4. sic, ista deficiente, legem eâque inductam obligationem cessare, est necessè.

Ea autem causa seu finis legis aliquando ipsi legis materiæ sive actioni eâ præceptæ aut prohibitiæ, vg. auditioni Missæ vel jejunio intrinsecæ; ut ipsa ejusmodi actionis honestas, vel si actio prohibita sit, ejus inhonestas: aliquando extrinsecæ sive ab ista distincta est, ut vg. auditionis Missæ impetratio beneficii alicujus à Deo, & jejunii satisfactio pro peccatis, edomatio carnis, victoria tentationis &c. aliquando ei partim intrinsecæ partim extrinsecæ est: sicut fit, quando actio non solum propter suam honestatem vel in honestatem, sed etiam ad bonum aliquod ejus executione obtinendum, vel ad malum omissione averendum præcepta vel prohibita est. Quò præmissò

141. Ut legis obligatio hoc modo tollatur, imprimis cessare debet ejus causa finalis tota: ut, si ejus materia sive actio principaliter, non propter finem extrinsecum tantum, sed etiam propter intrinsecum præcepta est, legis eam præcipientis obligatio non cesset. nisi cesset uterque: ac proinde, si beneficii obtinendi, exhibendæ satisfactionis, carnis edomandæ & vitandæ tentationis causâ cessante, æque principaliter intenta actionis honestas perseveret, lex non cesset, Covarruvias in c. Cùm esses 10. de Testament. n.

ment. n. 9. Castro Lib. 1. de Lege penali cap. 5. docum. 3. Suarez cit. cap. 9. n. 9. & Salas disp. 21. de LL. f. 3. n. 34.

Deinde, si lex constat pluribus membris, sive articulis, à se invicem separabilibus, unius sine adæquatò cessante, ejus tantùm articuli obligatio cessat, aliis vigorem & obligandi vim retinentibus, si eorum causâ finalis perseveret; ne utile per inutile vitietur, contra Juris Regulam 37. in 6. Navarrus in c. Si quando 5. de Rescrip. except. 11. n. 10. & cit. Suarez n. 18.

142. Præterea, ut hoc modò legis obligatio cesset, ejus causam adæquatam cessare, necesse est, non respectu unius tantùm vel alterius, sed universim sive respectu totius vel majoris partis communitatis, pro qua est lata; sic enim lex, ad cædes, rixas, aliâque incommoda vitanda, subditis nocturnam commotionem per plateas civitatis sine lumine, vel armorum gestationem prohibens obligat etiam imbelles & imbecilles, à quibus ejusmodi aut alterius incommodi periculum non est. Ratio est; quia publicè interest, leges ab omnibus communiter observari; quòd, si non ab omnibus observarentur, facillè eluderentur, Navarrus Manual. cap. 16. n. 37. Covarruvias p. 2. de Sponsal. §. 9. n. 8. cit. Suarez cap. 7. n. 3. Laiman Lib. 1. tract. 4. cap. 21. n. 3. V. Secundò & Palao Tract. 3. disp. 5. p. 1. n. 11. Excipienda tamen est lex, fundata in præsumptione doli, culpæ, damnificationis, in quolibet casu particulari intervenientis; hanc enim casu, quòd dolus, culpa vel damnificatio non intervenit, in conscientia saltem ante sententiam non obligare, cum Panormit. in c. Quia plerique notat cit. Laiman n. 4. & dictum est supra n. 87.

143. Demum, eam causâ cessationem publicè innotescere, necesse est, ut legis

obligatio ex ea cesset, cit. Suarez cap. 9. n. 12. & Palao n. 6. Ratio est; quia, sicut lex obligat communitatem, cui promulgatur, & ejus ratione singulas personas non obligat, nisi obliget & illam: sic etiam singulas personas obligare non desinit, nisi obligare desinat communitatem: cui, ut ex cessatione causâ deobligetur, ejus cessationis notitia necessaria est.

Secundò, lex mutatur vel omnino tollitur per derogationem ei aliquid detrahendò, vel per abrogationem eam totam tollendò: quod ab ejus conditore, istius successore, & utriusque superiore saltem eo, qui superiorem alium non recognoscit, fieri posse, arg. c. 1. de R. I. exploratum.

Dubium autem est, an legis conditor istiusque successor derogandò abrogandòve mutare vel tollere valeat legem à superiore, v.g. Episcopus à Papa, aut magistratus secularis à Principe confirmatam. Ratio dubitandi gravissima est; quia lex talis confirmatione roborata evadit lex superioris; cum Papa & Princeps alius ea, quæ auctoritate sua confirmat, sua faciat, c. Si Apostolice 22. V. Certum est, de Prab. & dignit. in 6. Gl. 1. §. 6. C. de Vet. jure enucl. Quæ ratio, legem abrogandi eive derogandi potestatem conditori eò saltem casu non competere evincit, quòd ea ab ejusmodi superiore, confirmata fuit cum clausula irritante ea, quæ contra essent statuenda vel attentanda; quia hujusmodi clausulâ in contrarium aliquid statuendi facultas adempta intelligitur, c. Dilectio 25. §. Præterea de Prab. & dignit. ubi Glossa V. Præterea, cit. Suarez cap. 26. n. 24. & Salas disp. 18. f. 5. n. 11.

Si absque tali clausula lex seu statutum à superiore simpliciter confirmatum est, multum refert, an id ejusque confirmatio extraneorum, vel immediatè publicum, vel

Q3

cum, vel

cum: vel ipsorum statuentium eisque subditorum favorem & utilitatem concernat; priori enim casu ejus mutationem inferioribus ademptam, & legem vel statutum quodammodo ipsius confirmantis factum, cum Bartolo in *l. Omnes 9 ff. de I. & I. n. 33.* & Panormit. in *c. Cum accessissent 8. de Constitut. n. 2.* volunt *citr.* Suarez *cap. 26. n. 22.* & Laiman *cap. 21. n. 1.* posteriori verò, si ve cum statutum immediatè ipsorum statuentium eisque subditorum favorem concernit, superioris etiam Apostolicæ vel Imperiali auctoritate ab illis impetratâ, statutum per ab aut derogationis viam mutandi facultatem non ademptam, cum Glossa in *c. Dilecto cit. V. Clausula* Suarez & Salas *l. cit.* docet Palao *disp. 5 p. 2. n. 8.* quòd, beneficiò & favore sibi concessò uti, statuentes non teneantur, hoc ipso; quòd favori pro se principaliter introducto quilibet renuntiare valeat, *c. Si de terra 16. de Privileg.* & invito beneficium non detur, *l. In viro 69. ff. de R. I.*

Ea autem legis per ab- aut derogationem mutatio fieri potest non solum expressa ejus mentione & revocatione facta: sed etiam sine tali ejus mentione nova lege ipsi ex toto vel ex parte ita contrariâ, ut cum ipsa nequeat conciliari, *l. sed & posteriores 28. ff. de LL. & c. 1. in 6.* cujus textu rationem Bonifacius VIII. reddit; quòd, cum Romanus Pontifex & alius Princeps supremus Jura omnia in serinio pectoris censeatur habere, Constitutionem condendò posteriorem, priorem ipsi contrariam (quamvis de ipsa mentionem non faciat) revocare noscatur, *arg. l. Pacta novissima 12. C. de Pactis*; frustra enim esset lex nova posterior, si priorem contrariam non revocaret, Glossa in *c. cit. V. Singularum* ubi *Vivianus pr.* & Laiman *n. 1.*

145. Tertiò, legis obligatio mutatur

vel tollitur non usu, sive usu & consuetudine contrariâ legitime præscripta, *l. De quibus 32. ff. de LL. & c. fin. de Consuetud.* ad quam Rubricam hac de re plenius agetur.

Quartò ea, respectu unius vel plurium personarum, relaxari & tolli potest per viam Dispensationis vel Privilegij, ab ejus conditore, istiusque successore vel superiore indulti. De privilegio *Lib. 5. tit. 33.* plenè: *hòc locò & Lib. 4. tit. 16.* de dispensatione agemus.

ARTICULUS X.

De Dispensatione in Lege.

SUMMARIUM.

147. *Natura Dispensationis in Lege;*
 148. *Et differentia ejus à relaxatione voti ac juramenti;*
 149. *A legis interpretatione;*
 150. *A permissione & simplici licentia;*
 151. *A privilegio & legi ab- vel derogatione;*
 152. *Ab absoluteione à peccatis & censuris.*
 153. *Sensus DD. de dispensatione in lege Naturali;*
 154. *Qua verius ulli, etiam Divina;*
 155. *Et Divina lex humana dispensationi obnoxia non est.*
 156. *Papa in lege Ecclesiastica quacunque;*
 157. *Episcopi in Statutis diocelaniis,*
 158. *Et in Universalis Ecclesie lege, in Jure non reservatis,*
 159. *Sed expresse vel tacitè permisis casibus, dispensant;*
 160. *Scilicet in materia levi & saepe occurrente;*

161. In extraordinaria,
 162. Et dubiis etiam casibus:
 163. Uti & privilegio vel consuetudine
 sibi concessis.
 164. Iisdem casibus dispensant alii, ha-
 bentes jurisdictionem quasi Epi-
 scopalem.
 165. Parochia ejusmodi potestas jure
 non est concessa.
 166. Justam causam exigit honestas:
 167. Non etiam valor dispensationis:
 168. Nisi ista relaxetur lex superioris.
 169. Dispensationi praevidenda est cog-
 nitio causae:
 170. Quae si bona fide existimetur justa,
 dispensatio valet.
 171. Merum Principis beneficium latam:
 172. Dispensatio strictam interpreta-
 tionem in dubio exposcit:
 173. Nonnullis casibus exceptis.
 174. Latam tamen interpretationem
 admittit dispensandi facultas
 Ordinaria:
 175. Imò etiam delegata:
 176. Nisi dispensandum sit cum certa
 persona particulari.

Dispensationis nomine hoc loco
 non venit rerum communium
 distributio, ut 1. Corinb. cap.
 9. v. 17. can. fin. dist. 43. & l.
 Urbana 166. pr. ff. de V. S. Sed exemptio
 à lege: quo sensu accepta, juris alicujus
 relaxatio esse, dicitur per definitionem;
 dispensare enim in lege dicitur superior,
 cum eam respectu alicujus relaxat, ipsum
 à legis obligatione eximendò, arg. can.
 Necessaria 6. can. Dispensationes Sc. 16.
 q. 7. Unde

Dispensationi in lege affinis & si-
 millima est ea, quae fit in voto & jura-
 mento: inter quam tamen & eam, quae
 lex relaxatur, id discriminis intercedit;
 quod dispensans in voto & juramento
 non relaxet legem sive Jus, voti & jura-

menti observantiam praecipiens: sed ex
 illis ortum debitum Dei nomine remit-
 tat: & in iis dispensatio semper alieno
 scilicet Dei nomine fiat: & facta sine ju-
 sta causa non subsistat: in lege autem fere
 fiat nomine proprio, & saepe sine iusta
 causa collata subsistat, Salas disp. 20. de LL.
 f. 1. n. 5. & f. 2. n. 7. & Palao Tract. 3. disp.
 6. p. 1. n. 9.

Præterea dispensatio in lege differt
 primò, ab ejus Interpretatione; quòd
 dispensatio à superiore duntaxat: non,
 ut interpretatio, ab alio fieri queat: &
 superior in lege dispensans, non ut in-
 terpres, eam aliquo casu non obligare,
 sive hunc eam non comprehendit, declarat:
 sed subditum à legis jam postea obliga-
 tione casu, eam aliàs comprehensò, eximen-
 dò; liberet, Covarruvias p. 2. de Sponsal.
 cap. 6. §. 9. n. 2. & Suarez Lib. 6. de LL.
 cap. 10. n. 2.

Secundò, à Permissione; quia hæc
 non eximit à legis obligatione: sed istius
 obligantis culpæ & poenæ obnoxiam
 transgressionem solummodo dissimulat ac
 tolerat, poenam eam præmeritam non in-
 fligendò vel exequendò: dispensatio au-
 tem à legis obligatione eximit, ut con-
 tra eam agens, non peccet, Suarez cit.
 cap. 10. n. 3. & Salas cit. f. 1. n. 5.

Tertiò à simplici Licentia; cum
 quia hanc petens & impetrans non petit
 vel impetrat lege impositæ obligationis
 relaxationem: sed solummodo ponit con-
 ditionem necessariam ad honestatem a-
 ctionis; itaque legem implet potius, quam
 contra eam agat: tum verò; quia licen-
 tia concedi ab eo potest, qui nequit di-
 spensare; sic enim Religiosus, ad Ecclesiae
 vel monasterij alterius Prælatum ele-
 ctus, eam acceptandi licentiam à superio-
 re suo petens & obtinens, solum implet
 conditionem necessariam ad honestatem
 acceptationis: non Juris relaxationem;
 cum ullò

cum ullò impedimentò Canonico dispensationem exigente, non laboret: & si aliquò laboraret, id per viam dispensationis relaxari non posset ab eo, qui acceptationis licentiam concedit. Simili modo religioso subdito, pecuniam accipiendi licentiam concedens, cum eo non dispensat in voto Paupertatis; cum dispensationem, si qua opus foret, concedendi careat potestate, arg. *c. Cum ad monasterium 6. de Statu monach. & pœnitens, peccata tua revelandi licentiam concedens, Sigilli Sacramentalis legem, utpote omnino indispensabilem, non relaxat, Suarez cit. cap. 10. n. 10. & Laiman Lib. 1. tract. 4. cap. 22. n. 1. §. Tertio.*

151. Quarto, à Privilegio; hoc enim non semper contra Jus commune sive ejus relaxatio est: sed aliquando præter Jus illud est, & ferè legis instar cum aliqua stabilitate ad plures actus datur: dispensatio autem semper contra Jus illud, & plerumque sine stabilitate ad unum actum, v.g. ad susceptionem Ordinum, beneficij Ecclesiastici collationem vel nuptialem contractum datur, Suarez cit. cap. 10. n. 13. & Sanchez Lib. 8. de Matrim. disp. 5. n. 1.

Quinto, à legis Ab-vel Derogatione; quia his lex tota, vel ejus pars, vel pro parte communitatis omnio tollitur; ut ejus obligatio cesset, *l. Derogatur 102. ff. de V. S.* non, ut dispensatione, persona aliqua aut etiam communitas pro certo anni v.g. Quadragesimali tempore eximitur, *citr. Suarez n. 12. Sanchez n. 1. & Laiman n. 1. in fine.*

152. Sexto ab Absolutione à peccatis & censuris; quia ista non relaxatur Jus, sed ejus violatione contracta culpa & pœna secundum Jus commune remittitur: propter quam cum Jure illo conformitatem ejusmodi absolutio non, ut dispensatio, exigit strictam, sed latam

interpretationem admittit, Panormit. *in c. Tam literis 33. de Test. & attest. n. 3. & Suarez c. cit. n. 9.*

Dubium nunc primò est, an dispensationi obnoxia sit lex sive Jus Naturale & Divinum. Et hoc quidem, sive Divinum à Deo ejus conditore relaxari posse, Orthodoxorum nemo est, qui inficietur; quòd Jus Positivum quodcuq; relaxari valeat à suo conditore, *arg. c. 1. de R. I.* Ex qua ratione idem de Naturali Jure aliqui sentiunt; quòd istius quoque conditor sit Dominus Deus, tanquam author ipsius Naturæ. Cui rationi non leve pondus addunt hujus Juris à Deo relaxati exempla; cum eò illicita secundum omnes sit directa occisio innocentis, carnale commercium cum non sua, violenta & furtiva contrafectio rei alienæ: Deus autem Iſaaci innocentis occisionem Abrahamo, *Genes. cap. 22. v. 2.* Oſeæ susceptionem liberorum ex fornicatione, *Osee cap. 1. v. 2. & Egyptiorum despoliationem filius Iſrahel, Exodi cap. 12. v. 35. præceperit.*

Quin, idem & Divinum Jus humanæ dispensationi subiectum, aliqui existimant: & de Naturali desumunt ex voto & juramento, quorum à Deo acceptatorum obligationem, ex Naturali Jure descendente, Dei nomine & accepta ab eo potestate Papa & Prælati alii relaxant. De Divino autem; quòd Papa non infrequenter dispenset in vinculo conjugii spiritualis, initi per Professionem Religiosam, & inter Episcopum & Ecclesiam suam intercedentis, *c. Inter corporalia 2. de Translat. Episc. & quandoque carnalis matrimonii Iolum Rati, insolubilitatem suam habentis ex institutione Divina; cum ei quoque accommodata sint verba, Quos Deus conjunxit, homo non separet, Matth. cap. 19. v. 6.*

Nihil.

154. Nihilominus legem sive jus Naturale, absolute aliquid prohibens aut etiam præcipiens, ulli etiam Divinae relaxationi obnoxium esse, ex communi DD. sensu negant Covarruvias in *Reg. Peccatum p. 2. cap. 6. §. 9. n. 3.* Navarrus *Confil. 4. de Desponsat. impub. n. 16. cit.* Suarez *Lib. 2. cap. 14. n. 5.* Sanchez *Lib. 8. de Matrim. disp. 6. n. 4.* & Pontius *Lib. 2. de Matrim. cap. 2. n. 4.* Ratio est; quia lege sive Jure Naturali prohibita, v.g. odium Dei, blasphemia, perjurium, inhonestatem & malitiam sive cum recta ratione repugnantiam intrinsecam habent: quæ autem talem malitiam sive repugnantiam habent, honesta & licita fieri ulla potestate non possunt; cum essentia rerum immutabiles sint, sicut & ipsum Jus Naturale, per tradita in *Proam. n. 34.*

Pro ejus relaxatione deducta vim, quam primò occursum magnam præferunt, attentiori mentis oculo considerata, planè amittunt. Et primum quidem ex dictis evanescit; eò ipsò enim; quòd actus Naturali Jure vetiti intrinsecè mali & ex natura sive essentia sua inhonesti sint, à Deo summo & infinito Bono boni & honesti fieri non possunt.

Neque aliud evincunt exempla; quia occisio innocentis, commercium cum non sua & clancularia violentæ rei ad se non pertinentis ablatio intrinsecè mala solum est, cum sit invitò eò, qui vitæ & corporum rerumque humanarum dominus est, de iisque disponendi jus habet: non etiam, si eorum domino præcipiente vel consentiente fiat. Cum ergo Deus vitæ, corporum rerumque omnium supremus & absolutus dominus sit, de iisque disponendi plenissimam habeat potestatem, occisio, commercium & ablatio illa intrinsecè mala non est iis circumstantiis, quibus sit Deo præcipiente vel consentiente.

Non majorem vim habent, quæ pro ejus & Divini etiam Juris dispensatione humana sunt allegata; quia imprimis Papa & Prælati alii in voto & juramento non dispensant directè, sive concedendò, ut iis facta & à Deo acceptata promissio, dum acceptatio perseverat, non sit adimplenda; quia hoc intrinsecè malum est: sed declarandò debitum, ejusmodi promissionis acceptatione erga Deum contractum, ab eo his illisve circumstantiis remitti: vel potiùs id, accepta à Deo potestate ejusque nomine, justà causâ poscentè remittendò, per tradita in *Proam. n. 37.* Dein; quia relati conjugii Spirituales utriusque, quam habet, insolubilitas immediatè non ex Divino, sed Ecclesiastico Jure descendit. Demum; quia conjugium carnale Ratum Jure Divino, licet aliquam ipsorum contrahentium relaxationi minimè obnoxiam, non tamen, ut Consummatum, omnimodam insolubilitatem habet; ut colligitur partim ex eo; quòd à Deo ad conjunctionem per Charitatem, inter Deum & animam justam intercedentem & peccato mortali solubilem, significandam sit institutum, c. *Debitum §. de Bigamis*: partim; quòd Evangelicum illud, *Quod Deus conjunxit &c.* non de Rato, sed de Consummato duntaxat conjugio exaudientum sit cum Alexandro III. c. *Ex publico 7. de Convers. conjug.* ut proinde ex commissione Divina, potestate saltem Apostolica, valeat relaxari: quòd Ecclesiæ Praxis docet.

Dubium Secundò est de potestate dispensandi in Lege Ecclesiastica. Quam respectu omnium Christi fidelium Papæ competere, ab eoque non solum Prædecessorum suorum sanctiones Constitutionesque, & statuta atque Ordinationes Prælatorum inferiorum: sed Conciliorum quoque ad mores pertinentia decre-

R

ta &

ta & merè humanos canones Apostolorum relaxari Ordinaria, à Christo immediate accepta potestate posse, D. Thomae *Quòdlib. 4. art. 3. Covarruviae p. 2. de Sponsal. cap. 6. §. 7. n. 6. Suarez Lib. 6. de LL. cap. 14. n. 2. & cæterorum DD. Orthodoxorum sensus, & ratio perspicua est; quia Papa Prædecessoribus suis potestate par, & supra Concilia est; cum ab his decreta legis seu Juris Ecclesiæ universalis plenum robur accipiant ab ejus confirmatione, ut patet ex *c. Significasti 4. de Elect. Trident. Sess. 25. cap. 21. de Reformat. & Constitutione Pii IV. quæ incipit Benedictus edita 7. Calend. Febr. 1567. &* licet Apostolis in quibusdam prærogativis & gratiis cedat, jurisdictione tamen inferior nequaquam est; cum in ea successerit B. Petro, & Christi vicariam in terris exerceat potestatem, plenius declarandam infra *Tit. 31. à n. 4.**

157. Eadem in suis & antecessorum suorum legibus seu statutis & Ordinationibus cum subditis suis diocæsanis dispensandi potestas jure Ordinario competit Episcopis, *arg. c. 1. de R. I. etiam si in Synodo diocæsanâ condita fuissent; quia statuta Synodalia, adhibitò quidem Prælatorum inferiorum & parochorum consiliò, sed ab ipso Episcopo conduntur, Navarrus Manual. cap. 25. n. 74. cit. Suarez cap. 15. n. 8. & Sanchez disp. 17. n. 33.* Imò etiam, si ea sedis Apostolicæ autoritate fuissent confirmata. Nisi confirmatione sua Papa obligationem aliquam statuto addidisset, vel adjecisset clausulam, id vetantem mutari aut in contrariù statuenda vel concedenda irritantem; quia sic, statuta confirmandò ea fecisset sua, *c. Si Apostolica 22. V. Certum de Præb. & dignit. in 6. & l. 1. §. 6. C. de Vet. jure enucl. eaque relaxandi facultatem ademisset.*

158. Quin Sotus in *4. dist. 27. q. 1.*

art. 4. & Covarruvias in c. Alma p. 1. §. 7. n. 8. Episcopis in omni Canone seu lege Ecclesiastica dispensandi adstruunt facultatem: nisi ista expressè referveur, *arg. c. Nuper 29. de Sent. Excom. quòd relatus Innocentius III. ad Uratislaviensem Episcopum rescripsit, conditorem canonis seu legis Ecclesiasticæ ab excommunicatione absolvendi facultatem eò ipso ceteri concessisse; quòd eam specialiter non reservârît. Quòd rescriptum DD. cit. porrigunt ad Canones quoscunque: eorùmq; relaxationem Episcopis competere eò ipso volunt; quòd sedì Apostolicæ specialiter non sit relevata; quòd generalis hujusmodi potestas plurimùm conferat ad providam & paternam gubernationem fidelium: quibus pro dispensatione in quaunque lege ad Papam recurrendi necessitas permolesta & recursus plerumq; difficillimus foret. Hinc certè in fæstorum ac jejuniarum observatione dispensationes ferè sine ejusmodi recurso peti ab Episcopis & ab his concedi sine scrupulo solent: Cujus rationis vim non parùm auget Axioma, quò Episcopi respectu subditorum diocæsanorum posse dicuntur omnia, quæ respectu omnium Christi fidelium Papa potest: nisi huic specialiter sint relevata.*

Sed neque hoc Axioma, neque argumentũ à peccatorum & censurarum abolitione ad Legum relaxationem dumtaxat Juris auctoritate vel solida ratione niti, patebit ex tradendis *Tit. 31. à n. 82.* Speciosa etiam magis quàm firma est ratio; quia, ne ejusmodi recursus frequentior usu & justo difficilior foret, in legibus Ecclesiasticis dispensandi facultas Episcopis permiffa est iis casibus, pro quibus ea necessaria esse visa est ad fidelium rectam gubernationem.

Quare meliùs in Canone sive lege
Eccle-

Ecclesie universalis dispensandi facultatem, extra casus expressè vel tacitè Episcopis permittos, cum Glossa in c. *Dilectus* 15. de *Temp. Ordinac. V. Permissa* & *Panormit. in c. Tam literis* 33. de *Test. & attest. n. 3.* negat Sylvelter *V. Dispensacion. n. 4.* Covarruvias, hac in re sibi non constans, p. 2. cit. cap. 6. n. 15. Suarez cit. cap. 14. n. 4. Gutierrez *Lib. 1. Q. 2. Canon. cap. 14. n. 4.* Pontius *Lib. 8. de Matrim. cap. 6. n. 1.* & aliis relatis Barbo-
la de *Offic. & Potest. Episc. alleg. 33. n. 18.* Ratio obvia & solida est; quia superioris Jura mutare & relaxare inferior potestas non potest sine illius consensu, *can. Inferior* 16. de *Majorit.* neque vim adimere vel impedire valet voluntatè illius, præcipiendò vel prohibendò ad præstandum vel omittendum aliquid obligantis; cum rectè gubernationis efficacia superioris voluntati inferiorem prævalere non permittat: & expressam tenere exigat, donec eà superior cedat & voluntate sua constitutam obligationem relaxandi facultatem inferiori expressè vel tacitè concedat.

160. Hujusmodi autem facultas Episcopis concessa censetur Primò, quoties dispensari posse in Jure, etiam impersonaliter, sine expressa Episcopi mentione habetur, per tradenda *Tit. 31. n. 34.*

Secundò, in materia levi aut frequenter occurrente; sic enim in votis non reservatis, in festorum ac jejuniorum observatione, justà causa poscente, Episcopi passim dispensant; quòd pro iis, uti & pro reb⁹ minimis ad sedè Apostolicam recurrendi necessitas nimis onerosa subditis, molesta Papæ: & diocesium gubernatio minus expedita Episcopis foret, Navarrus *Manual. cap. 21. n. 21. cit.* Suarez n. 9. & Laiman *cap. 22. n. 4.*

161. Tertio, in casu extraordinario urgentis necessitatis ac periculi, moram &

ad sedem illam recursum non admittentis; tali enim casu dispensandi facultas à Papa Episcopis indulgeri, ex benigna quidem, sed Rationali ejus voluntatis interpretatione judicatur, Sylvelter *V. cit. n. 15.* Navarrus *Manual. cap. 22. n. 85. cit.* Suarez n. 10. Pontius n. 7. & Barbo-
la n. 27.

Quartò, in casu dubio, an res ege- 162.
at dispensatione; hanc enim tali calu, si necessaria sit, Episcopo permissam, volunt Saa *V. Dispensacio n. 1. cit.* Laiman n. 4. Barbo-
la n. 19. & Palao *Traët. 3. disp. 6. p. 5. n. 10.* quòd, licet dispensatio exigat strictam, eam tamen concedendi facultas lata patiens sit interpretationis, c. *Olim* 16. de *V. S. & l. Beneficium* 4. ff. de *Constit. Princip.*

Quintò, in aliis casibus, in qui- 163.
bus dispensandi facultas Episcopis indulta privilegio, vel consuetudine legitime præscripta est comparata, *arg. c. fin. de Consuetud. cit.* Suarez n. 12. & Laiman n. 4.

Eandem potestatem, quam Episcopi, 164.
obtinent sedis Apostolicæ Legati, sede Episcopali vacante Capitulum Cathedrale, & Prælati in certo territorio in ejusque clerum ac populum exercentes jurisdictionem quasi Episcopalem: uti & Prælati illique similes superiores Regularium exemptorum respectu suorum subditorum, *cit.* Navarrus *cap. 12. n. 75.* Sanchez *Lib. 8. de Matrim. disp. 3. à n. 10.* & Salas de *LL. disp. 8. f. 16.*

Quin ex Privilegio & Consuetudi- 165.
ne, etià necessitatis causâ introducta, aliquando in festorum ac jejuniorum observatione dispensant Parochi, in locis à civitate Episcopali remotioribus constituti: licet de Jure Ordinario, sicut cetera fori externi jurisdictione, sic etiam dispensandi careant potestate, Suarez *Lib. 6. de Voto cap. 10. n. 11.* & Laiman *cit. n. 5.*

166. Dubium tertio est de necessitate causa ad dispensationem. Qua in re interest inter istius honestatem & valorem; ad illam enim sive, ut dispensatio honesta licitaque sit, justam causam omnino necessariam, liquet ex *can. Necessaria 6. can. seq. 1. q. 7.* & ex decretis S. Synodi Trident. *Sess. 24 cap. 5. Sess. 25. cap. 14. & 18.* utrobique de *Reformat.* Ratio aperta est; quia sine ulla hujusmodi causa à communis legis obligatione subditorum aliquem eximens committit vitium acceptionis personarum, & ansam præbet querelis aliorum, inæqualitate offensorum & ægre ferentium illius onere se gravari, & alios sine causa liberari.

167. Ad valorem dispensationis an ejusmodi causa necessaria sit, pendet ab ipsius legis qualitate; cum propria legis ab ejus conditore vel successore facta relaxatio, omni causa rationabili destituta & facta præcisè, quia ita libebat, procul dubio subsistat, & sortiatur effectum; cum enim legis obligatio, sicut constituitur, sic pendeat à legislatoris voluntate moraliter perseverante, casu quò is unum vel plures eà adstringi non vult, respectu eorum obligatio cessabit, *Panormit. in c. At si clerici 4. §. De adultariis, de Judiciis n. 15.* *Felinus in §. cit. n. 17. citt.* *Covarruvias cap. 6. §. 9. n. 8.* *Suarez cap. 19. n. 6.* & aliis DD. more suo, *congestis, Sanchez disp. 17. n. 24.*

168. In superioris autem lege sine legitima causa concessam dispensationem valore destitui, præter alios cum *citt. Covarr. n. 11.* *Suarez n. 1.* *Sanchez n. 4.* tradunt *Laiman cit. cap. 22. n. 11.* & *Barbosa alleg. cit. n. 3. & 13.* Rationem reddunt; quòd ex una, legem suam non temere sed rationabiliter, sive poscente vel suadente justà causà, relaxandi potestatem concedere præsumatur; cum teme-

rarìa & justà causà destituta illius relaxatio, non tam dispensatio sit quam dissipatio, ad destructionem potius quam ædificationem tendens; ac proinde sine justà causà dispensans excedat limites sibi concessæ potestatis: quos egrediens, cum aliud quàm sibi commissum agat, nihil, sive, quòd idem est, invalidè agit, *c. Dilecta 22. de Rescriptis & 1. Diligenter 5. pr. ff. Mandati.* Unde

Infertur irritam esse primò, quavis potestate humanà præcisè pro voluntatis suæ arbitrio sine justà causà factà relaxationem voti & juramenti: quàm minus propriè dictam dispensationem esse, est dictum; quòd iis erga Deum contracta debita & obligationes, non nisi justà & rationabili causà interveniente, remittendi potestatem Deus ipsi etiam summo Pontifici concessisse præsumatur; cum sine ejusmodi causa facta debiti remissio dissipationis, non dispensationis habeat rationem, *Glossa in c. Non est 5. V. Adimplere de Voto, S. Thomas 2. 2. q. 88. art. 12. citt.* *Suarez Lib. 6. de Voto cap. 17. n. 2.* & *La man cap. 22. n. 11.* Secundò, ita concessam dispensationem in conjugio Rato, propter eandem rationem, in illius vinculo hoc ipso militantem; quòd ejus, quam habet, insolubilitas, ex Divino jure descendat, ut cum *Angeli-co Docto. & Glossa citt.* statuetur *Lib. 4. tit. 19. n. 7.* Tertio, eandem sine rationabili causa concessam in residentia Episcoporum, parochorum & aliorum curatorum, per tradenda *Lib. 3. Tit. 4. à n. 7.*

Infertur secundò, dispensationes in impedimentis sacre Ordinationis, collationis beneficiorum Ecclesiasticorum & conjugiorum; in observatione festorum ac juniorum: universali Ecclesie lege præceptorum vel Consuetudine receptorum, à Prælati inferioribus, eam relaxandi facultatem quo-

rem quocunque, tam communi quam speciali jure, obtinentibus sine justa causa & temere collatas valore ac viribus destitutas; quod, in iis ita dispensans, sibi collatae potestatis limites excedat perinde, ut Oeconomus dissipans bona ac iura, quorum administrationem habet: à quo sic ejusmodi rerum dominium transferri, negant *citt.* Suarez *Lib. 8. de Matrim. disp. 17. n. 4.* & Laiman *n. 11. in fine.*

169. Dubium quartò est de cognitione causae: sine qua, sicut ab ipso conditore legis suae relaxationem subsistere: sic ab inferiore indultam valore destitui & impetranti non prodesse, *citt.* Covarruviae *cap. 6. §. 9. n. 8. & 12.* Azor *p. 1. Instit. Lib. 5. cap. 15. q. 9.* Barbosa *alleg. 33. n. 4. & 5.* & hoc teste, aliorum DD. communis est sensus. Ratio prioris est; quod legis obligatio tota pendeat ab ejus conditoris istiusque successoris voluntate: posterioris; quòd dispensandi facultas inferiori non aliter indulta censeatur, quam ut in ejus usu servet ordinem Juris, hoc ipsò; quòd dispensationis exigat rationabilem & justam causam, istius cognitionem exposcentis; cum causa ejusque justitia & rationabilitas non nisi cognita movere possit.

Rectè tamen hoc locò DD. notant primò, non exigi judicialem: sed sufficere qualemcunque ejus justitiae cognitionem, sive ex ejus notorietate sive ex propositae examinatione acceptam; cum eà undecunque accepta dispensatio rationabiliter concessa intelligatur, Sylvester *V. cit. in fine.* Suarez *Lib. 6. de LL. cap. 13. n. 16.* & Pontius *Lib. 8. cap. 15. n. 16.*

170. Secundò, dispensationis causam, quae bona fide exposita & à dispensante pro justa habita est, pro tali etiam haberi posse ab impetrante; ut illius gratia obtentà uti possit; quòd dispensantem

legitimè processisse, suaque potestate non abusum praesumatur, donec contrarium appareat vel probetur, *arg. l. Merito 51. ff. Pro Socio, Sotus in 4. disp. 21. q. 2. art. 2. citt.* Suarez *n. 16.* & Laiman *n. 2.*

Tertiò, si Praelatus causam, ab impetrante sibi fideliter expositam, justam esse verisimiliter arbitretur, ex eà concessam dispensationis gratiam validam fore: quantumvis eum circa causae justitiam errare contingat; quòd superior & ipse etiam Dominus Deus, cujus jus ita relaxatur, tali casu eam subsistere velle, rationabiliter praesumatur, Henriquez *Lib. 7. cap. 14. n. 3. lit. y. citt.* Sanchez *disp. 17. n. 8.* & Laiman *n. 8.*

Dubiù est quintò, an dispensatio in dubio exposcat interpretatione strictam, vel latam patiatur. Ratio dubitandi est; quòd dispensatio gratia quaedam & beneficium sit principis: cujus gratiosae concessionis & beneficia interpretationem recipiunt latissimam, *c. Olim 16. de V.S. & l. Beneficium 3. ff. de Constit. princip.* ut, licet illius vi trahi nequeant ad majora, expressis, similia tamen & vel maxime minora comprehendant, ex mente Innocentii III. *c. Ex parte 27. de Decimis & c. Per venerabilem 13. pr. Qui filii legit.* quorum locorum priori privilegium, cujus naturam dispensatio imitatur: posteriori legitimatio, quae dispensatio quaedam est, interpretationem recipiunt latam; ut decimas percipiendi privilegium ad eas, quae proveniunt ex novalibus: & legitimatio facta ad spiritalia, ad temporalia porrigatur, juxta *Reg. Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus,* quae est *53. in 6.*

Sed ista non minus explorata est altera Regula DD. dispensationis acceptionem strictam praesertentium latae; ut illa plus concessum non intelligatur,

R 3

quam e-

quàm ejus verbis propriè acceptis est expressum: & ab expressis ad similia & minora quoque non extendatur, ut cum latione in l. *Re conjuncti* 89. ff. de Legat. 3. n. 178. Panormit. in c. *Ad aures* 8. de Rescript. n. 7. Beroio in c. cit. n. 29. Felino in c. *Postulasti* 27. eadem Rubr. n. 8. Joan Andr. *ibid.* n. 11. & Interpp. aliis docent Molina *Tract* 2. de I. & I. disp. 591. n. 2. Gutierrez *Q. Canon. Lib. 2. cap. 13. n. 12.* Sanchez *Lib. 8. de Matrim. disp. 1. n. 32.* & Barbofa de *Offic. Episc. alleg. 13. à n. 7.* id desumentes ex c. 1. §. *Ille verò de Filiis presb. in 6. c. Cui de non sacerdotali* 27. de *Præbend. in 6. Reg. Quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentiam & Reg. Qua à Jure communi exorbitant, nequaquam in consequentiam sunt trahenda, quarum illa 141. ff. hac 28. est in 6. Ratio solida est; quia dispensatio est relaxatio & violatio quædam Juris communis; quod, cum publicæ utilitatis intuitu conditum & ab omnibus receptum sit, favorabile: & contra odiosum præsiq̃ue verborum acceptione restringendum potius quàm largâ ampliandum est, quod ad illius lationem & relaxationem tendit, arg. c. *Sanè 9. de Privileg.* Quare l. *Beneficium cit.* amplitudo his tantum, quæ in sui præjudicium princeps largitur; & in *Reg. Cui licet cit.* fundata à maiori ad minus arguendi ratio juris duntaxat communis concessionibus, & his etiam non omnibus accommodata: neutri verò locus est in dispensationibus, privilegiis & actibus aliis, tendentibus ad communis vel tertio quæsti Juris lationem, ut in l. *cit. Jason n. 43. Bruneman. à n. 2. Felinus in c. Postulasti cit. n. 11. & Barbofa in Reg. cit. à n. 3.* advertunt, & in istius explicatione tradetur ad *Rubr. de R. I.**

Non magis urgent Innocentii Pa-

pæ rescripta; quia c. *Ex parte cit.* relatum privilegium seu concessio decimarum non exorbitans, sed consentanea est dispositioni Juris communis, illas parochiis, quas obtinenti monasterio concessio facta est, addicentis, c. *Cum contingat 29. c. Cum in tua 30. de Decimis*, ut *alleg. cit.* notat Barbofa n. 3. & plenius dicitur ad *Rubr. cit.* Textus autem *pr. c. Per venerabilem cit.* in vim Juris perpetuam; quod non in ipsa legitimatione, quæ odiosa, sed in legitimandi potestate, quæ favorabilis & extensionis patiens est, à majori ad minus argui, Covarruvias p. 2. de *Sponsal cap 5. §. 8. n. 9.* observet) à Spiritualibus ad Temporalia argumentum ducatur in sola dubitandi ratione, allegata pro parte: non in Apostolica decisione; cum hæc illi neque innitatur neque, ob prolium ad temporalia legitimationem denegatam, sit conformis, *cit. Sanchez disp. 2. n. 1. & Barbofa in Reg. Cui licet cit. n. 8.*

Cæterum, sicut ferè Juris, sic & proposita DD. Regula perpetua non est; cum, quatenus verba propriè accepta patiuntur, extensionem etiam dispensatio admittat non solum, si publicæ utilitatis intuitu concessa sit motu proprio; quod talis, licet Juris relaxatio etiam ipsa sit, ex mera tamen principis liberalitate procedat, c. *Si motu 23. de Præbend. in 6.* ut in ea locus sit *arg. l. Beneficium cit. Felin. l. cit. n. 13.* sed etiam, si indulta sit toti Religioni; cum enim quæ pro ista facit, summa ratio sit, l. *Sunt persona 43. ff. de Religios. & sumpt. fun. favorabilis non minus erit dispensatio quàm privilegium concessum Religioni, Oldrad. consil. 300. n. 4.* si clausa sit corpore Juris communis vel circa illius materiam versetur; quod hæc eandem quàm Jus illud recipiat interpretationem, *cit. Felinus*

Felinus *limit.* §. si concessa sit contra statutum vel consuetudinem loci, contrariam Juri; cum enim talis dispensatio reducat ad jus commune, istius instar favorabilis & patiens erit amplæ interpretationis, Panormit. *in c. Olim cit. n. 5.* & Jason *in l. Beneficium cit. à n. 25.* si ea, ad quæ extenditur, concessio accessoria, connexa, ab eoque ex natura rei vel Juris dispositione inseparabilia sint, *citt.* Felin. *n. 18.* & Jason *n. 55.* si dispensatio necessaria sit, vel extensione non admissa reddatur inutilis, *arg. c. Si civitas 17. de Senr. Excom. in 6. citt.* Sanchez *n. 14. & 16.* has Regulæ limitationes latè declarans.

174. Dubium denique est, an stricta interpretatione etiam coarctanda potius quàm extendenda sit potestas dispensandi: cui aniam præbet resolutio præcedens; cum enim potestas ista ad communis Juris relaxationem læsionemque non minùs tendat quàm dispensatio, quæ ejusmodi potestatis exercitium est; perinde ut dispensatio, sic istam spectans dispensandi potestas odiosa erit, strictamque exiget interpretationem, *arg. Reg. Odis. 15. in 6.*

175. Hac tamen ratione non obstante, dispensandi potestatem favorabilem latæque interpretationis patientem esse, dogma unanimi DD. calculo receptum, & de ejusmodi potestate Ordinaria perspicuum inde est; quod perquam utilis, imò necessaria sit ad bonum & rectam gubernationem communitatis: cujus interest legem sibi impositam occurrente casu, quò ejus observatio uni vel pluribus justò gravior apparet, posse relaxari. De Delegata verò ratio est; quòd ejus potestatis concessione neque communi, neque tertio alicui quæsito Juri, sed soli concedenti, sibi competentem potestatem communicanti, præjudicetur: atque idcirco tanquam mera gratia & beneficium prin-

cipis latè sit interpretanda, *arg. Reg. c. Olim & l. Beneficium citt.* Panormit. *in c. fin. de Simonia n. 3.* Felin. *citt. n. 11.* *limit. 4.* Franc. *in c. 1. de Filiis presb. in 6. n. 5. citt.* Covarruvias *cap. 5. §. 8. n. 6. & 11.* Molina *disp. 173. n. 9.* Gutierrez *cap. 13. n. 125.* & aliis congestis Sanchez *disp. 2. n. 1.* Unde hi DD. inferunt, latè accipiendam absolventi & dispensandi potestatem in omnibus casibus occultis ad forum contentiosum non deductis, excepta irregularitate ex homicidio voluntario orta, Episcopis concessam à S. Synodo Trident. *sess. 24. cap. 6. de Reformat.*

Pro ejusmodi potestatis restrictione deducta ratio speciosa magis quàm efficax est; quia illius communicatione, is cui communicatur, beneficiò afficitur sine læsione Juris alicujus tertii vel communis; cum, sicut de causis cognoscendi &c. sic etiam dispensandi potestatem sibi competentem delegari & inferiori communicari Jus non vetet, sed permittat in bonum & favorem communitatis; ut istius membris in occurrentibus casibus faciliùs subveniatur. Neque refert; quòd odiosum sit ejus potestatis exercitium, scilicet dispensatio; partim quia potestatem illam concedens principaliter & immediatè intendit ejus sibi competentis communicationem: quod principale intentum cum commune aut tertii privati Jus non lædat & ad communitatis bonum & rectam gubernationem ordinetur, favorabile est; licet consequens & privatae personæ bonum spectans Jusque commune lædens dispensatio sit odiosa. Partim verò; quia dispensatio exercitium etià est dispensandi potestatis Ordinariae: quæ tamen, quòd bonum communitatis immediatè spectet, favorabilis est. Cum ergo bonum communitatis etiam spectet dispensandi facultas pro communitate De-

lega, et

legata, ista quoque favorabilis erit. *Di-
co, Pro communitate.*

376. Excienda enim est delegata facul-
tas dispensandi cum expressa persona par-
ticulari; cum enim talis facultatis con-
cessio moraliter dispensatio sit ipsius su-
perioris, à quo decernitur, & illius de-
cretæ ferè sola executio istiusque modus
committatur; ut, si preces veritate ni-

tantur, nequeat denegari: & non commu-
nitatis, sed privatæ personæ bonum im-
mediatè spectet, mirum non est, quòd
tanquam odiosa exigat interpretationem
strictam, licet dispensandi facultas, nul-
lâ personâ expressâ & generaliter con-
cessa, latam patiatur, *cit.* Sanchez *n. 6.*
Suarez *Lib. 6. de LL. cap. 17. à n. 5.* &
Palao *Tract. 3. disp. 4. p. 11. n. 5.*

TITVLVS III.

De Rescriptis.

Constitutionib⁹ affinia sunt Re-
scripta; nam etiam hæc, li-
cet neque Generalia, neque
totius alicujus Communitatis
Jura sint, legem tamen faciunt iis sal-
tem negotiis ac personis, pro quibus e-
dita fuerunt, Felinus *ad hanc Rubr. n. 1.*

8. *Litera etiam Beneficiales quadam di-
cuntur Justitia,*

9. *Et alia Gratia:*

10. *Quarum aliqua in forma Gratiola,*

11. *Alia in forma Dignum expediuntur.*

12. *Quadam Si aliter, Si neutri vel Si
nulli:*

13. *Alia Rationi congruit &c. vocantur.*

ARTICVLVS. I.

De natura & varietate Rescriptorum.

SUMMARIUM.

1. *Rescripti etymon, definitio,*
2. *Et differentia à vive vocis Oraculo,
& Epistola Decretali.*
3. *Concedi rescripta possunt contra Jus,
cum clausula huic derogante.*
4. *Alia sunt Justitia, alia Gratia,*
5. *Et alia Mixta.*
6. *Aliquando Motu proprio, aliquando
ad instantiam conceduntur.*
7. *Quadam eorum Brevia nuncupantur.*

Rescriptum, sic dictum à Re-
scribendo sive respondendo,
Gonzalez *in c. Caterum 3. n.*
4. & generatim sumptum est Constitutio
per epistolam specialis, sive respon-
sum à Papa, Imperatore aliòve, Principe
vel magistratu, præsertim supremo,
ad alicujus supplicationem in scripto da-
tum, *l. 1. §. 1. ff. de Appellat.* Panormit.
ad hanc Rubr. n. 2. ubi Vallensis §. 6.
n. 1. & Laiman n. 2. secundum quam,
à cæteris DD. quoad sensum fere rece-
ptam explicationem, licet rescriptis ac-
censenda non sint responsa, quæ *vive
vocis Oracula* nuncupantur, & aliqua et-
iam Epistolæ Decretales; quòd illa non
per scripturam, sed verbò: istæ verbò
aliquando ad nullius consultationem, res-
latio-